

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVEN DÜZEYİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail ÇELİK

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

KASIM 2014

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVEN DÜZEYİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail ÇELİK

1203811010

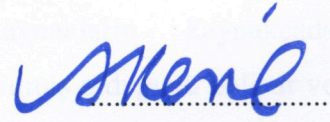
İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

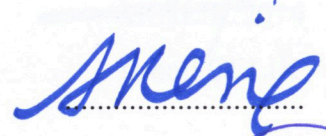
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet KESİK

Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 1203811010 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi, "İsmail ÇELİK", ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVEN DÜZEYİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ - AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ" başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

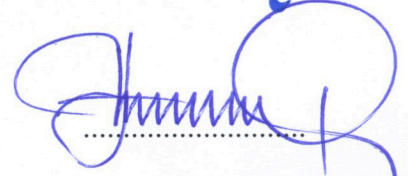
Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ahmet KESİK**
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

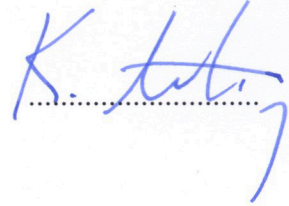
Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Ahmet KESİK**
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

: **Yrd. Doç. Dr. A. Emin SERİN**
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

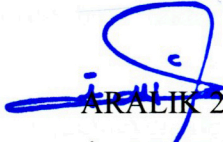
: **Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN**
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 13 Kasım 2014

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Ortaokul Öğrencilerinin Özgüven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi-Afyonkarahisar Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan akademik etik ve kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

ARALIK 2014
İsmail ÇELİK

ÖNSÖZ

Çocukların eğitimindeki en önemli etkenlerden birisi de özgüvendir. Öğretmenlerin, terapistlerin, klinik psikologların, danışmanların ve eğitim psikologlarının deneyimleri kadar araştırma sonuçları da, derslerini öğrenmekte zorluk çeken çocukların sorunlu ailelerden geldiği ve özgüven problemleri yaşadığını göstermektedir. Özgüvene sahip kişi kendisiyle barışık olmakta, yeteneklerine güvenmektedir, bu durumda bireye arkadaş ilişkilerinde, iş yaşamında ve okul hayatında artılar kazandırmaktadır. Özgüven eksikliği ise pek çok ruhsal, duygusal ve sosyal problemin temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte özgüvenin en önemli özelliklerinden biri geliştirilebilir ve sonradan öğrenilebilir olduğudur. Bireyin her anını etkileyen özgüven kimlik karmaşasının yaşandığı dönem olan çocukların ergenliğe adım attığı ortaokul döneminde daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada da ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyini etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen;

Tez çalışmam boyunca önemli fikirleri ile yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet KESİK'e teşekkür ederim.

Araştırmanın hazırlık sürecinde fikirleri ile bana yol gösteren ve araştırmamda yararlanacağım kaynakları temin etmemde yardımını esirgemeyen, gece gündüz demeden günün her saatinde arayabildiğim kıymetli hocam Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölüm Başkanı Sayın Doç. Dr. Süleyman DÜNDAR'a teşekkürü bir borç bilirim.

Öğrenciler üzerinde yaptığım anket çalışmamda büyük destek veren Afyonkarahisar Merkez Hoca Ahmet Yesevi İlköğretim Kurumu Müdürü Sayın Ayhan BALBAY'a, Sadıkbey İlköğretim Kurumu Müdürü Sayın Ufuk SALKIM'a şükranlarımı sunarım.

Büyük bir fedakârlık göstererek bu günlere gelmemde emeği olan annem Fatma ÇELİK ve babam Yaşar ÇELİK'e, manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman arkamda duran sevgili eşim Ayşe Gülseren ÇELİK'e, her şeyden önemlisi yanında olmam gereken zamanlarda çalışmam boyunca yalnız bıraktığım kızlarım Hilal ÇELİK ve Gülfem ÇELİK'e teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

Aralık 2014

İsmail ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. ÖZGÜVEN İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
1.1 Benlik (Öz)	3
1.1.1 William James Benlik Kuramı.....	5
1.1.1 Maslow Benlik Kuramı.....	6
1.1.3 Rogers Benlik Kuramı	7
1.1.4 Lewin Benlik Kuramı	8
1.2 Özsaygı (Benlik Saygısı)	8
1.2.1 Yüksek Özsaygıya Sahip Bireylerin Özellikleri.....	10
1.2.2 Düşük Özsaygıya Sahip Bireylerin Özellikleri.....	11
1.3 Öz-Yeterlilik	12
1.4 Özgüven	13
1.4.1 Özgüven Kavramına Yönelik Görüşler	18
1.4.1.1 Maslow'a göre özgüven.....	18
1.4.1.2 Freud'a göre özgüven	19
1.4.1.3 Cooley'e göre özgüven.....	20
1.4.1.4 Erikson'a göre özgüven	20
1.4.1.5 Adler'e göre özgüven	22
1.4.1.6 Horney'e göre özgüven.....	23
1.4.1.7 Fromm'a göre özgüven.....	23
1.4.1.8 Rosenberg'e göre özgüven	23
1.4.1.9 Coopersmith'e göre özgüven.....	24
1.4.1.10 W. James'e göre özgüven.....	24
1.4.1.11 Sullivan'a göre özgüven.....	25
1.4.1.12 Rogers'e göre özgüven.....	26
1.5 Özgüven Oluşumunu Etkileyen Faktörler	26
1.5.1 Aile	26
1.5.1.1 Aşırı koruyucu ve müdahaleci anne baba.....	31
1.5.1.2 Tutarsız anne baba.....	32
1.5.1.3 Aşırı baskıcı ve otoriter anne baba	32
1.5.1.4 Eşitlikçi – demokratik anne baba	33
1.5.2 Akademik Başarı.....	36
1.5.3 Kendini Değerlendirme ve Çevrenin Etkisi.....	39

1.5.4 Zekâ	40
1.5.5 Fiziksel Görünüm	41
1.5.6 Olumsuz Baskı ve Disiplin	42
1.5.7 Sorumluluk.....	42
1.5.8 Akran	43
1.6 Erinliğin Gelişim Dönemi Özellikleri.....	44
1.6.1 Erinliğin Tanımlanması	44
1.6.2 Erinlikte Gelişim Dönemleri.....	45
1.6.2.1 Fiziksel (Bedensel) gelişim	47
1.6.2.2 Psiko-sosyal gelişim	50
1.6.2.3 Zihinsel ve duygusal gelişim	52
İKİNCİ BÖLÜM	55
2. EĞİTİM SİSTEMLERİ	55
2.1 Türk Eğitim Sistemi.....	55
2.1.1 Eğitimde Rehberlik	56
2.1.1.1 Eğitsel rehberlik.....	57
2.1.1.2 Meslekî rehberlik	58
2.1.1.3 Bireysel rehberlik.....	59
2.1.2 Özgüven İle İlgili Araştırmalar	60
2.2 Yurtdışı Eğitim Sistemleri	62
2.2.1 Finlandiya Eğitim Uygulamaları	62
2.2.2 Almanya Eğitim Uygulamaları	64
2.2.3 Belçika Eğitim Uygulamaları	65
2.2.4 Portekiz Eğitim Uygulamaları	67
2.2.5 Özgüven İle İlgili Yurtdışı Araştırmalar.....	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
3. YÖNTEM	73
3.1 Araştırmanın Amacı.....	73
3.2 Araştırmanın Önemi	74
3.3 Sayıtlar	75
3.4 Sınırlılıklar	75
3.5 Tanımlar.....	76
3.6 Araştırmanın Modeli.....	76
3.7 Evren ve Örneklem	76
3.8 Veri Toplama Araçları	77
3.8.1 Kişisel Bilgi Formu.....	77
3.8.2 Özgüven Ölçeği	78
3.9 Verilerin Toplanması	78
3.10 Verilerin Analizi	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	80
4. BULGULAR	80
BEŞİNCİ BÖLÜM	97
5. GENEL DEĞERLENDİRME	97
5.1 Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	97
5.2 Öğrencilerin Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	98
5.3 Öğrencilerin Aile Tipi Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	98

5.4 Öğrencilerin Anne Babanın Sağ Olup Olmamasına Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	99
5.5 Öğrencilerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	99
5.6 Öğrencilerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	100
5.7 Öğrencilerin Gelir Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	100
5.8 Öğrencilerin Ebeveyn Tutumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	101
5.9 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	102
5.10 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	103
5.11 Öğrencilerin Akademik Başarı Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	103
5.12 Öğrencilerin Fiziksel Beğeni Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	104
5.13 Öğrencilerin Annenin Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	104
5.14 Öğrencilerin Babanın Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	105
5.15 Öğrencilerin Öğretmenin Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	105
5.16 Öğrencilerin Sorumluluk Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	106
ALTINCI BÖLÜM	107
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	107
6.1 Sonuçlar	107
6.2 Öneriler	109
KAYNAKÇA	111
EKLER	116
ÖZGEÇMİŞ	120

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1	: Örneklemin cinsiyete göre dağılımı.	77
Tablo 3.2	: Örneklemin yerleşim yerine göre dağılımı.	77
Tablo 3.3	: Güvenirlilik istatistikleri.....	78
Tablo 4.1	: Özgüvenin cinsiyete göre karşılaştırılması.	80
Tablo 4.2	: Yerleşim yerine göre özgüvenin karşılaştırılması.	81
Tablo 4.3	: Yerleşim yerleri arasındaki çoklu karşılaştırma.....	82
Tablo 4.4	: Aile tipine göre özgüvenin karşılaştırılması.	82
Tablo 4.5	: Anne baba durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.	83
Tablo 4.6	: Kardeş sayısına göre özgüvenin karşılaştırılması.	84
Tablo 4.7	: Kardeş sayısına göre çoklu karşılaştırma.	85
Tablo 4.8	: Doğum sırasına göre özgüvenin karşılaştırılması.	85
Tablo 4.9	: Gelir düzeyine göre özgüvenin karşılaştırılması.....	86
Tablo 4.10	: Gelir düzeyine göre çoklu karşılaştırma.	87
Tablo 4.11	: Ebeveyn tutumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.	87
Tablo 4.12	: Ebeveyn tutumuna göre çoklu karşılaştırma.	88
Tablo 4.13	: Anne eğitim durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.	89
Tablo 4.14	: Anne eğitim düzeyleri arasındaki çoklu karşılaştırma.	89
Tablo 4.15	: Baba eğitim durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.....	90
Tablo 4.16	: Baba eğitim düzeyleri arasındaki çoklu karşılaştırma.	91
Tablo 4.17	: Akademik başarıya göre özgüvenin karşılaştırılması.	91
Tablo 4.18	: Fiziksel görünüşe göre özgüvenin karşılaştırılması.	92
Tablo 4.19	: Annenin çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.	93
Tablo 4.20	: Babanın çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.94	
Tablo 4.21	: Öğretmenin çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması	94
Tablo 4.22	: Sorumluluk durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.	95

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 : Mutlu öğrenci ile matematik başarılarının karşılaştırılması.....71

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
EURYBASE	:	Avrupa Eğitim Sistemleri Veri Tabanı
EURYDICE	:	Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
TIMSS	:	Trends in International Mathematics and Science Study (Uluslararası Matematik ve Fen alışmalarında Eğilimler)
NLP	:	Algısal Davranış Kontrolü
CLB	:	ocuk Rehberlik Merkezi
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
PISA	:	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVEN DÜZEYİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

ÇELİK, İsmail

Yüksek Lisans, İşletme Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet KESİK

Aralık 2014, 120 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeylerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesidir. Bu amaçla araştırmanın evreni olarak Afyonkarahisar ili belirlenmiştir. Örneklem olarak 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde Merkez Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu, Susuz Kasabası Susuz Ortaokulu ve Sadıkbey Köyü Sadıkbey Ortaokulu'nda gören 251 8. Sınıf öğrencisi dâhil edilmiştir.

Araştırmanın veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen ve öğrencilerin demografik özellikleri ile ilgili verileri toplamak amacıyla hazırlanan kişisel bilgi formu, özgüven düzeylerini tespit etmek amacıyla Akın (2007) tarafından geliştirilen “Özgüven Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler SPSS 17.0 programı ile çözümlenmiştir.

Araştırma verilerinin analizlerinden elde edilen bulgulara göre, kız ve erkek öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aynı şekilde özgüven ile aile tipi, anne baba durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer değişkenlerden yerleşim yeri, gelir düzeyi, ebeveyn tutumu, ebeveyn eğitim durumu, akademik başarı, ebeveynin

Çocuğa güven durumu, öğretmenin çocuğa güven durumu ve sorumluluk algısı ile zgven arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, ğrenci, zgven

ABSTRACT

EVALUATION OF SECONDARY LEVEL STUDENTS' SELF-CONFIDENCE LEVEL IN TERMS OF SOME VARIABLES EXAMPLE OF AFYONKARAHİSAR

ÇELİK, İsmail

Master, Department of Management

Thesis Supervisor: Proffössör Doctor Ahmet KESİK

December 2014, 120 pages

The aim of this study is to evaluate secondary level students' self-confidence level in terms of some variables. For this purpose, the population of the research has been identified as Afyonkarahisar. The research sample was the 251 eighth-grade students who studied at Hoca Ahmet Yesevi Primary School located in city center, Susuz Secondary School located in Susuz Town and Sadıkbey Primary School located in Sadıkbey during the 2013-2014 academic year.

Personal information form which was developed by the researcher in order to collect data related to students' demographic characteristics and "Self-Confidence Scale" which was developed by Akin (2007) in order to determine the level of confidence of the students were used as a data collection tool for the research. The data were analyzed with SPSS 17.0 program.

According to the findings obtained from the analysis of the research data, there was no significant difference between male and female students' self-confidence levels. Likewise, there was no significant difference between self-confidence and family type, parental status, number of siblings and birth order. However, a statistically significant difference was found between self-confidence and other variables like residence, income level, parental attitudes, parental education level,

academic achievement, parent's child trust situation, the teacher's child trust status and responsibilities with the perception of self-confidence.

Keywords: Secondary School, Student, Self-Confidence

GİRİŞ

Nitelikli insan yetiştirme sürecinde insan kişiliğinin yeni yeni oturmaya ve olgunlaşmaya başladığı ilköğretim yılları en önemli devredir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 25. maddesinde ilköğretim şu şekilde tarif edilmektedir: "İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimi destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Aynı Kanun'un 2. maddesinde Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından birisi de şu şekilde belirtilmiştir: "Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek."

Kanunda belirtildiği şekliyle nitelikli insan yetiştirmek, birey daha çocukken başlar, ilköğretimde şekillenir, lise ve üniversite yıllarında son şeklini alır. Özellikle ilköğretim yıllarında istenilen davranışları çocuklara kazandırmak zorlu bir süreci gerektirir. Eğitimcilerin gerçek öğrenmeyi sağlayabilmesi çocuğun kendini güvende hissetmesine bağlıdır. Öğrenen bireyin "ego"su ve "ben" kavramı, öğrenme sürecine katılmaya ihtiyaç duyar. Çocuk başka şeylerin yanı sıra, güvende hissetmeye, grup içinde yer edinebilmeye, bir etkinlikte yer alabilmeye, kendi sorunlarıyla yüzleşmeye ve başarılı olmaya gereksinim duyar.

Günümüz okullarında öğretmen ve idareciler birçok sorunla boğuşmaktadır. Özellikle ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilerde çeşitli davranış bozuklukları gözlenmektedir. Aşırı saldırgan, yaramaz, çevresine sürekli zarar veren öğrenciler olduğu gibi, içine kapanık, pasif, mutsuz öğrencilere de çokça rastlamak mümkündür. Öğrenme ortamında kendine aşırı güvenen öğrenciler ile özgüven

sorunu yaşıyan öğrenciler, derslerin verimli şekilde yapılmasına olumsuz yönde etki etmektedir.

Özgüven eksikliği okulda ve yaşamın diğer alanlarında kendini çeşitli şekillerde belli etmektedir. Kendine güveni eksik bireyler duygusal, sosyal ve akademik konularda zorluklar yaşamaktadırlar. Okulda çekingen veya zorba davranan, duygusal olarak aşırı kırılgan ve hassas olan, yeni deneyimlere kapalı olan çocukların genellikle özgüven problemi vardır. Bu davranışlara öğretmenlerin, kızarak, cezalandırarak, aşağılayarak veya dalga geçerek karşılık vermesi özgüven eksikliğini perçinlemektedir.

Özgüven, insan kişiliğinin en temel özelliklerinden birisidir. Özgüven, öznel bir olgudur. Kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmeleri sonucunda oluşur. Bireyin davranışlarını etkiler ve dinamik bir yapıya sahiptir (Gökner, 2010: 12). Özgüven doğuştan gelen bir özellik değildir. Aile, okul, çevre gibi faktörlerin etkisi ile şekillenmektedir. Doğumdan itibaren hayatımız boyunca karşılaştığımız her türlü olay kişiliğimizi şekillendirir.

Pek çok gelişim görevini gerçekleştirmesi gereken öğrencinin özgüven seviyesi de başarılı kimlik gelişimi, bir sonraki gelişim görevlerini başarıyla tamamlaması, akademik başarısı, iletişim becerileri vb. hayatının pek çok alanı üzerinde etkilidir. Bu çalışmada da özgüven kavramının öğrencinin yaşamını etkileyen birçok faktörle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyini etkileyen değişkenlerin neler olduğunun ve özgüven düzeyini ne ölçüde etkilediğinin bilinmesinin eğitimciler, aileler ve ergenin kendisi açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın ilk bölümünde özgüven ile ilgili kavramlar (benlik, benlik saygısı, öz-yeterlik, özgüven) ve özgüven kavramına yönelik görüşler, özgüven oluşumunu etkileyen faktörler (ana baba tutumları, akademik başarı, kendini değerlendirme ve çevrenin etkisi, zekâ, fiziksel görünüm, olumsuz baskı ve disiplin yöntemleri, sorumluluk ve diğer faktörler) ve öğrencilerin gelişim dönemi özellikleri ele alınmıştır. Daha sonra ise, çalışmada ele alınan veriler değerlendirilmiş, sonuç bölümünde, çalışmada ulaşılan bulgular ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZGÜVEN İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Özgüvenin tanımı yapılmadan önce, özgüven ile ilgili olduğu düşünülen bir takım kavramlara öncelikle yer vermek daha uygun görülmüştür. Özgüvenle ilgili olarak ilk karşılaşılan kavram öz, yani benlik kavramıdır.

1.1 Benlik (Öz)

Ben, benlik, kişilik çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanılan kavramlardır. Kişiyi o kişi yapan, başkalarından ayıran duygu, tutum ve davranışların tümünün örgütlenmiş bütünlüğünü anlatır. İnsan kendi kişiliğini, benliğini nesnel olarak değerlendiremez. Benlik kavramı (self concept) “insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi” olarak tanımlanır (Yörükoğlu, 1986: 89). Dilimizdeki kullanımına bakıldığında benlik kavramının ego anlamında da kullanıldığı dikkati çekmektedir. “Ego” benliğin psikolojik yönünü betimlerken “benlik” ise doğuştan getirilen potansiyel, yapı ve yaratılış yani özü oluşturur. Bütün insanlarda, öznel nitelikli “ben” ile, nesnel nitelikli öğelerden oluşan benlik vardır. Benlik, bireyin kendisini başkalarının davranışlarının hedefi ve diğerlerini kendi davranışlarının hedefi olarak görmesiyle oluşmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001: 20).

Benlik, uzmanlar tarafından “bireyin doğuştan getirdiği gizil güçlerinin, çevresinin de etkisiyle edinik bir yapı alması” olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 2000:184).

Benlik kavramı, insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanır. Hiçbir çocuk, benlik kavramına sahip olarak dünyaya gelmez. Bunu ana-babasından, kardeş ve arkadaşlarından öğrenir. Bu öğrenme süreci, doğumdan itibaren başlar (Yavuzer, 2002a: 40; Kulaksızoğlu, 2000: 113). Bütün çocuklar doğduğunda eşit benlik düzeyine sahiptir denilebilir. Hatta hiçbir çocukta benlik kavramı yoktur. Çocuktaki benlik çevresindekilerin etkisi ile şekil alır.

Şekillenme süreci yetişkin birey oluncaya kadar devam eder. Bazen yetişkinlerde bile çevre ve arkadaş değişikliği ile benliğinde küçük de olsa değişimler meydana gelebilir. Benlik kişinin kendini nasıl görüp, nasıl değer biçtiği ile ilgilidir. Benlik kavramı, bireyin kendisine ilişkin doğru bulduğu dinamik ve karmaşık inançların tümüdür. Benlik, bireyin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür (TDK). Bir başka deyişle, benlik kavramı, çocuğun kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği görünümdür. Bu görünüm, çocuğun kendine güvenli olup olamayacağını, içe ya da dışa dönük oluşunu belirler. Çocuğun benlik kavramı, dünyayı seyrettiği bir gözlük gibidir. Benlik gelişimi doğumla başlar ve bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişmeler benliğin oluşumunu etkiler.

Benlik yaşantılar sonucunda gelişir. Kişinin zihinsel ve fiziksel özelliklerinin tamamıdır. Kişi bu özellikler doğrultusunda kendini değerlendirir. Bu değerlendirme sonucuna göre de çevresine karşı davranışlarda bulunur. Kendisine toplum içinde nasıl bir değer biçtiği ile ilgilidir. Zihninde canlandırdığı ve oynadığı bir rol oyuncusu, kafasında oluşturduğu görünümdür. Bu görünüm, anne babanın davranışları ve tavırları ile ilk şekillerini alır. Aile benliğin gelişmesini sağlayan ilk ve tek toplumsal ortamdır. Benlik gelişmesi doğuştan başlar, hatta kalıtımla kuşaktan kuşağa aktarılan özellikler göz önüne alınırsa, spermin yumurtayı dölediği anda başladığı söylenebilir. Uzmanlar tarafından benlik gücünün yeterli biçimde gelişebilmesi ve çocuğun özgüveninin oluşabilmesi için, önce anne babanın kendilerine saygılarının olması, çocukları ile aralarında olumlu bir iletişim kurabilmeleri ve güven veren bireyler olmaları gerektiği belirtilmiştir.

Benlik kavramı, hem bedensel, hem de psikolojik özellikleri içermektedir. Bireyin fiziksel yönüyle bağlantılı olan benlik kavramı, psikolojik benlik kavramından önce oluşmaktadır. Düşüncelerin, duyguların ve duyuların üzerine kurulan psikolojik benlik kavramı daha sonra oluşmaktadır (Kor, 2008: 15). Bireyin çevreyi algılamasında, değerlendirmelerde bulunmasında ve çevreye karşı tepkide bulunmasında psikolojik açıdan en önemli dayanak benliktir. Çocukluğun ilk yıllarında özellikle ergenlik dönemine kadar olan süreçte en belirleyici faktör fiziksel özelliklerdir. Kişi bu süreçte fiziksel özelliklerinin dışarıdan nasıl görüldüğü ile ilgili olarak bir benlik geliştirir. Kendisini aynada nasıl gördüğü ve başkalarının gözünde nasıl görüldüğü arasında bir ikilem içindedir. Kendisini kolay kolay beğenmez ve daima birilerine benzemeye çalışır. Kulaksızoğlu (2000: 113) benlik kavramının,

bireyin “algıladığı benliği”, başkalarının onu nasıl algıladığına ilişkin inançlarını içeren “başkalarının gözündeki benliği” ve gelecekte olmak istediği “ideal benliği” olarak üç ayrı biçimde düşünülebileceğini belirtmiştir.

Kulaksızoğlu (2000: 114) ideal benliği, ergenin ne olmak istediği ve ne olmaktan çekindiği şeklinde tarif etmiştir. Bu tarifte belirtilen ideal benliğin bu iki yönü bireyin beklentilerini ve neleri olmak istemediğini görmeyi kolaylaştırır. Ergenin bilişsel seviyesi geliştikçe benlik kavramı ile ilgili tanımlamaları da daha tutarlı hale gelir. Çocukluktan ergenliğe geçiş yıllarında kendilerini anlama ve tanıma konusu ergenin zihnini oldukça meşgul eder ve çocuklardan daha çok benlik bilincine sahip olurlar.

Benlik algısının çarpıtıldığı durumlarda ise özsaygı ve özgüven gerçekçi olmaz (Yörükoğlu, 1996: 105). Birey kendisini olduğundan farklı gördüğü zaman benlik saygısında da bu duruma paralel değişimler olur. Kendisini her yönden mükemmel gören bir kişide benlik algısı yüksek olacaktır. Bu bireylerdeki benlik saygısı, sahte benlik saygısıdır. Bu durumun tam tersi de mümkündür. Benlik algısı düşük olan bireylerde de benlik saygısının düştüğü görülecektir. Böyle bir durumda gerçek olmayan özsaygı ve özgüven ortaya çıkar.

Bireyler benlik kavramları doğrultusunda davrandıklarında, kendilerini güvenli ve yeterli hissederler (Kulaksızoğlu, 2000: 114). Bireylerin davranışları, kendilerini değerlendirmelerinden, kendilerine verdikleri rolden farklı olduğunda ve bireyler istediklerinin dışında davranmaya zorlandıklarında kendilerine olan güvenleri zedelenir. Başkalarına bağımlı olmaya başlarlar. Kendi kendilerine karar alamaz hale gelirler. Yapmak istemediklerini şartlar gereği istemeyerek de olsa yaparlar. İnsanoğlu, benlik kavramına uygun ve tutarlı bir biçimde davranma eğilimindedir. Bireylerin benlik kavramları öğrenmeler ve çevreyle ilişki kurma yolu ile oluşur, olgunlaşma ve yeni öğrenmeler sonucu değişip gelişebilir.

1.1.1 William James Benlik Kuramı

Benlik ve özsaygı kavramları birçok psikoloğun derinlemesine incelediği kavramlardır. William James bu kavramları ilk inceleyen psikologlardan birisidir. James’e göre benlik kişinin kendisidir. Kişinin kendinde gördüğü her şey benliği oluşturur. Yani kişinin vücudu, özellikleri, yetenekleri, ailesi, arkadaşları, kısaca sahip olduğu her şeydir. William James’e göre benlik “özne ben” ve “nesne ben”

den oluşmaktadır. Bireyin kendini algılama biçimi, kendi özelliklerini nasıl değerlendirdiği “özne ben” i oluşturur. Nesne ben ise başkaları tarafından bilinen ve ifade edilen yönlerdir. “Nesne ben” i maddî benlik, sosyal benlik ve manevî benlik olmak üzere üçe ayırmıştır.

Maddî benlik, kişinin vücudu, giysileri, dış görünüşü, oturduğu ev ve aile üyelerini kapsar.

Sosyal benlik, kişinin işi, statüsü, çevresinden gördüğü onay gibi çevresi tarafından bilinen özellikleridir.

Manevî benlik, bireyin bilincinde olduğu duyguları, ahlâkî değerleri veya manevî yönüdür. James’e göre benlik bu üç ögenin oluşturduğu bütündür (Akt., Çiğdemoğlu, 2006: 30).

1.1.1 Maslow Benlik Kuramı

Benlik kavramını ve benlik saygısını kendini gerçekleştirme fikri çerçevesinde ele alan Maslow, bireyin ihtiyaçlarını beş grupta toplayarak bir ihtiyaçlar hiyerarşisi kurmuştur. Bu ihtiyaçlar:

1. Temel fizyolojik ihtiyaçlar
2. Güvenlik ihtiyacı
3. Ait olma ve sevgi ihtiyacı
4. Saygı ve statü ihtiyacı
5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı olarak ifade edilmiştir.

Maslow’a göre birey, alttaki bir ihtiyacı gidermeden bir üst düzeye çıkamamaktadır. Buna göre bir insanın benlik saygısını geliştirebilmesi için öncelikle alttaki ihtiyaçlarının giderilmesi aynı zamanda kabul görüp, koşulsuz sevilmesi gerektiğini belirtmiştir (Akt., Kocaarslan, 2009: 26).

Maslow’un kendini gerçekleştirmiş bir kişide gördüğü bazı özellikler de şunlardır (Cüceloğlu, 1999: 429):

1. Gerçeğin bilinebilecek yönlerini doğru olarak algılar.
2. Bilinemeyecek olanların, bilinemeyeceğini doğru olarak algılar.
3. Gerçeği olduğu gibi kabul eder.
4. Kendini olduğu gibi kabul eder.
5. Başkalarını olduğu gibi kabul eder.

6. Yaşamın getirdiği olayları tam anlamıyla yaşayarak, tadını çıkarma eğilimindedir.
7. Kendiliğinden hareket eder.
8. Yaratıcı bir biçimde davranabilir.
9. Kendine ve yaşamına gülebilir.
10. İnsanlara değer verir ve onların sorunlarını ciddiye alır.
11. Son derece yakın ve derin birkaç dostu vardır.
12. Yaşamı bir çocuğun gözü ve kalbiyle görüp yaşayabilir.
13. Gerektiğinde çok çalışır ve sorumluluğunun farkındadır.
14. Dürüştür ve savunucu değildir.
15. Çevresinin farkındadır, sürekli çevresini araştırır ve yeni şeyler elde eder.

1.1.3 Rogers Benlik Kuramı

Benlik kavramı Carl Rogers'ın geliştirdiği "Fenomenolojik Benlik Kuramında" önemli bir yer tutar. Bu kurama göre her birey kendisinin merkez olduğu bir evrende yaşar. Herkesi etkileyen kesin gerçekler yoktur. Herkesin kendisine özgü gerçek olan olguları vardır (Kulaksızoğlu, 2000: 12). Rogers'e göre bireylerin davranışları çevrelerini algılama şekline göre değişir. Birçok insan aynı çevrede yaşamasına rağmen algıladıkları farklıdır. Algılanan çevre, birey için gerçek çevredir. Gerçek olan herkes için farklıdır. Bireylerin birbirinden farklı tepkiler göstermeleri çevrelerini farklı olarak algılamaları ve farklı yorumlamaları, farklı kişilik ve benlik sahibi olmalarındandır.

Carl Rogers, insanın doğduğu andan itibaren mutluluğu aradığını ve potansiyellerini gerçekleştirme çabasında olduğunu savunmaktadır (Cüceloğlu, 1999: 428). Rogers'a göre kişinin benlik bilinci onun kendisiyle ilgili düşüncelerini, kanaatlerini, algılamalarını içerir ve kişinin kendisini nasıl gördüğünü özetler. Benlik bilinci iyi ya da kötü olabildiği gibi her zaman gerçeği yansıtmayabilir. İnsan kendisini olduğundan farklı görebilir. Kendini yetenekli olduğu halde yeteneksiz veya yeteneksiz olduğu halde yetenekli zannedebilir. Ancak her insan daha gelişmiş ve daha olumlu bir benlik geliştirme çabasıdadır. Koşulsuz sevgi içinde büyüyen kişilerin benlik anlayışları daha güçlü ve olumludur.

1.1.4 Lewin Benlik Kuramı

Lewin'e göre insanın davranışları çevresi ile etkileşimine göre değişir (Kulaksızoğlu, 2000: 27). Bir takım kişisel özellikler (yaş, zekâ, cinsiyet, yetenek vb.) davranışlara etki eder. Aynı şekilde aile, arkadaş, iş çevresi gibi çevresel faktörler de davranışları olumlu ya da olumsuz etkiler.

Bireyi etkileyen bu faktörler sürekli olarak değişmektedir. Değişim süreci yavaş olursa bireyin bunları özümsemesi ve uyum sağlaması kolay olur. Ancak çok hızlı değişimler bireyi yoğun stres altında bırakır. Lewin'e göre ergenlik de böyle bir dönemdir. Ergenlikte hızlı bir fiziksel değişim yaşanır. Buna bağlı olarak duygularda da değişimler gözlenir.

Çocuk büyüdükçe onu etkileyen çevre de büyüyüp genişleyecektir. Lewin bunu şöyle açıklar: "Bir çocuğun yaşam alanı bir yetişkininkinden daha küçüktür. Çocuk büyüdükçe, özgür hareket alanı artar" (Öner & Eren Gümüş, 2000: 23).

1.2 Özsaygı (Benlik Saygısı)

Özsaygı ile ilgili çeşitli kaynaklar incelendiğinde; özsaygının evrensel bir tanımının olmadığı ve bu kavrama çeşitli anlamlar yüklendiği, yüklenen bu anlamlar kapsamında da özsaygının genel olarak üç anlam taşıdığı görülmektedir.

Bunlar:

1. Kendini sevme veya öz sevgisi (self-love)
2. Kendini kabul (Self-acceptance)
3. Yeterlilik (Competence)

Kendini sevmenin içinde öncelikle duyumsama yer alır. Kendini kabul ile arasında küçük de olsa bir ayrım vardır. Bu ayrım, duygu derinliği ile ilgilidir. Her ikisi de öz sevecenlik alanına girer. Kendini kabul, sevme düzenekleri, dürtüler ya da içgüdülerle yönlendirilen bir yapı değildir. Kişinin suçluluk, yetersizlik, beğenme ya da öğünme duygularına kapılmadan, kendini bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle kabul etmesidir.

Özsaygının üçüncü bir anlamı da yeterlilik olgusudur. Bu yönüyle ele alındığında konu başarı ya da başarısızlıktır (Akkuş, 2005: 27).

Coopersmith (1967)'e göre özsaygı, kişinin kendisi ile ilgili yaptığı değerlendirme ve bu değerlendirmeyi koruması, onay görme veya görmeme

tutumunun bir ifadesi, kişinin ne kadar değerli ve önemli olduğuna inancıdır (Akt. Akkuş, 2005: 2).

Kor (2008: 16), özsaygıyı “Bireyin yeti ve güçlerinin iyi bir değerlendirilmesine dayanan, kendisiyle ilgili olumlu imgesidir” diyerek özsaygının sahip olunan yeteneklerle ilintili olduğunu vurgulamıştır.

Cohen (1968) özsaygının, geçmişte ihtiyaçlarını karşılamada edindikleri başarılarından etkilenerek, yeni durumları, imkânları oluşturmada etkili olduğunu belirtmiştir (Akt. Kor, 2008: 17).

Benlik saygısı, kişinin kendisini benimseyip değer vermesi, kendisine güven ve saygı duyması, kişinin kendini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu, 1986: 93). Benlik saygısının insan yaşamında özellikle de ergenlik çağında çok önemli bir yeri vardır. Bu çağda bireylerde fiziksel, biyokimyasal, ruhsal ve sosyal yönden hızlı bir büyüme, gelişme ve olgunlaşma süreci yaşanır. Bu süreç ne kadar sağlıklı ve dengeli bir biçimde geçirilirse sağlam bir kişilik, dengeli ve tutarlı bir benlik kavramı oluşur. Kazanılan benlik saygısı kişiye özeldir. Kişilik, bir insanı başkalarından ayıran, tutarlı ve sürekli olarak sergilenen bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünüdür (Kaya, 2007: 151). Ergenlik çağında kazanılan kimlik duygusu benlik saygısıyla ilişkili olarak gelişir. Benlik saygısı kişinin kendini motive edebilmesi için gerekli olan itici gücün kaynağıdır. Benlik saygısının gelişmesi için, sosyal karşılaştırmalar ve yansıtılmış değerlendirmelerin kaynak olduğu belirtilmektedir. Kişiler kendi değerlerinin farkına varabilmek için kendilerini yaşlılarıyla karşılaştırırlar. Bu tür karşılaştırmalar okula başlanan yani toplum içine çıktığımız ilk yıllarda başlar ve ergenlik dönemi boyunca yoğunlaşarak devam eder.

Ergenlik çağındaki bireylerde vücut yapısı ve kişilik arasında, anlamlı bir ilişki vardır. Yavuzer (2001: 264) bireylerin fiziksel bakımdan kuvvetli olmasının, özellikle erkek çocuklara ve gençlere başarı ve onur kazandırdığını belirtmiştir. Fiziksel olarak güçlü olma, olumlu benlik kavramı geliştirme için bir avantajdır. Bu çağdaki bireyler sürekli vücut hatlarını sergiler ve sık sık güç gösterisi yaparlar. Güçlü olma durumlarını övünç kaynağı olarak görürler. Buna karşılık zayıf ve çelimsiz görünüşlü çocuklar da kendilerini akranlarıyla karşılaştırdıklarında, olumsuz benlik kavramı geliştirirler. Bunun yanı sıra bedensel gelişimi iyi olan ama okul başarısı düşük olan çocuk ve gençlerin olumlu benlik kavramı geliştirmeleri güçtür.

Okul başarıları çok iyi olan çocuklar, çelimsiz de olsa olumlu benlik kavramı geliştirebilirler.

Bireyin hayatında ilk karşılaştığı topluluk ailedir. Doğumdan itibaren birey değer verilmek, sevilme, güvende olduğunu hissetmek ister. Temel ve Aksoy (2001: 23) anne-baba-çocuk ilişkileri ve çocuk yetiştirme yöntemleri ile benlik saygısı arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bireyin sağlıklı bir kişilik kazanmasındaki en temel unsur kuşkusuz ailedir. Aile içindeki huzur ve güven ortamı, yeterince sevilme, övgü ve cezalar benlik saygısının gelişmesinde önemli bir yer tutar. Çocuk için en önemli rol model olan anne ve babadır. Onlardan öğreneceği bütün olumlu ve olumsuz davranışlar, tutumlar kendi özsaygısının ne derecede olacağını etkiler. Aile çocuğa kendi özelliklerini fark ettirmelidir. Çocuk kendi özelliklerini fark ettiği oranda kendinde benlik kavramı gelişir. Aile çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilgilenmeli, çocukta olmayan özelliklerden dolayı başkaları ile kıyaslayıp onun özsaygısına olumsuz yönde etkilememelidir.

1.2.1 Yüksek Özsaygıya Sahip Bireylerin Özellikleri

Yüksek benlik saygısına sahip insanlar mutlu, sağlıklı, üretken, başarılı olmak için eğilim gösteren, güçlükleri yenmek için daha uzun süre çaba harcayan insanlardır (Sevinç, 2003:330-334). Benlik saygısı yüksek olan kişide kendine güven, iyimserlik, başarma isteği, zorluklardan yılmama gibi olumlu ruhsal nitelikler bulunur (Yörükoğlu, 1986: 96).

Yüksek benlik saygısına sahip bireyler, kendilerini yeterli ve değerli görürler, kendileri hakkındaki tutumlarından dolayı kendi görüşlerini kabul eder, buna inanır ve böylece hem davranışlarına, hem de ulaştığı sonuçlara güven duyarlar. Benlik saygısı yüksek olan bireylerin beklentileri ve tutumları, onları daha çok bağımsızlığa ve yaratıcılığa yönlendirir, daha atılgan ve gayretli sosyal davranışlar göstermelerini olanaklı kılar.

Benlik saygısı, bireyin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli biri olarak algılama derecesidir. Benlik saygısı yüksek olan bireyler, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğilimindedirler. Kendilerine olumsuz bir açıdan bakanlar ya da benlik saygıları düşük olanlar, kendilerini pek önemli olmayan, sevilebilir özelliklerden yoksun, kendilerine ve

yeteneklerine güvenemeyen kişiler olarak görme eğilimindedirler (Temel ve Aksoy, 2001: 22).

Yüksek özsaygılı çocuklar, kendi yetenek ve kararlarına çok güvenen kişiler olarak tanımlanırlar. Grup veya sınıf içinde önderlik özelliği gösteren, girişimcilik ruhu olan, davranışlarında kesinlik gösteren çocuklar da yüksek oranda kendine güvenme vardır. Bu tür özellik gösteren çocuklar grup tartışmalarına aktif olarak katılırlar. Arkadaşlık kurmada zorlanmazlar. Sıkılgan değildirler. Grup içinde liderlik özellikleri ile ön plana çıkarlar. Diğer insanlar ve dış konulara daha çok zaman ayırabilirler.

Yüksek bir özsaygıya sahip olan çocuk sevgi doludur. Özgüveni yüksek olduğu için hırslıdır. Sorumluluk ve risk almaktan korkmaz. Başarısız olacağına inanmaz. Yeteneklerini ve sahip olduğu diğer özelliklerini her fırsatta sergilemeye ve geliştirmeye çalışır. Yeni fikirlere daima açıktır. Sınıf ve okul ortamında aktif görev almaktan hoşlanırlar.

1.2.2 Düşük Özsaygıya Sahip Bireylerin Özellikleri

Özsaygısı düşük bireyler kendilerini yetersiz ve değersiz görürler. Etrafındakilerden ve olaylardan çok çabuk etkilenirler. Utangaçtırlar, sık sık suçluluk duygusuna kapılırlar. Hem kendilerine hem de diğer insanlara güvenmedikleri için ilişkiye girmekten çekinirler. İstek ve arzularını sürekli baskı altına alırlar. Kendilerine güvenleri azdır. Düşüncesini ifade ettiklerinde eleştirileceğini düşündüğünden konu ile ilgili fikirlerini söylemekten çekinirler. Daha çok kendi iç dünyaları ile meşgul olduklarından çevresindekilere zaman ayıramazlar. Dolayısıyla arkadaşları azdır ve çok zor arkadaşlık kurarlar.

Rosenberg,(1985)'e göre özsaygısı düşük olan bireyler çekingen, tedbirli ve koruyucu davranırlar. Sorumluluk ve risk almaktan kaçınırlar. Özsaygının düşüklüğü yalnızlık, endişe, alınganlık, düşük yaşam memnuniyeti ve depresyon ile ilişkilendirilir (Akt. Akkuş, 2005: 34).

Düşük benlik saygısına sahip bireyler, başarısızlığı beklerler, sinirli olurlar, daha az gayret gösterirler, başarısız olduklarında kendilerine yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabilirler ve yaşamdaki önemli şeyleri göz ardı edebilirler (Sevinç, 2003: 330-334). Düşük benlik saygısına sahip bireyler, kendilerini değersiz ve yetersiz görürler, olaylarla başa çıkma güçlerinin olmadığını düşünürler, çevreden

abuk etkilenirler, inanç ve tutumlarını kolaylıkla değiştirler. Günlük yaşamda karşılaştıkları streslerle başa çıkmada güçlük ekerler ve bu duygularını kontrol etmekten uzaktırlar. Kendilerine ve çevrelerindeki kişilere güven duymazlar, insan ilişkilerinde yetersizlik gösterirler, incinme kaygısıyla yakın ilişkiye girmezler, sevgi ve dostluk ilişkilerinden kaçınırlar. Benlik saygısı düşük bir kimsenin kendine güveni azdır, kolay umutsuzluğa kapılır, kısacası olumsuz ruhsal belirtiler geliştirmeye daha yatkındır.

Özsaygı düzeyi yüksek olan bireylerin okulda ve toplumda kabul göreceği kanısı oluşsa da yapılan birçok araştırma özsaygı düzeyi düşük olan bireylerin, yüksek olan bireylerden daha uyumlu olduklarını göstermektedir. Okulda ve toplumda bireylerin özsaygısının yüksek olması tercih edilir. Bazen bu durum yüksek özsaygılı bireylerin toplum içinde dışlanmasına sebep olabilir. Sınıf içinde fazlaca sivrilen çocuklar pek sevilmez. Bu tür çocuklar aşırı özsaygıya sahip olmalarından dolayı kendilerini her Şeyden sorumlu hisseder ve yeteneği olsun olmasın her işi yapmaya çalışır. Arkadaşlarının zgrlk alanlarına ve kişilik haklarına riayet etmez. Hırçın, yaramaz ve aksi ocuk rolüne girerler. Özsaygı düzeyi düşük olan çocukların bu bağlamda daha uyumlu ve arkadaş ilişkileri daha sağlıklı olabilir.

1.3 z-Yeterlilik

Özgüven ve öz-yeterlik kavramları genelde birbirine karıştırılrsa da aslında aralarında fark vardır. z-yeterlik kişinin kabiliyetlerini değerlendirmesidir. Özgüven ise sahip olunan kabiliyetin duyumsanmasıdır (Say, 2005: 22). Genel anlamda, bireyin sahip olduğu yeterliliklerini, bir görevin gereklerini yerine getirebilmek açısından ne düzeyde yeterli gördüğü, öz-yeterlik inancı olarak tanımlanmaktadır. Bu inanç, bireyin yeterliliklerine dair yaptığı kapsamlı bir değerlendirme ve yargının neticesinde oluşur. Birey, içinde bulunduğu ortamın gerekliliklerine cevap verebilmek için sahip olduğu yetenekleri ve becerilerini, kişilik özelliklerini, bilgi ve deneyim düzeyini, motivasyonunu, kısacası yeterliliklerini irdeler. z-yeterlik, kişinin bir işi başarıyla yapmak için gerekli becerilere sahip olduğu konusundaki inancıdır. Varol (2007: 7)'a göre öz-yeterlilik, bireyden beklenen rollerin, bireyin oynama gücüdür. Burada ne çıkan bireyin kendi yargısıdır. Birey, hayatında karşısına çıkan olası zorluklara karşı sergilemesi gereken davranışları ne derecede yaptığı ile ilgili bir yargıya varır. Bu yargı o bireyin öz-

yeterlilik algısını gösterir. Nitekim Küçük (2011: 515) öz-yeterlilik algısını, “bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısı” olarak tanımlamıştır.

Öz-yeterlik, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramında öne çıkan önemli bir kavram olup, bireylerin olası durumlar ile başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabildiklerine ilişkin bireysel yargılarıdır (Derbedek, 2008: 40).

Pajartes'e göre öz-yeterlik inancı, insanların düşünce biçimlerini ve duygusal tepkilerini etkilemektedir. Yüksek düzeyde öz-yeterliğe sahip bireyler, zorluk düzeyi yüksek olan çalışmalarla karşı karşıya kaldıklarında daha rahat ve verimli olabilirler. Düşük öz-yeterlik inancına sahip kimseler ise yapacakları çalışmaların gerçekte olduğundan daha da zor olduğuna inanırlar (Akt. Derbedek, 2008: 40).

Kişi bir görev, faaliyet ya da durum için yeterli olduğuna inanırsa, harekete geçebilir. İşte kişinin yeterlilikleri ile ilgili bu inancı, “öz-yeterlik” inancıdır ve bu açıdan bakıldığında, son derece önemli bir güdüleyici olabilir. Eğitimde birçok özel etkenin öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Bunlardan bazıları: ilgi, motivasyon, tutum, problem çözme becerisi, özgüven ve öz-yeterliktir. Bu becerilerin yüksek düzeyde olması başarıyı artırır, düşük düzeyde olması ise başarıyı azaltır. Çünkü bireyler kendilerine güven duyduklarında ve yeterli olduklarını hissettiklerinde, öğrenme sürecinde kendilerini daha iyi hissederler ve böylece yüksek düzeyli öğrenme meydana gelir.

1.4 Özgüven

Kişiliğe ilişkin veya çok benzer olguların literatürde çok değişik sözcüklerle (selfperception, self-concept, self-image, self-acceptance, self-confidence, ego strength, self esteem vb.) ifade edilmesi ve çok sayıda tanımının olması bu olguya ilişkin bir kavram karmaşasının varlığına işaret eder. Psikolojide, çalışmalarını kişilik konusunda yoğunlaştıran araştırmacılar değişik akımların etkisi ile bu kavramı açıklamaya çalışmışlardır. Yapılan tanımlar, kişiliğin bütüncül bir tarifi olmaktan çok, tarif edenin yakın olduğu psikolojik ekol ve öznel teorilere dayanmaktadır.

Özgüven (self-confidence) kişinin kendisini değerlendirmesi (self-esteem) ile kendisinden memnun olup olmaması (self-satisfaction) sonucu ortaya çıkan öznel bir olgudur. Olumlu ya da olumsuz (yüksek veya düşük özgüven) olabildiği gibi, statik değildir ve koşullara, içinde bulunulan şartlara göre değişim gösterir. Özgüvenin

oluşumunda temel rol oynayan benlik kavramı, bireyin ne olduğunu; ideal benliğin kişinin olmak istediği benliği; özsaygısının ise bireyin kendisini nasıl gördüğü ve nasıl olmak istediği arasındaki duygu farkı olarak ortaya çıkar.

Kendine güven duymak doğuştan gelen bir yetenek değildir. Eğitimle kazanılan bir özelliktir. Yaşamın herhangi bir döneminde ortaya çıkmışsa, ya da daha küçük yaşlardan itibaren hiç kazanılmamışsa, birey bu güvensizliğin farkına varıp yenmek istediği takdirde, başarı kazanabilir (Kasatura, 1998: 139). Lauster (2010: 1) özgüvenin, insanların doğuştan sahip olmadıkları, tersine çocukluktan itibaren yavaş yavaş gelişen merkezi bir özellik olduğunu belirtmiştir. Mutluer (2006: 8) de özgüvenin insanların doğuştan sahip oldukları ancak çocukluktan itibaren pek çok bireyde törpülenen bir özellik olduğunu belirtmiştir. Mutluer'e göre özgüvenin iki merkezi boyutu vardır: "Sevilebilir olma" ve "Yeterli olma duygusu". Bu yüzden kendini sevme, kendini affedebilme ve kendini görme biçimi özgüveni tanımlarken üzerinde durulması gereken konulardır.

Genel anlamda özgüven bireyin kendi yeteneklerini, duygularını tanıması, kendini sevmesi ve kendine güvenmesidir. Kendilerini seven kişiler kendilerine güven duyarlar ve kendileriyle barışıktırlar (Kasatura 1998: 139-150). Bireyin kendini sevebilmesi kendini tanımasıyla mümkün olabilir. Kendini tanıyan, kendi ilkeleri çerçevesinde kendisini geliştirebilen birey, kendi karakterini inşa edebilecektir. Kendi karakterlerini ortaya koyamadığı ve geliştiremediği zaman birey ne kendisiyle ne de çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilir.

Özgüven, kendi yeteneklerimiz hakkında pozitif ve gerçekçi bir anlayışa sahip olduğumuz anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, özgüven eksikliği ise, kendinden şüphe duymak, pasiflik, boyun eğme, aşırı uyum gösterme, yalnızlık, eleştirilere karşı hassas olma, güvensizlik, depresyon, aşağılık duygusu ve sevilmediğini hissetme gibi kavramlarla açıklanabilir.

Covington'a göre özgüven; başarısızlıktan kaçınarak, başarılı olmaya eğilimi sağlayan, sosyal kabul ve değersizlik hissine karşı geliştirilen bir içsel ihtiyaçtır (Akt. Kocaarslan 2009: 19). Diğer bir ifadeyle özgüven, bir kimsenin bir olayın üstesinden gelmekteki yetisi ve başarısı olarak algılanmaktadır. Kişinin kendini algılayışı; kişinin tutumları, sosyal ilişkileri ve yeteneklerine olan inancıyla bütünleşmektedir. Buna göre özgüven, organize edilmiş, çok yönlü, hiyerarşik (kademeli), azimli, gelişimsel, değer biçilen ve ayırt edilebilen bir özelliktir.

Özgüven, kimlik değerlendirmesini, savunma mekanizmasını ve bu olguların değişik görünümünü içeren karmaşık bir kavramdır. Özgüven, kişinin tavır ve davranışlarını belirleyen, kendi hakkındaki değerlemeleridir. Kişinin kendisini algılaması ve kendisini tanımlaması olan öznel tutum, kişinin özgüvenini dışa yansıtan davranışsal tutumdur. Kendini değerli, saygın hisseden yüksek özgüven ve kendini değersiz hisseden fakat bu hissi kabul edemediği için savunma yöntemlerine başvuran, savunmacı özgüvendir. Özgüvenin oluşumunu etkileyen dört etken vardır. Kişinin yaşamındaki önemli insanlar tarafından saygı ile kabul edilmesi ve ilgi görmesi, bu etkenlerin en önde gelenidir. Kişi kendisini, başkalarının kendisini değerlendirdiği ölçüde değerlendirir. Diğer etkenler başarı, değer yargıları, beklentiler ve savunmalardır.

Coopersmith, yaptığı araştırmalar sonucunda:

1. Çocuğun anne-babası tarafından kabul edilmesinin,
2. Kendisine tutarlı ve iyi tanımlanmış özgürlük sınırlarının uygulanmasının,
3. Çocuğa inisiyatif kullanma olanağı sağlanmasının,

çocuğun yüksek özgüvenli yetişmesinin üç temel koşulu olduğunu saptamıştır (Çiğdemöglu, 2006: 20).

Çocukta özgüven doğumla gelişmeye başlar, erken yaşlarda da kesinlik kazanır ve 9–10 yaşına kadar gelişmeye devam eder. Özgüven hayat boyu gelişmeye devam eden bir olgudur. Çocuklar ergenlikle beraber özgüvenlerini değerlendirmeye ve şekillendirmeye başlar. İlk yıllarda ailenin çocuğa verdiği mesajlar doğrultusunda gelişen özgüven, çocuğun okula başlamasıyla ailenin yanı sıra öğretmen ve arkadaşları gibi diğer kaynaklardan beslenir. Özgüven, kişiden kişiye farklılık gösteren karmaşık bir süreçtir. Bazılarında iç özgüven daha çok gelişirken, bazılarında dış özgüven fazla gelişir. Özbey (2004) çocuğun çaba ve başarıları takdir edilirken fiziksel görünümü sürekli eleştirilirse, özgüvenin sadece bir yönünün gelişeceğini belirtir (Akt. Bilgin, 2011: 27). İç özgüven, kendimizden memnun ve kendimizle barışık olduğumuza dair inancımız ve bu konuda hissettiklerimiz; dış özgüven ise, dışarıya kendimizden emin olduğumuz şekilde verdiğimiz görüntü ve davranışlardır.

Kendine güven duygusu, tutarlı ve doyumlu bir sevgi ilişkisi ile gelişebilir (Kasatura, 1998: 93). Çocuk için anne babanın davranışları ve tavırları çocuğun özgüveni üzerinde oldukça etkilidir. Çocukluklarında anne babalarının sürekli hoşnutsuzluk, karamsarlık ve yakınmalarını dinleyerek büyüyen çocuklar,

gelecekteki yaşamlarında karamsar, güvensiz ve kendilerini yetersiz hisseden bireyler haline gelirler. Eğer anne baba, çocuğu cesaretlendirir, yaptıklarına karşı olumlu tepkiler verirse, gelişimine ve kendisine güvenine olumlu bir katkıda bulunmuş olurlar; yetersizliklerini vurgular ve başarılarını desteklemezlerse, bireyde özgüven oluşumu çocukluk çağında zedelenmiş olur. Gençlik yıllarında da aile tarafından çocukluk döneminin devam ettirilmesi ve gencin bağımsız olarak yetiştirilmemesi de özgüveni olumsuz yönde etkiler. Bireyselleşen bireyin özgüveni de buna bağlı olarak artar.

Bireyin kendine yönelik olumlu duygular geliştirmesi, kendini sevmesi, yeterli olduğunu düşünmesi, kendisiyle barışık olması ve kendisini tanıyarak kendisini olduğu gibi kabul etmesi gibi durumlarla ilgili olan özgüven, yüksek-düşük özgüven şeklinde olumlu veya olumsuz olabilir. Kişinin yüksek veya düşük özgüvenli oluşu bireyin hayatını önemli ölçüde etkileyebilmekte, hayatının dönüm noktalarını belirlemektedir. Kendilerine güvenli, iyimser, yapıcı, mücadeleci, yeni düşüncelere ve deneyimlere açık, başarıma güdüsü yüksek, sorumluluk sahibi, insan ilişkilerinde başarılı olma gibi özelliklere sahip kişiler yüksek özgüvenli bireylerdir. Bunun yanı sıra kendini başarısız ve değersiz görme, karar alma ve problem çözme becerisinde yetersizlik, aşırı hırçın olma eğilimi, çabuk etkilenme, başkalarına bağımlı bir yaşantı sergileme ve kıskançlık gibi özellikler de düşük özgüvenli bireylerin özellikleri arasındadır.

Özbey (2004) Özgüveni sağlam olan kişinin, başkalarını kıskanmayacağını ve onların yaşamlarını olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınacağını belirtmiştir (Akt. Bilgin, 2011: 29). Sağlam bir özgüvene sahip bireyler başkalarını kıskanmak ve onlara karşı olumsuz davranışlar sergilemek yerine başkalarının mutlu olması için gayret eder.

Okulda öğrenme zorluğu yaşayan çocuklardan birçoğunun özgüven sorunu olduğu artık bilinmekte ve çocuğun eğitimsel gelişmesini sağlayabilmek için öncelikle özgüvenin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Öğretmen çocuğun özgüvenini artırmak için pek çok şey yapabilir. Ancak çocuğun en fazla ihtiyaç duyduğu şey anne babası tarafından sevilme, benimsenme ve onları etkilemek olduğu için, anne babasının ilgisi şarttır. Öte yandan okula giden çocuğun özgüveni zayıfsa, ebeveynin (gerçek anne babası, koruyucu ailesi veya kendisini evlat edinmiş olanlar) özgüveninin de zayıf olma olasılığı yüksektir. Özgüven düzeyi yüksek olan anne, baba ve öğretmen çocuğun özgüvenini artırır ama ne yazık ki bazen bunun tersi

de söz konusudur. Çocuğun anne babası ve yaşamındaki diğer önemli yetişkinler farkında olsalar da olmasalar da bu süreç yaşanır.

Okula giden çocuklarda özgüvenin zayıf olduğunu gösteren bir takım emareler aşağıda sıralanmıştır (Humphreys, 2002: 13).

Aşırı kontrol göstergeleri:

1. Utangaç ve içine kapanık olur,
2. Olağan dışı sessizdir,
3. Yeni aktivitelere girmekte isteksiz davranır,
4. Annesine, babasına veya her ikisine yapışır,
5. Başka çocuklarla kaynaşmakta sıkıntı çeker,
6. Yeni durumlarla karşılaştığında ürkek ve çekingen davranır,
7. Davranışlarının olumlu bir biçimde düzeltilmesinden bile hemen incinir,
8. Kendini aşağı görme alışkanlığı vardır,
9. Hayale dalma eğilimindedir,
10. Yanlış yapmaktan ve başarısızlıktan ödü kopar,
11. Daima insanları memnun etme çabası içinde olur.

Kontrolsüzlük göstergeleri:

1. Saldırgandır,
2. Düzenli aralıklarla sinir krizi geçirir,
3. Zorbadır,
4. Düzenli olarak okuldan kaçır,
5. Kendisinden bir şey istendiği zaman işbirliği yapmaz,
6. Sık sık güven tazelemek ve yardım almak ister,
7. Sürekli sevilip sevilmediğini istenip istenmediğini sorar,
8. Anne babasının hoş görmeyeceğini bile bile derslerini ihmal eder,
9. Kendi hataları için başkalarını suçlar,
10. Kendisine ve başkalarına ait eşyaları hor kullanır,
11. Evdeki ve okuldaki görevlerini yerine getirirken dikkatsiz ve özensiz davranır.

Kurtuldu (2007: 59) özgüveni düşük kişileri şöyle tarif etmiştir: Kendilerini başarısız ve değersiz görür, reddedilme korkusu ile sevgi alışverişine girmezler. Günlük yaşamdaki problemleri çözemeyeceklerine inanır, devamlı çaresizliğin stres ve kaygısını yaşarlar. Çabuk etkilenirler ve başkalarına bağımlı bir yaşantı sergilerler.

Özgüvenin oluşmasında anne baba tutumları, akademik başarı, kendini değerlendirme ve çevre, zekâ, fiziksel görünüm, cinsiyet önemli belirleyiciler arasındadır (Başoğlu, 2007: 22-30). Doğuştan getirilmeyen, dinamik bir süreç olan ve öğrenmelerle şekillenen özgüven fiziksel, bilişsel ve toplumsal alanda pek çok değişikliğin yaşandığı ergenlik döneminde de ergenin davranışlarının önemli belirleyicileri arasındadır. Ergenlik döneminde;

1. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedeni olumlu kullanmak,
2. Cinsel rolünü kabul etme ve bu role uygun davranışlar geliştirmek,
3. Her cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak,
4. Ana-babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek,
5. Kendisi ile ilgili önemli kararlar verebilmek,
6. Meslek seçimi için gerekli ön hazırlıkları yapmak ve kendisine en uygun olan mesleği seçebilmek,
7. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak, gerçekleştirilmesi gereken gelişim görevleri arasındadır.

Her bireyin sahip olduğu, özgüven sahibi olma ve başkaları tarafından takdir edilme ihtiyaçları birbirine bağlı iki alt gruba ayrılır. Birincisi güç, başarı, beceri sahibi olarak insanların güven duyduğu bir kişi olmak; ikincisi ise, önemli olma, takdir edilme, saygı görme ihtiyaçlarıdır (Kasatura, 1998: 102). Kendini değerlendirme ihtiyaçlarının tatmini, bireyin kendine güvenmesini, kendini değerli, yararlı bir kişi olarak görmesini sağlar. Özgüven eksikliği, insanları yetersizlik duygusuna ve köklü bir cesaretsizliğe iter. Bütün insanlar başkaları tarafından saygı görmeyi, takdir edilmeyi ister. Bu da güçlü, başarılı ve beceri sahibi olmayı gerektirir. Tüm bunları gerçekleştirmek için de yüksek bir özgüvene sahip olmak gerekir.

1.4.1 Özgüven Kavramına Yönelik Görüşler

1.4.1.1 Maslow'a göre özgüven

Maslow, insanın temel ihtiyaçlarını sıralamış ve tabandan tepeye doğru bir piramit oluşturmuştur. İlk önce doyuma ulaştırılması gereken temel ihtiyaçlar sırasıyla; fizyolojik ihtiyaçlar, güven ihtiyacı, sevgi ve ait olma ihtiyacı, değer-saygı

ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır (Başoğlu, 2007: 22). Maslow'a göre değer verilme ihtiyacı ikili bir yapıya sahiptir. Birey bir taraftan kendisine güven ve saygı duyarken diğer taraftan, çevresindekilerden kendisine saygı göstermelerini beklemektedir. Değer verilme ihtiyacının karşılanması, kendine güven ve başarıya inancın gelişmesine katkıda bulunur. Bu sistem içinde kendini değerlendirme ihtiyaçlarının tatmini bireyin kendine güvenmesini (özgüvenini), kendini değerli-güçlü-yeterli ve gerekli bir kişi olarak hissetmesini sağlayacaktır.

1.4.1.2 Freud'a göre özgüven

Freud, kişiliğin üç kattan meydana geldiğini söylemiştir. Bunlara verdiği isimler, İd, Ego, Süper Ego'dur (Kasatura, 1998: 33-35). Kişinin içgüdüleri ihtiyaçları ve dürtüleri İd'de bulunur. Psişik enerjinin tümü İd'de depolanmış haldedir. Sahip olduğu enerjilerle, kişinin hayatının yönü, sınırsız, bilinçsiz deposudur. Eros (Yaşama İçgüdüleri) ve Thanatos (Ölüm İçgüdüleri) burada bulunur. Ego, İd'deki enerjiyi kontrol eder. Dış dünyaya ve Süper Ego'ya uygun hareket etmesini sağlar. Ego gerçekçilik prensibine göre hareket eder. Ego bazı gerilimlerin tatmini sırasında, dış dünyaya ve süper ego'ya da dikkat ettiğinden, kendisi de bu tatmin sırasında rahatsız olabilir. Ego, bu rahatsızlıklardan korunmak ve heyecanları önlemek için bilinçsiz bazı korunma mekanizmaları kullanır. Kişiliğin toplumsal ve ahlâkî yönünü Süper ego oluşturur. Süper Ego'nun etkilerinin en çok göze çarpan yanı kendine karşı saldırganlığı benimsetmesidir. Süper Ego, kendine karşı saldırganlığı, ego'ya karşı baskı yaparak sağlar.

Çocuk ailesinin yanında ve onlara bağımlı olarak yaşarken, Ego'nun içinde anne baba etkisini sürdüren bir başka bölüm oluşur. Bu bölüm Süper Ego olarak adlandırılır. Süper Ego, Ego'dan kendini ayırabildiği ve kendini Ego'ya karşı bir güç olarak ortaya koyabildiği ölçüde yeni bir güç olur.

Çocuğun ana babasıyla ilişkilerinde emniyet ihtiyacını zedeleyen herhangi bir şey kendisinde temel güvensizliği yaratır. Potansiyel olarak düşman bir çevrede, aldatmaya, kötüye kullanmaya saldırmaya, kıskanmaya hazır bir dünyada kendini ufakık, önemsiz, çaresiz ve tehlikede hisseder. Ana baba, çok defa, kendi nevrozları yüzünden, çocuğa gerçek-samimi bir sevgi ve sıcaklık veremezlerse, çocuk çevresini güvenilmez, yalancı, değer bilmez, adaletsiz, kıskanç şefkatsiz olarak algılar ve çocukta temel güvensizlik gelişir.

1.4.1.3 Cooley'e göre özgüven

C. H. Cooley, gelişim teorisi içinde benlik ve özgüven kavramlarını incelemiş ancak bu kavramları ayrıntısıyla ele almamıştır. Anne ve babanın çocuğun çevresindeki en önemli kişiler olması nedeniyle, ilgili, saygılı, kabul edici ve onaylayıcı tutumlarının çocuğun yüksek özgüvenli gelişmesindeki önemli katkısını belirtmiştir (Başoğlu, 2007: 21). Cooley öz ile ilgili verilerin ana kaynağını diğer insanlardan alınan geri bildirim olarak belirtmiştir. Burada öne çıkan üç temel unsur vardır. Birincisi diğer insanlar tarafından bizim nasıl görüldüğümüz. İkincisi bu görünüm hakkında o kişinin yargısı. Üçüncüsü ise bazı duygularımızdır.

1.4.1.4 Erikson'a göre özgüven

Erikson, Freud'un temel görüşlerine bağlı kalarak, kişilik gelişimini 8 ayrı dönemde ele alır. Her evrede benliğin karşılaştığı sorunların, daha sonraki dönemlerde bir problem olarak ortaya çıkacağını savunan Erikson, psikososyal gelişim dönemlerini sırasıyla şu şekilde belirtmiştir:

1. Temel güvene karşı güvensizlik dönemi(bebeklik)
2. Özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi(küçük çocukluk)
3. Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu dönemi(ilk çocukluk)
4. Çalışkanlığa (başarıya) karşı yetersizlik (aşağılık) duygusu dönemi(orta çocukluk)
5. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemi(ergenlik)
6. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (yalnızlık) dönemi(genç yetişkinlik)
7. Üretkenliğe karşı verimsizlik (durgunluk) dönemi(orta yetişkinlik)
8. Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemi(ileri yetişkinlik)

Erikson'a göre bu sekiz dönemde de atlatılması gereken bir kriz, bir çatışma bulunmaktadır. İnsanların sağlıklı bir kişilik kazanmalarında bu krizlerin ya da çatışmaların sağlıklı olarak atlatılması önem taşımaktadır. Bir evredeki krizin başarılı olarak atlatılması, kendinden sonraki evre için sağlıklı temeller oluşturur. Eğer bir dönemdeki kriz tam olarak çözümlenmezse yaşamın daha sonraki dönemlerinde de devam eder ve çözümleninceye kadar problem yaratır. Erikson bu evredeki gereksinmelerin karşılanmaması durumunda çocuğun diğer evrelere geçemeyebileceğini belirtmiştir. İnsan yaşamında karşılaşılan sorunları Senemoğlu

(2010: 74-75) Şu Şekilde rneklendirmiŐtir: Bebeklik ağı krizi olan güvensizlik, ergenlik ağı krizi olan kimlik karmaşası birçok yetiŐkinde de gözlenebilmektedir.

Erikson'a göre bebeklik; doğumdan ortalama birinci yaş sonuna kadar devam eden temel güven duygusunun geliştiği bir evredir. ocuk, doğduğu andan itibaren, içinde bulunduğu toplumla karşılıklı bir a liŐveriŐ içine girmiŐtir. İlişki kurduğu en önemli kişi anne veya anne yerine geçen insandır (Başoğlu, 2007: 18). Bu dönemde bebek biyolojik gereksinimleri örneğin beslenme, altının temizlenmesi vb. karŐılandığıında haz, karŐılanmayınca acı duyar. Yani alıcı yapısına karşı annenin verici olabilmesi, karşılıklı iŐleyen bir bütünü oluşturur. Bebek için anne ile dengeli bir beraberlik sağlanırsa bebekte "iyi olma", "kendini iyi hissetme" duygusu gelişebilir. Çünkü O'nu anlayan, seven ve rahatlatan bir varlık var demektir. Bu varlıkla düzenli ve tutarlı bir alma-verme ilişkisi ve bu ilişkiyi sağlayanın deđiŐmeyen (aynı) kişi olması sonucu bebekte güven duygusu gelişir. Erikson'a göre anne-ocuk iliŐkisindeki bu süreklilik, tutarlılık ve aynılık çocukta temel güven duygusunun özünü oluşturur. Böylece ocuk önce kendisini seven, koruyan anneye güvenir, sonra kendini annenin sevgi ve güvenine değer bulur. Yani kendisine güvenmeye başlar. Artık ocuk benliğinde sağlıklı bir kişiliğin gelişmesi için gerekli olan temel güven duygusu geliŐmektedir. Bu ocuğun kendine ve dış dünyaya güvenebilmesi demektir.

Kendine güven duygusu, tutarlı ve doyumlu bir sevgi ilişkisi ile gelişebilir. Çocukluklarında anne babalarının sürekli hoşnutsuzluk, karamsarlık ve yakınmalarını dinleyerek büyüyen çocuklar, gelecekteki yaşamlarında karamsar, güvensiz ve kendilerini yetersiz hisseden bireyler haline gelirler (Kasatura, 1998: 36). Eğer anne baba, çocuğa karşı olumlu tepkiler verir, onu yaptıkları konusunda cesaretlendirirse gelişimine ve kendisine güvenine olumlu bir katkıda bulunmuş olurlar; sürekli eleştiri, yetersizliklerini vurgular ve başarılarını desteklemezlerse, bireyde zgven oluşumu çocukluk çağında zedelenmiş olur. Gençlik yıllarında da aile tarafından çocukluk döneminin devam ettirilmesi ve gencin bağımsız olarak yetiştirilmemesi de özgüveni olumsuz yönde etkiler. İster ocuk olsun ister yetişkin genç, özgürleŐtiđi ve bireyselleŐtiđi oranda özgüveni de buna bağlı olarak artar.

Çocukların abaları desteklendiğinde, çalışma ve başarılı olma davranışları gelişir. Aksi takdirde sürekli olarak yaptıkları eleştirilen, desteklenmeyen, beğenilmeyen çocuklar, yaptıklarının değerersizliğine inanarak aŐađlık duygusu geliştirebilirler (Senemoğlu, 2010: 77).

Erikson, insanın diğer insanlarla ilişki içinde geliştiğini öne sürmüştü ve başkalarıyla ilişkilerin önem kazandığı bir gelişim kuramı ortaya atmıştır (Bacanlı, 2004: 70-76). Freud'çu bir eğitimden geçmiş olan Erikson, Freud'un başkalarıyla ilişkilere kuramında yeterince yer vermediğini öne sürmüştür. Ericson'a göre insanlar geçmişteki yanlışlıkları telafi edebilirler. Oysa Freud, geçmişteki yanlışlıkların ancak psikanalizden geçmek suretiyle düzeltilebileceğini iddia etmiştir.

1.4.1.5 Adler'e göre özgüven

Her insan biyolojik bir yetersizlik ve güvensizlik hissi ile hayata başlar. Çocuk yaşantısını ana babasının yardımı olmadan sürdüremeyeceğini ve kendi çaresizliğini anlar. Normal bir şekilde gelişimi objektif ve sübjektif bazı faktörlerin yardımı ile olur. Nevrotik karakterin gelişimi, kişinin kendi zayıflığına karşı sübjektif bir vaziyet alışla orantılıdır. Adler'e göre güvensizlik, diğerleri üzerinde bir üstünlük sağlamak üzere bir saldırganlık (agresyon) silahı olarak kullanılmaktadır (Kasatura, 1998: 35). Bu saldırganlığın sebebi, kişinin çocukluğunda şımartılmış olmasıdır. Çocukluğu boyunca sürekli alıcı konumda olan ve her istediği yapılan çocuk, yetişkinlik yaşamında etraftaki kişilerin ailesi kadar verici olmadığını gördüğünde, bir eksiklik duygusu ve güvensizlik hissine kapılır.

Yanbastı, (1990) Adler'in benliği karar yeteneğine sahip ve bireye amaçlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistem olarak tanımladığını belirtmiştir. Adler kişiliğin ise bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak geliştiğini savunmuştur (Akt. Duran, 2007: 29).

A.Adler'e göre, çocuğun erişkinlerin oluşturduğu bir çevre içinde dünyaya gözlerini açması, kendisini küçük, güçsüz, eksikliklerle dolu ve yetersiz bulmaya iter (Başoğlu, 2007: 23). Adler'e göre, davranışların temelinde, aşağılık hissini azaltıp üstünlük hissi geliştirme güdüsü vardır (Kurtuldu, 2007: 60-61). İnsan zihinsel, fiziksel ve sosyal konum olarak güçsüz ve aciz olarak dünyaya gelmesinin arattığı eksiklik duygusundan kurtulmak için yaşam boyu çaba sarf eder (Merey, 2010: 10). Çocuğun bu olumsuz ortamdan kurtulup kendi kendine yetebilme başarısı veya başarısızlığı, özgüven oluşumunu olumlu veya olumsuz etkiler. Bu durumda anne ve babanın çocuğun bu çabasına destek olmaları çok önemlidir. Bu desteği bulamayan çocuklar veya anne-babanın aşırı koruyucu tutumu özgüveni zedeleyebilir.

1.4.1.6 Horney'e göre özgüven

K. Horney, çaresizlik ve yalnızlık hislerini oluşturan nedenleri araştırır. “Temel kaygı” (basic anxiety) adını verdiği bu hislerin mutsuzluğa, kişisel etkinliğin ve verimin azalmasına yol açtığına inanır (Başoğlu, 2007: 21). Horney'e göre kaygıyı doğuran nedenler; kişinin baskı altında olması, takdir edilmemesi, horlanması, ilgi ve saygı görmemesi gibi çevresel davranışlardır (Kurtuldu, 2007: 61). Sürekli kaygı içinde olan, tutarsız davranan çocukların ebeveynleri ile arasında uyumsuz bir ilişki olduğu düşünülür. Çocuk, çevresindeki dünyayı kendisine düşman gibi hissederse, “temel kaygı”nın içine düşer. Horney'e göre bu his, güvenlik hissinden yoksun olmanın bir sonucudur. Güvenlik hissi, özgüven kavramı ile bağlantılıdır. Güvenlik hissinden yoksun olarak yetişen çocuklarda özgüven sorunları ortaya çıkar.

1.4.1.7 Fromm'a göre özgüven

Erich Fromm' un savunucusu olduğu Hümanistik Psikanaliz ekolüne göre bir çocuğun tüm karakteri ailesi tarafından şekillendirilir. Fromm aileleri toplumun psikolojik ajanları olarak görmüş ve bu ajanların çocuğa toplumun değerlerini, yaşam biçimlerini, rol becerileri ve kavramlarını ilettiğini savunmuştur. Fromm' a göre çocuğun karakteri, toplumun özelliklerini ona yansıtan ailesi tarafından biçimlendirilir.

E.Fromm'a göre, her şeyi sevmenin ön koşulu, kişinin kendisini sevmesidir (Başoğlu, 2007: 21). Kendini seven insan özgüvenlidir, özgüveni yüksek olan kendini sever diyebiliriz. Kendini sevmek ve özgüven kavramları eş anlamlı olup sevebilme, güvenme, yaratıcılık ve kendini ifade edebilme özellikleri, özgüvenin yansımalarıdır. Bu özellikler kabul edilme, ilgi, ifade özgürlüğü gibi toplumsal olguların bir ürünüdür ve ilk oluşumları aile içi ilişkilerden kaynaklanır. Kişinin kendini sevmemesi, özgüvenden yoksun olması, başkalarına karşı güvensiz ve düşmanca bir davranışa yol açar.

1.4.1.8 Rosenberg'e göre özgüven

Rosenberg, özellikle ergenlik çağındaki kişilerde yüksek özgüvenin oluşmasına neden olan etkenleri araştırmış, yaptığı ölçümlerle sosyal çevrenin ve aile ortamının

da önemi vurgulanarak ergenlik döneminin değişik yaşlarının özgüvende oluşturduğu farklılaşmaları belirlemiştir.

Rosenberg'e göre, düşük özgüvenli kişilerde, yüksek özgüvenli kişilere oranla daha fazla nörotik eğilimler, geleceğe yönelik umut yoksunluğu ve sosyal ilişkilerde zorluk gözlenmektedir (Başoğlu, 2007: 20; Kurtuldu, 2007: 58-66). Çevresi tarafından sürekli eleştirilen, yaşadığı sosyal çevre içinde güvensizlik hissine kapılan birey sürekli bir çatışma içerisinde. Sosyal ilişkileri zayıftır. Toplumda kendine yer bulmakta zorluk çeker. Sonuç olarak kişide özgüven yoksunluğu meydana gelir.

1.4.1.9 Coopersmith'e göre özgüven

S.Coopersmith, özgüveni kişinin tavır ve davranışlarını belirleyen, kendi hakkındaki değerlendirmeler olarak tanımlar (Çiğdemoğlu, 2006: 31-34). Bu kişisel değerlendirmeler iki kısımda incelenir. Kişinin kendini tanımlaması ve kendini algılamasını içeren öznel tutum ile kişinin özgüvenini dışa yansıtan davranışsal tutumu içerir. Coopersmith yaptığı araştırmalar sonucunda çocuğun anne ve babası tarafından kabul edilmesinin, çocuğun kendisine tutarlı ve iyi tanımlanmış özgürlük sınırlarının uygulanmasının, çocuğa inisiyatif kullanma olanağı sağlanmasının, çocuğun yüksek özgüvenli yetişmesinin üç temel koşulu olduğunu saptamıştır.

Coopersmith özgüveni iki boyutuyla irdeler. Bunlar, kendini saygın, değerli hisseden yüksek özgüven ve kendini değersiz hisseden fakat bu durumu kabul etmediği için savunma yöntemleri kullanan savunmacı özgüvendir (Kocaarslan, 2009: 20). Kişinin yaşamındaki önem verdiği insanlar tarafından kabul edilmesi ve ilgi görmesi, başarı, değer yargıları ve beklentiler Coopersmith'e göre özgüvenin oluşumunda rol oynayan önemli etkenlerdir.

1.4.1.10 W. James'e göre özgüven

W. James, insan davranışının anlaşılabilmesinde özgüven kavramının önemini vurgulayarak özgüvenin oluşumundaki etkenlere yönelik genel öneriler ortaya atar. James'e göre özgüveni; "Hedefe varmaktaki başarı / Varılmak istenen hedef = Özgüven" şeklinde bir denklemle ifade eder. Bu denklem, bireyin hedeflediği başarıya ulaşma oranının yüksek veya düşük özgüveni oluşturacağını belirtir (Başoğlu, 2007: 21).

Birey başarılarını, ulaşmak istediği hedeflerle karşılaştırdığı gibi, aynı toplumda yaşayan diğer kişilerin başarıları ile de karşılaştırır (Kurtuldu, 2007: 59). Birey hedeflerine ulaşma durumuna göre özgüven sahibi olur. Fakat kendi hedefi diğer insanların başarılarından düşükse yoksunluk ve başarısızlık hissine kapılabilir. Bu durum kişinin yetenekleri, soy, şöhret, beden gibi kişiliğin uzantılarına verilen değer de özgüven üzerinde olumlu ya da olumsuz etki yaratır. Ayrıca, kişinin diğer kişiler tarafından kabul edilmesi ve çocukların özellikle anne-babaları tarafından benimsenmesi de özgüven oluşumuna olumlu katkı sağlar.

1.4.1.11 Sullivan'a göre özgüven

Sullivan benliği, “benlik sistemleri kavramı” ile sınırlandırmıştır. Ona göre benlik sistemi, “bireyin kaygıdan kaçınmak ya da kaygıyı en aza indirmek üzere geliştirdiği bir dizi tekniklerdir” (Sullivan, 1953: 158).

Sullivan'a göre, birey özgüvenini kaybetmemek için sürekli uğraş verir. Özgüveni yitirmek kaygıya dönüşebilen bir huzursuzluğa neden olabilir. Geçmişinde önem verdiği kişiler tarafından aşağılanan ve bu aşağılanmanın tekrar edeceği düşüncesinde olan kişilerde özgüven eksikliği olur. Sullivan'ın özgüven oluşumunu insanlar arası ilişkilere bağlaması, ebeveyn ve kardeşlerin özgüven oluşumundaki rollerini vurgulaması ve özgüvenin gelişmesini sağlayan yöntemlere ağırlık vermesi özgüven konusundaki katkılarıdır.

Anne-babanın çocuğun davranışı karşısında takındığı tutum, çocukta “iyi ben”, “kötü ben” kavramlarının oluşmasına neden olur. Anne ve baba ile gerçekleştirilen olumlu ilişkiler sonucu oluşan “iyi ben” kavramı özgüvenin artmasına neden olur. Çocuğun ailesi tarafından hoş karşılanmadığı durumlarda ise kaygı ortaya çıkar ve “kötü ben” gelişir. Bu durum, çocuğun kendisine yönelik olumsuz duygular hissetmesine neden olur. Otoriter ailelerdeki çocuklarda kendine güvensizlik, olumsuz yargılar ve diğer insanlara karşı çekingen tavır daha çok görülmekte iken; demokratik ailelerde ise, çocuğun varlığına ve isteklerine saygı duyarak, özgüvenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

1.4.1.12 Rogers'e göre özgüven

Rogers'ın benlik kuramında organizmanın gelişmesi “öz” ün gelişmesini kapsar. Öz kavramının oluşması için çocuğun kendi varlığının diğerlerinden farklı olduğunu anlaması gereklidir. Rogers'a göre, kişinin kendisini algılamasından oluşan gerçek benlik ve kişinin olmak istediği nitelikleri temsil eden ideal benlik vardır. Gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki uyum ve farklılıklar kişinin özgüvenini olumlu ya da olumsuz şekilde etkiler. Kişinin özgüveni gerçek benlik, ideal benliğe yaklaştıkça artar. Her insanda mevcut olan olumlu ilgi ihtiyacı; sıcaklık, sevilme, beğenilme ve kabul edilme gibi hisleri içerir. Aile içindeki ve dışındaki kişiler ile iletişimde bu ihtiyaçlarının karşılandığına inanan kişinin özgüveni, bu ihtiyaçları karşılanmamış kişilere göre daha yüksektir (Cüceloğlu, 1999: 99-428).

Carl Rogers'a göre benlik kavramı önemlidir. Benlik kişinin kendi hakkındaki algılamalarını içerir. Mesela; " Ben kimim?" gibi soruların cevabını verebiliyorsa kişi kendinin farkındadır. Benlik kavramı kişinin ne olması gerektiği ve ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içerir. “İdeal benlik” kişinin ne olmak istediği konusundaki görüşlerini içerir. Eğer buna ulaşırsa kişi kendini değerli hisseder.

Rogers kişilik gelişimine fazla önem vermemiştir. Bunun yerine bebeklik ve çocukluk dönemlerinde kişinin başkaları tarafından değerlendirilmesinin onun olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmesine etki yapıp yapmayacağıyla ilgilenir. Rogers insanın nasıl değişikliğe uğradığını anlamak istemiştir. Yeni doğan bebek kendisinin farkında değildir. Dolayısıyla ilk zamanlar benlik kavramı yoktur. Zamanla çevresiyle olan etkileşimden sonra oluşmaya başlar. Yaşantısındaki algıları algılamada en yakınlarının görüşleri önemlidir. Zamanla yakınlarının değer verdiği davranışları yapmaya, değer vermediği davranışları yapmamaya başlar. Bu davranışlar zaman içinde onun değer sistemini oluşturur.

1.5 Özgüven Oluşumunu Etkileyen Faktörler

1.5.1 Aile

Araştırmacıların özgüven ile ilgili çalışmalarında üzerinde sıklıkla durduğu etkenlerin başında aile faktörü gelir. Araştırmaların ortak noktası ise aile

atmosferinin, özellikle de ana baba tutumlarının özgüven oluşumunda ve gelişiminde çok önemli bir rolü oynamıştır.

Öğretmenlerin, terapistlerin, klinik psikologların, danışmanların ve eğitim psikologlarının deneyimleri kadar araştırma sonuçları da, derslerini öğrenmekte zorluk çeken çocukların sorunlu ailelerden geldiğini ve özgüven problemleri yaşadığını göstermektedir. Evdeki çatışmaları çözmek ve çocuklarının özgüven düzeyini geliştirmek anne babanın bir numaralı sorumluluğudur. Çünkü özgüven, çocukların yalnız eğitiminde değil, duygusal, sosyal ve cinsel gelişiminde de belirleyici rol oynar (Humphreys, 2002: 7). Okullarda öğretmen ve idarecilerin en çok uğraştığı öğrenci tipi sınıfın huzurunu bozan, laf dinlemeyen, derslere karşı ilgisiz öğrenci tipidir. Bu tip öğrencilerin aile yapısı incelendiğinde genellikle sorunlu aileler karşımıza çıkmaktadır. Sorunlu aileden kasıt sadece anne baba yoksunluğu veya ilgisiz aileler değildir. Birçok kez aşırı ilgili ve şımartılmış özellikle erkek öğrencilerin aileleri de sorunlu aile kapsamına girmektedir.

Çocukların kendilerini güvenle ifade edebilmeyi öğrenmeleri için toplumda yerleşmiş bir kanı olan uslu çocuk iyi çocuk yorumunu değiştirmek gerekir. Aynı şekilde okulda da eğitimciler daha çok uslu çocuk yeğlemektedirler. Evde veya okulda hiç bir şeye karışmayan, ortalığı karıştırmayan, kırıp dökmeyen bir çocuk kendi yeteneklerinin farkına varamadığı gibi, kendini de ifade etmeyi öğrenemeyecektir.

Kasatura (1998: 263) özgüven eğitimi konusunda anne babanın görevlerini şu şekilde sıralamıştır.

1. Çocukların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmak, onları yüreklendirmek,
2. Kendilerini önemsemek,
3. Gerektiğinde şikâyet edebilmek,
4. Değişmeye hakları olduğunu bilmek,
5. Çocuklarına örnek olmak,
6. Çocuğa ihtiyacı olan desteği vermek,
7. Yapıcı eleştiriler yapmak,
8. Görüş alanını genişletmelerine yardımcı olmak,
9. Hayata hazırlamak,
10. Bağımsızlaşmalarına yardımcı olmak,
11. Kötümserlik asılamamak,

12. Sorunlarını çözüme yollarını öğretmek,
13. Duygularını kontrol etmelerine yardımcı olmak,
14. Karar vermelerine yardımcı olmak.

Kişiliğin temelleri ilk beş altı yıl içinde atılır. Her çocuk eninde sonunda kendine özgü bir kişilik geliştirir. Ancak bu kişiliğin dengeli ve uyumlu olabilmesi, gelişim basamaklarının örselenmeden aşılmasına bağlıdır. Bu da büyük ölçüde anne babanın nasıl davrandığı ile ilgilidir (Yörükoğlu, 1996: 169).

Elson (1987)'a göre, çocuklarını her yönüyle kabul eden, onlara yeri geldiğinde serbestlik tanımakla birlikte gerektiğinde kesin kurallar koyan, çocuğun okul içinde ya da dışında beklentilere uygun başarılar ortaya koyacağına inanan anne ve babaların çocukları yüksek benlik saygısına sahip olurlar. Düşük benlik saygısına sahip çocukların anne babaları ise, kuralları net bir şekilde belirleyememenin vermiş olduğu belirsizlik içinde ödünler veren, cezalandırıcı olan, çocuğun başarısızlıklarını kabullenen anne babalardır. Aşırı koruyucu, ilgisiz ve otoriter tutumla büyüyen çocuklarda özgüven eksikliği görülme olasılığı daha yüksektir (Akt. Kocaarslan, 2009: 32).

Çocuktaki özgüven düzeyi ve gelişimi anne-babanın özgüven düzeyi ile paralellik gösterir. Humphreys (2002: 14) bu olguyu şu şekilde açıklamıştır: Özgüveni düşük ve orta düzeyde olan anne-babanın, çocuklarının özgüveni de aynı düzeyde olur. Özgüveni zayıf olan anne ve babalar kendilerini ihmal eden, ya kendinden ya da başkalarından aşırı talepleri olan kişilerdir. Özgüveni orta düzeyde olan anne ve babalar, başarıya ve başkalarının onayına fazlasıyla bağımlıdırlar. Özgüveni yüksek anne-babalar ise hem kendilerini hem de başkalarını tam anlamıyla kabul etmiş kişilerdir.

Çoğu anne baba, çocuğunun gözle görünür bir beceriye sahip olduğu halde, öğrenmek için neden hiçbir çaba harcamadığını bir türlü anlayamaz (Humphreys, 2002: 17). Özgüveni yüksek olan çocuğun öğrenmeye karşı doğal bir merakı vardır ve kendisine yeni bir mücadele alanı sunulduğu zaman ilgi gösterir. Özgüveni yüksek olan çocuklar hem sosyal ortamlarda hem de eğitime yönelik çalışmalarda kendine güvenir. Oysa özgüveni orta düzeyde veya zayıf olan çocuk öğrenme hevesini kaybetmiştir. Bu tür çocuklar için çaba harcamak, geçmişte küçük düşmesine ve reddedilmesine yol açmış olan, başarısızlık ve yanlış yapma riskini göze almak demektir. Anne babanın veya öğretmenin hoşnutsuzluğuna razı olmak, başarısızlığın getireceği utanç ve cezadan daha güvenlidir. Başarının ve başarısızlığın

kendisi, çocuğun motivasyonunu engellemez; ama anne babanın, öğretmenlerin ve diğer önemli yetişkinlerin başarıya veya başarısızlığa verdiği tepkilerin yıkıcı etkileri olabilir.

Anne baba çocuğun özgüven düzeyini belirlemede önemli birer etkidir. Humphreys, (2002: 14) anne babanın özgüveninin düzeyinin, çocuklarının özgüven sorunlarına verdikleri tepkiyi büyük ölçüde belirleyen bir faktör olduğunu belirtmiştir. Ebeveyn kendi değerinden ve yeteneklerinden kuşkuluyorsa çocuklarından aşırı isteklerde bulunabilir; onları aşırı koruma bazen de ihmal etme eğiliminde olabilir. Bu davranışlar, çocukların da özgüven sıkıntılarında sahip olmasıyla sonuçlanır.

Çocuğun özgüveni, doğuştan getirdiği mizaç, zekâ gibi biyolojik özellikleri ve çevresel etmenler ile erken yaşlarda şekillenmeye başlar (Kocaarslan, 2009: 32). Çocuğun aile tarafından gerçek bir sevgi ile beslenmesi çok önemlidir. Eğer çocuk, aile tarafından sevilir ve anne tarafından doğru zamanda doğru ihtiyaçları karşılanırsa kendini sevmeye ve değerli hissetmeye başlayacaktır. Özellikle okul öncesi döneme kadar anne babanın sözel ya da fiili tepkileri, çocuktan beklentileri, övgüleri, eleştirileri, çocuğa yönelik tutum ve davranışları çocuğun özgüvenini geliştirir.

Yavuzer (2002a: 41) benlik saygısının yüksek olması için, çocuğun içinde bulunduğu ailenin, özgüvenli, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olan bireylerden oluşması gerektiğini belirtmiştir. Aile üyelerinin, çocuktaki iç-denetim mekanizmasını geliştirememeleri, aşırı baskılı ve otoriter yaklaşım içinde olmaları, benlik saygısını azaltan, hatta yok eden olumsuz yakın çevre faktörleridir. Çünkü benlik saygısı, çocuğun fikirlerine değer verilen, sözleri dinlenen, ana-babasından destek gören, başka bir deyişle, insan olarak kendisine değer verilen bir ortamda filizlenir ve gelişir. Çocuğu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip yüreklendiren aile üyeleri, çocuğun benlik değerinin tohumlarını eker.

Türk aile ve eğitim sistemine bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocukların saygılı, baş eğici, pasif, uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği; kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görülmektedir. Başka bir deyişle, toplumumuzda çoğunlukla pasif ve söz dinleyen çocuklar anne-babayla

olumlu ilişkilere girmekte, kendi görüşlerini ifade edebilen aktif ve girişken çocuklar ise çatışma kaynağı olmaktadır.

Çocukta güven duygusunun oluşması ve gelişmesi, ailenin eğitim anlayışına, tutumuna ve disiplinine bağlıdır. Çocuk davranışını bu tutumlara ve davranışlara göre ayarlar (Başoğlu 2007: 22). Anne ve babanın çocuklarına yönelik tutumlarını etkileyen başlıca faktörler arasında, anne-babanın beklentilerine uygun çocuğa sahip olup olmamaları, çocuklarının sayısı, cinsiyet ve karakteristik özelliklerinden memnun olup olmamaları söylenebilir. Ancak anne ve babanın çocukluk yıllarındaki kendi anne babasıyla olan deneyimleri, şimdiki tutumlarında etkili olabilmektedir. Eşlerin kendi aralarında iletişimlerinin sağlıklı olup olmaması da çocuklarına yöneltecekleri tutumlarını etkileyen bir diğer etkidir. Anne ve babanın özgüveni olan bir çocuğa sahip olabilmeleri için önce kendilerine, sonra birbirlerine, ardından da çocuklarına güvenmeleri gerekir

Anne veya babanın çocuklarından birini açıkça yeğlediği bir tutumda, ikinci planda kalan çocuğun kıskançlık, güvensizlik ve değersizlik duyguları yaşamasına neden olur. Annenin pasif olduğu aile sisteminde de hem erkek çocuğu kadın kimliği konusunda, hem de kız çocuğu kişilik ve özgüven konusunda olumsuz yönde etkilenir.

Aile içinde kardeş sayısı ile doğum sırası göz önünde tutularak yapılan karşılaştırmada ilginç bulgulara rastlanmıştır. Tek çocukların, kardeşleri olan çocuklara göre daha yüksek benlik saygıları vardır. Tek çocuk erkekse benlik saygısı yükselmektedir. Bu sonuç kuşkusuz tek çocuğa, hele tek erkek çocuğa ailede verilen ilgi ve değerle orantılıdır. Bunun gibi kardeşleri hep kız olan bir genç erkek de, hep erkek kardeşi olan bir genç erkekten daha yüksek benlik saygısı göstermektedir.

Çocuğun hem ailesine hem de kendine güven duyması çok önemlidir. Kendi başına bir takım işleri başaran ve bu başarısı ile kendini ispatlayan çocukta, kendine güven duygusu gelişir. Bunun sonucu olarak günlük hayatında doğru davranışları özgürce seçebilir. Başarısı nedeniyle ebeveyninden “olumlu geri bildirim” alan çocuğun aile ile iletişimi olumlu etkilenir, çabası artarak sürer ve özgüveni pekişir. Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu, yeterli güven ve sevgi içinde barındıran demokratik bir aile ortamı çocuğun psiko-sosyal gelişimine önemli etkilerde bulunur. Bu tür aile ortamlarında, aile bireylerinin kendilerine düşen sorumlulukların bilincinde olması ve çocuğa bağımsızlık için yeterli olanakların hazırlanması, çocuğun sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasını sağlar.

Her ailenin işleyişi değiştir. Bu sistemde temel olarak anne ve babanın, çocuğunu bağımsız bir birey olarak kabul etmesi, çocuğa sevgi ile yaklaşması, yeterli düzeyde destek sağlaması ve sorumluluk vermesi gereklidir. Çünkü kişiliğin gelişimi ve karakterin oluşumundaki temel özdeşim modelleri anne ve babadır. Çocuk, geleceğini belirleyen ilk ve en önemli etkileri ana-babasından almaktadır (Kulaksızoğlu, 2000: 116-121). Hem anne hem baba, çocuğu farklı şekillerde etkilerler. Bu nedenle her ikisinin gelişimdeki rolü, birbirini tamamlar ve destekler niteliktedir.

1.5.1.1 Aşırı koruyucu ve müdahaleci anne baba

Yavuzer (2002)'e göre anne-babanın aşırı koruması, çocuğa aşırı kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Anne ve baba müdahalecidir ve buna hakkı olduklarını savunurlar (Akt. Başoğlu 2007: 23). Çocuğun, yapabileceği işlerden koruyarak büyütölüp kendisine her şeyin hazır olarak sunulmasına alıştırılması sonucunda, çocuk ilerde diğer kimselere aşırı bağımlı, özgüveni zayıf, girişimci olamayan, pasif, duygusal kırıklıkları olan, sorumluluk almaktan çekinen, kendi yapması gereken işleri başkalarının yapmasını bekleyen biri olabilir.

Bu tür anne babalar katı, birtakım isteklerde bulunan, kontrol eden anne babalardır. Ancak aynı zamanda tutarlıdırlar, sevgilerini hissettirirler ve çocukla iletişim kurarlar. Kural koyarlar, ama kuralların mantığını açıklarlar ve eleştirileri dinlerler. Bazen cezaya başvururlar. Ama daha çok çocuğun olumlu davranışlarını ödüllendirme eğilimindedirler (Bacanlı, 2004: 82-86). Aşırı koruyuculuk, genellikle kadınlarda görülür ve bu kadınların ortak özelliği, hayatta hiçbir şeye ve kimseye güvenmemeleridir. Çevreye ve yaşama güvenmemenin ardındaki gerçek ise, kendine olan güvensizliktir. Bu kişiler, kendi davranış bozukluklarını çocuklarına da yansıtarak olumsuz bir model olurlar. Bu tür davranışlar daha çok zor ve tek çocuk sahibi olan ailelerde görülür. Aile birçok tıbbi müdahaleye maruz kalır. Evlilikten on on beş sene sonra çocuk sahibi olurlar. Bu çocuk genelde tek çocuktur. Zor bulmanın verdiği ruh hali ile onu kaybetme korkusuna kapılırlar. Çocuğun attığı her adımı takip ederler. Özellikle anne çocuğun yediğine, içtiğine, oynadığı oyuna kadar her şeyine müdahale eder. Hatta o kadar ileri gider ki, sokakta arkadaşları ile oyun oynamasına dahi müdahale eder. Kendisi de çocuğun yanından bir an olsun ayrılmaz.

Mükemmeliyetçi anne ve baba çocuğun kapasitesini dikkate almadan yüksek bir beklenti içine girer. Kendi yetenek ve başarılarıyla, anne ve babasının beklentileri arasında fark olduğunu gören çocuk kendisinin değersiz ve önemsiz olduğunu düşünür. Çünkü hiçbir zaman anne-babanın hedeflediği başarıyı elde edemez. Bu başarısızlık onu hayal kırıklığına uğratar, başarısızlığı pekiştirir (Yavuzer, 2002b: 125). Mutlaka her çocuk kendi anne babası için kıymetlidir. Çocuğunu en güzel yerlerde görmek ister. Çocuğunda en küçük bir olumsuzluğu kabullenmez. Çocuğunu her türlü etkinliğe sokmaya çalışır. Yeteneği olsun olmasın türlü kurslara yazdırır. Ailenin bu beklentileri çocukta paniğe ve güvensizliğe sebep olur. Özgür biçimde davranamaz. Attığı her adımda, yaptığı her işte aileden onay bekler.

Aşırı hoşgörünün yer aldığı ailelerde yetişen çocuklar ise bencil, paylaşmayı bilmeyen, kural tanımayan, dik başlı, isteklerinin hep yerine getirilmesini isteyen, mutsuz çocuklar olarak yetişmekte oldukları gözlenmektedir (Ataman, 2004: 13). Aşırı hoşgörü çocuğa gereğinden fazla özgüven kazandırır. Çocuk her şeyi yapabileceğine inandırılmıştır. Her dediği yapıldığı için kendisini olduğundan çok fazla güçlü hisseder. Dış ortamla özellikle de okulla tanıştığı ilk yıllarda gerçekte yüzleşmek zorunda kalır. Sosyal bir ortamda istediğini yapamayan çocukta aşırı kırılganlık, düş kırıklığı, hızlı bir şekilde güven kaybı oluşur.

1.5.1.2 Tutarsız anne baba

Çocuk gelişiminde disiplinin dengeli ve tutarlı olması çok önemlidir. Anne veya babadan birinin çok kısıtlayıcı, diğerinin çok hoşgörülü olması gibi, anne veya babanın, bir konuda önce çok sınırlayıcı olup bir süre sonra hoşgörülü olması da çocuklarda davranış bozukluklarına yol açar (Duran 2007: 16). Çocuk anne-babadan hangisinin davranışını beğeniyorsa ona karşı bir eğilim gösterir. Diğer ebeveyni “seni sevmiyorum” şeklinde dışlama davranışı gösterir. Kısıtlayıcı olan ebeveyne karşı yalana başvurabilir. Onun yanında sakin ve uslu çocuk rolü oynayıp diğer zamanlarda tam tersi bir tutum sergiler. Ailelerde özellikle babaya karşı sürekli şikâyet edilme tehdidi yaşanabilir.

1.5.1.3 Aşırı baskıcı ve otoriter anne baba

Aslan (1992) yazdığı bir makalede anne veya babadan birinin ya da her ikisinin baskısı altında kalan ve onların karşısında korkan çocuğun, çekingen, başkalarının

etkisinde kolay kalabilen, özgüveni düşük, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabileceğini belirtir (Akt. Başoğlu 2007: 23). Bu tutumla yaklaşan anne babaların eğitiminde ceza ön plandadır. Dayak veya korkutma yöntemleri kullanılır. Böyle bir aile ortamında çocuğun benliğiyle ilgili olumsuz yargılarının ve kendine güvensizliğinin olduğu, yapabileceği işlere yapamayacağı şeklinde olumsuz düşünüp girişmem esi, kendini diğer insanlara ifade etmekte çekingen davranması gibi olumsuz davranış kalıpları görülür.

Çocuğuna eğitimdeki performansı konusunda baskı yapan anne babaların farkında olmadan çocuğun özgüvenini zedeledikleri ve çocuğun daha fazla incinmemek için kaçınma veya telafiye sığınmasına yol açtıkları belirlenmiştir. Aşırı talepler ortaya koyan ebeveyn çocuğunu güvensizliğe ve tedirginliğe iter ama aşırı korumacı ebeveyn de çocukta aynı zayıflıkların ortaya çıkmasına neden olur (Humphreys, 2002: 18). Bu tür bir aile ortamında büyüyen çocuk aşırı kuralcı olur. Çocuklara karşı düşmanca tavırlar sergiler. Despot bir kişilik yapısı vardır. Yetişkinlere karşı direnç gösterirler ve yaratıcılıktan uzaktırlar.

Denetleyici yaklaşım; tehdit etmek ya da fizikî şiddet göstermek şeklinde olabildiği gibi, sevgiyi esirgemek, küsüp iletişimi kesmek ya da aşağılayıcı karşılaştırmalar yapma şeklinde de olabilir (Yavuzer, 2002b: 56). Her iki yaklaşım türünde de çocuk, hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Çocuk yaptığı olumsuz bir davranış karşısında anne ve ya babasının fizikî şiddet mi göstereceği ve ya aşağılayıcı bir tavır içine mi gireceğini kestiremez. Dolayısıyla kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankâr veya aşırı boyun eğici olması mümkündür.

1.5.1.4 Eşitlikçi – demokratik anne baba

Bu tutumu gösteren ebeveynin hoşgörü ve sevgi göstermesi temel davranışlarındandır. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar temel güven duyguları gelişmiş, girişimci, sorumluluk alabilen, kendini gerçekleştirmeye istekli, fikirlerini serbestçe ifade edebilen ve sosyal bireylerdir (Kulaksızoğlu, 2000: 118). Böyle bir aile ortamında yetişen çocuklar duygu ve düşüncelerini ifade ederken anne ve babası tarafından dinlenirler. Dinlemenin temelinde sevgi, saygı ve karşıdakini kabullenme vardır. Çocuğun, dinlendiğini fark etmesi, onun kendine olan güveninin artmasında önemli bir etkidir.

Demokratik ebeveynler tarafından yetiştirilen ve kendilerine güveni olan çocuklar ve ergenler herhangi bir grup tarafından idare edilmeye ihtiyaç duymazlar. Çünkü bu şekilde yetiştirilen bireyler uygun kararları alabilmek için gerekli olan becerileri daha önceki dönemlerde kazanırlar (Temel & Aksoy, 2001: 24). Kendisine ve fikirlerine değer verilen bir çocuk kendisi de başkalarının fikirlerine saygı duymayı öğrenir. Alacağı kararlarda tereddüt yaşamaz. Aile içerisinde fikirlerinin sorulması, hatalarının konuşularak fark ettirilmesi, kendisine karşı dürüst olunması çocuğu aileye daha fazla bağlayacaktır. Çocuk o ailenin üyesi olmaktan büyük gurur duyacaktır.

Çocuğa yakın ilgi göstermek, sözle veya dokunarak sevgi belirtmek, onunla ortak faaliyetlerde, bulunmak gibi, çocuğun benliğini onaylayan davranışlar içerir (Yavuzer, 2002b: 57). Yapılan araştırmalar sonucunda, anne-babaların çocuklarını denetlemek için ikna etme yolunu kullanmaları ve destekleyici tutum içinde olmaları halinde, çocukların sağlıklı bir psiko sosyal gelişim yaşadıkları ve ebeveynin beklentilerine daha olumlu cevap verdikleri görülmüştür.

Ebeveynlerin çocuğa karşı dürüst olmaları çok önemlidir. Daha bebeklik yıllarında özellikle anne çocuğu sakinleştirmek için birçok yalana başvurur. Baba alamayacağı ya da almayacağı şeyleri o an için çocuğu susturma adına alırım diyerek geçirir. Çocuk ve ya bebek kandırıldığının farkındadır. Bu tür davranışlar içerisinde büyüyen çocuk bunları kanıksar ve kendi hayatında da uygulama eğilimine girer. Bunun sonucunda da çevresinde güvensiz bir insan olarak nitelenir. Aşırı yalana başvuran çocukların aileleri incelendiğinde ya aşırı baskıcı ya da demokratik ve dürüst olmayan aile tipleri karşımıza çıkar. Aile tutumlarının yanı sıra ailede baba yoksunluğu, boşanma ve ceza gibi durumlar da çocuğun özgüveni üzerinde belirleyicidir.

Baba Yoksunluğu: Baba, çocuğun gerek sosyalleşmesi gerekse tüm gelişimi açısından büyük önem taşır. Ülkemizde aile baba otoritesine dayanır. Babanın aile içindeki yoksunluğu, babanın ilgisinin eksik olması veya aşırı otoriter davranması, çocuğun içine kapanık, utangaç ve çekingen bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. Çocuk kendine güvenini yitirebilir ve buna bağlı olarak çeşitli uyum ve davranış bozuklukları ortaya çıkabilir. Yapılan çalışmalar sonucu baba yoksunluğundan erkeklerin daha fazla etkilendiği, kızlar da ise bu etkinin erken ergenlik döneminde açıkça ortaya çıktığı saptanmıştır (Yavuzer, 2002a: 54). Babaları ile yakın ilişki

kurabilen çocukların benlik kavramı, özgüveni ve kişilik gelişimi olumlu olarak etkilenmektedir.

Boşanma: Ailenin bütünlüğü ve etkinliği, ebeveynlerden birinin ölüm ya da boşanma yoluyla kaybindan dolayı sarsılır. Bu durumun yükü geride kalan anne veya babanın üzerinde olduğundan, karşılaştığı zorlanmalar çocuğun güvensizlik duygularını artırır. Anne ve babanın ayrılığı ileriki streslere ve tehlikelere karşı kişiyi daha çabuk kırılır hale getirir. Çocuğun anne ya da babadan hangisine bağlılık göstereceğini bilememenin yarattığı çatışmalar, çocuğun güven duygusunu ve kendine yeterlilik duygusunu daha da çok yitirmesine neden olur. Erken ergenlik döneminde ebeveynin boşanması ile ergen bu konudaki kaygılarını ifade eder ve daha büyük ergenlerdeki gibi bu durumu doğal karşılamaz. Çünkü bilişsel ve duygusal olarak daha az gelişmiştir. Kızlar fikirlerini daha çok kendilerine saklarlar ve uysal görünmeye çalışırlar ama mutsuzlukları yüzlerine yansır. Fakat erkek çocuklar saldırganlaşır ve her seferinde boşanmayı dillendirirler.

Yapılan çalışmalar, yurtdışında akıl hastanesi ve cezaevindeki her üç çocuktan birinin on beş yaşından önceki döneminde boşanmış olan ailelerden gelmiş çocuklar olduğunu göstermektedir. Anne baba ayrılığı ergenlerde kendine güveni azaltarak yeni bir aileye uyum sağlamada zorluklar yaşanır. Böyle bir aile ortamında yetişen çocukta okuldan kaçma, problemlerle baş edememe, suça meyilli olma davranışları daha çok gözlenir.

Boşanma olayından sonra aile etkili ve işlevsel bir yeniden yapılanmayı gerçekleştirebilir. Bu işlevi yerine getiren bir üvey anne veya baba ile tekrar aile atmosferi oluşabilir. Ancak bu konudaki yapılan çeşitli araştırmalar, yeniden evliliğin çocuklardaki sorunları artırdığını göstermektedir (Temel & Aksoy, 2001: 55-89). Çocukların her şeyi ile ilgilenen üvey anne veya baba hiçbir zaman gerçek anne veya baba olamayacaklardır. Çocuğa maddi anlamda her şeyi verseler dahi hiçbir zaman manevi duygu boşluğunu dolduramayacaklardır.

Her şeyin yolunda gittiği mesajını veren evliliklerin boşanmayla sonuçlanması tüm çocuklar için sancılı, acı verici bir durumdur (Ataman, 2004: 13). Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi her çocukta aynı düzeyde olmayabilir. Çocuğun yaşına, aile içindeki etkileşim biçimine bağlı olarak değişiklikler gösterebilir. Küçük çocuklar boşanmayı daha zor kabul etmekte ve bazen bu olaydan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Daha büyük çocukların boşanma olayını daha kolay benimsedikleri söylenebilir.

Ceza: Dayak, korkutma ve sindirme gibi yöntemler çocukların çekingen ve saldırgan olmalarına sebep olabilir. Çocuğun kendine güveni sarsılabilir. Aile ilişkilerinde onarılması zor yaralar açabilir. Oysa anne ve babanın sevgi ile yaklaşımı çocukta güvenlik, düşük kaygı düzeyi ve yüksek benlik saygısı yaratır. Sevgisiz veya bedensel cezanın uygulandığı aile ortamlarında yüksek kaygı düzeyi ve gerilim ön plandadır (Yavuzer, 2002b: 94). Çocuk her davranışı sonrasında cezalandırılacağı kaygısı taşır. Belli bir süre sonra bu alışkanlık haline gelir. Sırf kendisine kızılması ve ya cezalandırılması için bilerek olumsuz davranışlarda bulunur. Yetişkinlik döneminde de silik bir kişiliğe ve kavgacı bir yapıya bürünür. Aşırı cezalandırılan çocuk ceza almadıkları gün yoksunluk hissine kapılırlar. Ailesinden sürekli ceza alarak büyüyen bir çocuk kendi yetişkinliğinde de kendi çocuklarına karşı aynı tavırları sergilemeye çalışır.

1.5.2 Akademik Başarı

Başarı bir gereksinimdir ve kişinin kendi yetenekleri oranında kendini geliştirmesi ile ortaya çıkar. Bazı insanlar, ruhsal dengelerini koruyabilmek için sürekli başarılı olmak gerektiği gibi bir zorunluluk hissine kapılırlar. Bu bireyler için başarısız kalmak değersizlikle eş anlamdadır. Başarıyı sürdüremezlerse sevilmeceklerini sanırlar. Bu durum genellikle bireyin doyumsuzluğundan ve özgüven eksikliğinden kaynaklanır. Bu nedenle her başarı ruh sağlığının bir göstergesi olmayabilir.

Bireyin olgunlaşmasında ve kendine yönelik olumlu duygular geliştirmesinde önemli bir payı olan kurumlardan birisi okuldur. Okul hayatının başlangıcı ile birlikte bireyin yaşamına giren öğretmen, kısa bir süre içinde yaşamındaki en önemli, en etkili kişilerden biri haline gelir. Yapılan çalışmalarda anlayışlı, açık fikirli ve özgüveni yüksek olan öğretmenlerin öğrencilerini çabaları konusunda destekledikleri, onların sorumluluk duygularını geliştirmeye çalıştıkları ve derse olan ilgilerini artırdıkları saptanmıştır. Bu nedenle öğretmen, öğretim yöntemlerinden kişisel özelliklerine kadar öğrencilerin davranışları ve başarısı üzerinde geniş bir etki yapar. Öğrencinin de öğretmene karşı tutumu ve karşılıklı iletişimleri çok önemlidir. Bir öğretmen, yeteneği orta olan bir öğrencisini destekleyerek başarılı da kılabilir, zeki bir öğrencinin güvenini sarsıp başarısız duruma da düşürebilir.

Özgüven kazanılan başarı ve olumlu davranışlar ile değişkenlik gösteren bir özellik taşıyor. Çünkü her birey bir şeyler yapabileceğine inanmak ister ve başardıkça kendine olan güveni artırır. Kendisini okulda başarılı gören, öğretmeni tarafından sevildiğini düşünen, derse kalktığı anda bildiklerini anlatabilen, güzel fikirlerinin ve müzik, resim gibi yeteneklerinin olduğunu düşünen bireyin olumlu benlik kavramı gelişebilir. Ancak sınav heyecanı, bildiklerini anlatamama ve öğretmeni tarafından eleştirilme korkusu çocuğun kaygı yaşamasına neden olarak benlik kavramını zedeleyebilir. Bir kişinin kendisini aşağılık duyguları içinde görmesi veya kendisini yetersiz, güvensiz, beceriksiz hissetmesi de, geçirdiği engellemeler ve başarısızlıkların sonucudur (Başoğlu 2007: 27). Özgüven ile başarı arasında doğrudan bir ilişki olmasa da özgüveni daha yüksek olan öğrencilerin, akademik başarılarının da yüksek olma ihtimali daha fazladır. Stipek ve arkadaşları (1992), çocukların öz değer ve özgüvenlerinin gelişmesinde okul başarılarının ya da başarısızlıklarının etkili olabileceğini söylemişlerdir (Akt., Kocaarslan, 2009: 33).

Midgley, Feldloufer ve Eccles (1989), özgüvenin oluşumu ve gelişiminde, öğretmenlerin özellikleri ve öğrenciye yaklaşımlarının oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Akt., Kocaarslan, 2009: 33). Bu durum öğrencinin öğrenme düzeyi ve akademik başarısı ile de ilintilidir. Özellikle öğretmenin oluşturduğu özgüven ve öz yeterlik duygusunun öğrencinin güdülenmesinde oldukça etkilidir. Gelişim döneminde yeterince güdülenen öğrencinin başarıya yönlendiğini ve başarı hissinin çocukta özgüveni sağladığı düşünülmektedir.

Okulda başarılı olanlar, iyi çalışma alışkanlıkları gösterirler, okul ile ilgilidirler, kendilerine güven duyarlar ve gerçekçi amaçları vardır (Temel & Aksoy, 2001: 116). Öğrencinin okul başarısı ile ailesinin kendisiyle ilgilenmesi arasında çok yakın bir paralellik vardır. Okul çalışmaları ile ilgilenmeyen anne ve babaların genellikle çocuklarıyla da ilgilenmedikleri gözlemlenmektedir. Kasatura (1998: 163) lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, 144 başarılı ve 144 başarısız öğrenciye sorulan sorulara verilen cevaplarda öğrencilerin çoğunluğu ailelerinin kendileriyle ilgilenmesini istemektedirler. Ailenin öğrenciye ilgi göstermesi onun okul başarısını artırmaktadır. Kendine güvenin gelişmemesinde anne ve babanın ilgisizliği en önemli faktörlerden biridir.

Akademik gelişme açısından özgüveni yüksek olan çocuk aşağıdaki niteliklere sahiptir:

1. Doğal merakını korur.

2. Öğrenmeye isteklidir.
3. Mücadele etmeyi sever.
4. Gerektiği anda dikkatini yoğunlaştırabilir.
5. Başarısızlıklarını ve hatalarını ders almak için fırsat olarak kabul eder.
6. Eleştiriye karşı hoşgörülüdür.
7. Başkalarıyla değil, kendisiyle yarışır.
8. Güçlü ve zayıf yönlerinin farkındadır.
9. Akademik çaba göstermekten zevk alır.
10. Makul taleplere ve sorumsuz davrandığında uygulanan yaptırımlara karşı olumlu bir tavrı vardır.

Akademik gelişme açısından özgüveni orta veya zayıf düzeyde olan çocuk ise aşağıdaki niteliklere sahiptir:

1. Doğal merakını kaybetmiştir.
2. Başarısızlıktan ve hata yapmaktan korkar. Bu konuda kehanetlerde bulunur.
3. Kaçınma stratejileri kullanır. (Çalışmalara hiç katılmama veya pek az katılma gibi.)
4. Telafi stratejileri kullanır (Mükemmeliyetçilik, akademik çalışma üzerinde aşırı yoğunlaşma, uzun saatler çalışma gibi).
5. Eleştiriye aşırı duyarlıdır.
6. Mücadeleden kaçınır.
7. Öğretmenini memnun etmeye çalışma veya isyankârlık, utangaçlık, duygusal olarak içe kapanma veya kopma gözlenir.
8. Rekabete düşkünlük veya umursamaz bir tavır sergiler.
9. Kendine etiketlemeler yapıştırır: “Matematikte iyi değilim.” gibi.
10. Yanlışlarının düzeltildiği veya daha sorumlu davranıp çaba göstermesi talep edildiği zaman, düşmanca bir tavırla veya susup içerleyerek tepki verir.
11. Spor faaliyetlerine aşırı düşkündür.

Yapılan araştırmalar, derslerini öğrenmekte zorluk çeken çocukların sorunlu ailelerden geldiğini ve özgüven problemleri yaşadığını göstermektedir (Humphreys, 2002: 7).

Çocuklar anne ve babalarını mükemmellik koltuğuna oturtmanın yanında, bir alandaki başarısızlıklarını, sahip oldukları bütün özelliklere genelleme eğilimi

gösterirler. Örneğin okuldaki bir dersinden başarısız olan bir çocuk kendini her alanda başarısız bir fert olarak kabul edebilir. Çünkü çocuk hayatı bir bütün olarak algılamaktadır. Bu da çocukların özgüven eğitiminde sürekli ve istikrarlı bir güven ve sevgi ortamının oluşturulmasının ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kendilerini uzun süre başarısız gören çocuklar ise suçluluk duygusunun tesiriyle düşük bir özgüven geliştirirler.

Öğrencinin ilköğretim sürecinin dördüncü sınıfından itibaren biriken okul yaşantıları akademik öz kavramını etkiler. Öğrencinin okulda karşılaşacağı başarılı yaşantı, öğretim süreci, program ve not verme uygulamalarının ondan sonraki öğrenme üniteleri için daha olumlu ilgi, tutum, akademik özgüven olarak tanımlanan duyuşsal giriş özellikleri geliştirmesi beklenir. Okuldaki başarılı yaşantılar olumlu bir akademik öz kavramından genel bir öz kavramının gelişimine neden olur.

1.5.3 Kendini Değerlendirme ve Çevrenin Etkisi

Psikolojik gelişim süreci içinde insan özgüvenini kazanırken dış çevrenin çok önemli bir rolü vardır. Bu durum bireyin dış çevreyle etkileşimine göre bazen olumlu bazen de olumsuz olarak özgüvene yansır (Gökner, 2010:138). Kişinin ne olduğu ile kendi hakkında düşündüğü ve kendinden neler beklediği arasında fark ve uyuşmazlık varsa, benlik kavramı sağlıklı gelişmiştir (Kasatura, 1998: 277-278). Kişi çevresi ile bir bütündür. Yaptığı her davranış, ortaya koyduğu her ürün çevreden bir etki alır. Maçta çok güzel oynadığını düşünen bir futbolcu maçtan sonra yapılan eleştiriler ile kendi düşüncesi örtüşüyor ise kendine güveni gelir, daha iyi oynamaya başlar. Ressam çalışmalarının takdir edilmesini bekler. Güzel yaptığını düşündüğü bir resim kötü eleştiri alırsa kendine güveni zedelenir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus kendini değerlendiren çevrenin niteliğidir. Futboldan anlamayan, resim konusunda yetersiz kişilerin yaptığı eleştiriler de dikkate alınmaması gerekir. Çevre insan için ayna hükmündedir. Aynadaki görüntünün netliği ve olumlu oluşu kişinin daha sonraki yaşantısını şekillendirmede başlıca belirleyicilerdendir.

Bireyin kendine olan özgüvenini etkileyen en önemli faktörlerden biri de; bireyin kendine bakış açısı ile başkalarının ondan beklentileri arasındaki farkın birey tarafından anlaşılmasıdır. Örneğin, bir öğrencinin iş-eğitim dersinde yapmış olduğu maket evin güzel olduğunu düşünüp, kendine karşı olumlu duygular geliştirirken, ebeveyn veya öğretmenin yapılan çalışma hakkında olumsuz sözler söylemesi,

öğrencinin yanılmasına ve kendiyile ilgili olumsuz düşünmesine neden olacaktır. Bu durum bireyin özgüveninin azalmasına neden olur. Akagündüz (2006)'e göre bireyin kendine ait olumlu düşüncesinin çevreden gelen beklentilere karşılık veremediğinin farkında olması özgüvenin düzeyini etkiler (Akt., Bilgin, 2011: 44). Özellikle ilkokul yıllarında her öğrenci kendi yeteneğini ortaya koymak ister. Sözel yönden iyi olan öğrenciler sürekli okuma çalışmaları yapma isteğinde olurken sayısal yönü iyi olan öğrenciler de işlem yapmada oldukça isteklidirler. Önemli olan çocuğun çevresinde olan bireyler çocuğun iyi yanlarını desteklemekle birlikte zayıf olduğu konularda tenkit edici ve küçük düşürücü davranışlara girmemelidirler. Her çocuğun kendi yaptığı resim kendine göre güzeldir. Yaptığı çalışmadan dolayı eleştirilen çocukta içine kapanıklık, güvenini yitirme, kendini soyutlama davranışları gözlenir. Çocuklar, önce yaptığı çalışmanın olumlu yönleri gösterilerek cesaretlendirilmeli, daha sonra eksikliklerinin düzeltilmesi yoluna gidilmelidir.

Cooley ve Mead James kişinin kendisi hakkında düşüncesinin, diğer kişilerin onun hakkında düşündüklerine geniş ölçüde bağlı olduğunu kabul ederler. Bu konuda yapılan bir çalışmada, İngilizce dersinde bütün öğrencilerin birbirlerini tanıdığı bir sınıfta şu talimat verilmiştir: “Aranızdan bir lider seçmeniz istenilseydi kimi seçerdiniz?” Bu soruya verilen yanıtlara göre, kendini değerlendirme puanı zayıf olanların % 15'i lider olarak seçilmişler ve kendine güven puanı düşük olan bu kişiler diğerleri tarafından lider olarak seçildikten sonra yarısı orta derecede kendine güveni olan kişiler gibi, üçte biri de yüksek derecede kendine güveni olan kişiler gibi tepkiler vermişlerdir (Kasatura, 1998: 277-280).

1.5.4 Zekâ

Özgüven zekâyâ bağımlı değildir, hiçbir ilişkileri yoktur (Lauster, 2010: 39). Zekâsı düşük olanlar sayısal derslerde ve problem çözme noktasında çok az bir özgüven sergilerler ve davranışlarında kısıtlamaya giderler. Öğrenci yavaş düşündüğü için diğer öğrenciler tarafından her zaman alaya alınmaktadır. Bu olay sadece okulla da sınırlı değildir. Günlük yaşamda da insanlar arasında bu tür olaylara rastlamak mümkündür. Bu insanlar zekâ kompleksine girerler ve o kadar umutsuz olurlar ki, güvensizliklerinden ve korkularından dolayı tekrar tekrar başarısız olurlar. Yüksek zekâ da yüksek bir özgüven için bir garanti değildir. Tam tersi özellikle zekâ düzeyi fazlasıyla yüksek insanların (IQ 130 ve 160 arasında) özgüvenleri pek sağlam

olmaz, kendilerine güvenemezler. Zekâsı yüksek olan insanlar her şeyi rasyonelleştirmek, analiz etmek ve akıl ile anlamak isteği tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Arkadaş ortamında, iş hayatında, günlük yaşamda en basit bir hadiseyi bile derinlemesine araştırıp yorumlamak isterler. Anlık yaşama becerisi ile bundan kötü yönde etkilenir. Zekâsı yüksek insanlar bu eksikliklerinin farkına varırlar ve bu onları giderek güvensizliğe iter.

Aynı zekâ düzeyinde olan kişilerin ilerde ulaşacağı başarı düzeyleri çok değişik olabilmektedir. Amaçları iyi belirleyebilmek, yöntemini iyi seçebilmek, kendine güven, çalışkanlık ve sosyal beceriklilik, başarıda en önemli etkenler olmaktadır (Yörükoğlu, 1986: 37-40). Bununla birlikte zeki bir bireyin kendine güveni ve benlik saygısı daha güçlüdür. Çünkü çabuk kavrayıp çok öğrenebilmeleri onlara çevrede ve okulda üstünlük sağlamaktadır. Kazandıkları her yeni başarı kendilerine güvenlerini daha da pekiştirmektedir.

1.5.5 Fiziksel Görünüm

Ergenler bedenlerinde büyük bir değişimin yaşandığının farkındadırlar. Peterson ve Taylor, ergenlerin bedenlerine yönelik algılarını üç faktörün etkilediğini ileri sürmektedirler. İlki, ergenler ailelerin ve çevresindeki diğer insanların yaşanan bu fiziksel değişimlere nasıl tepki vereceğini merak etmektedirler. İkincisi, ergenler bu değişimlerle ilgili olarak benlik imajlarının bu değişimden etkileneceğine inanmaktadırlar. Üçüncüsü ise, çekicilikle ilgili olarak kültürel standartlardır (Kaya 2007: 64). İlk başlarda bu değişim onları aşırı derecede rahatsız eder. Erkekler seslerinin kalınlaşmasından, kızlar vücutlarındaki değişimden sıkılır ve utangaç bir tavır içerisine girerler. Çevrenin bu değişimlere verdiği tepki ergenin kişilik gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir.

Bedenini yeterli gören ve seven çocuklar yeterli benlik duygusuna sahip olurlar ve bu bireylerin kendilerine güvenleri vardır. Buna karşılık bedenini yetersiz gören, sevmeyen çocuklar yeterli benlik duygusuna sahip olamazlar ve kendilerine güvenemezler (Gökner, 2010: 148-149). Burada belirleyici olan kültürel standartlar ve çevrenin vereceği onaydır. Çocuk ergenlik çağına geldiğinde bedeninde hızlı bir gelişim ve değişim süreci yaşar. Bedende görülen hızlı değişim sonucu ortaya çıkan dengesizlik beraberinde bazı uyum sorunlarını ortaya çıkarır. İnsanın bu döneminde, fiziksel görünümüyle ilgili bazı psikolojik sorunlar yaşaması olağandır. Ergen,

çocukluk yıllarında kendi bedenine ilişkin bazı olumsuz duygular besleyerek gelmişse bedenini yetersiz görme, sevmeme, kabul edememe gibi sorunlar bu çağda iyice kendini belli eder. Böylece ergen, dünyayı sürekli özgüvenden yoksun bir kişi olarak algılar. Eğer birey fiziksel görünümüne yönelik olumsuz duygular besliyorsa, bu durum bireyin kendisinden hoşnut olmayan güvensiz bir birey olarak dünyaya bakmasına neden olabilir. Fiziksel görünümdeki temel belirleyicilerden biri de çevrenin verdiği tepkidir. Aynaya bakan birey kendisini yetersiz görürken çevreden gelen olumlu tepkiler kendine bakış açısını değiştirecektir.

1.5.6 Olumsuz Baskı ve Disiplin

Dayak, korkutma ve sindirme gibi yöntemler çocukların çekingen ve korkak olmalarına sebep olabilir. Böyle davranışlara maruz kalan çocuğun kendine güveni sarsılabilir. Oysa ailelerin çocuklarına sevgi ile yaklaşması çocuğun yüksek benlik saygısına sahip olmasını sağlar (Göknar, 2010: 111). Çocuk büyüme döneminde disiplin edilirken maruz kaldığı yöntemlerin etkisini yaşamı boyunca büyük ölçüde taşır. Eğer bu yöntemler çocuğun psikolojik gelişimi açısından sağlıklı yöntemlerse çocuk toplumla bütünleşebilen, özgüveni olan sağlıklı bir birey haline gelir. Aksi bir durumda ise kullanılan disiplin yöntemleri çocuğun psikolojik gelişimlerini olumsuz etkiliyorsa çocuk toplumla bütünleşemeyen, özgüveni yetersiz birtakım kişilik problemleri olan bir birey haline dönüşür.

Sürekli azarlanan ve ceza alan bir öğrenci arsızlaşır, hırçınlaşır, çevresi ile sürekli çatışma halinde olur. Yapacağı her davranış sonrası ceza beklentisi içinde olur. Kendini ifade etmede bile zorlanır hale gelir. Çevresi tarafından dışlanır. Çocuğa olumlu davranışlar kazandırmanın yolu uygun cezalar olmalıdır. Çocuk eğitiminde ödül olduğu kadar ceza da olmalıdır. Çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkileyebilecek cezalara asla yer verilmemelidir. Aşırı disiplin altında büyüyen çocuklar ileride kendi ailelerinde de aynı yöntemi uygulama eğiliminde olurlar.

1.5.7 Sorumluluk

Sorumluluk, insan yaşamının ilk yıllarında anne babasından, çevresinden gördüğü davranışlarla şekillenir. Bettelheim'a göre çocuğuna en uygun disiplini ana babalar verir (Akt., Başoğlu, 2007: 26). Çocuğun sorumluluk kazanmasında aile içinde çocuğa yönelik tutum, aile içi etkileşim ve ailedeki disiplin anlayışının önemli

bir rolü vardır. Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmek, kendi kendini denetleme veya iç denetim demek olan ahlâk gelişimini sağlamaktır. Bir anlamda da çocuğun sahip olduğu sorumluluklarıyla yaşantısındaki hareketlerinin doğal ve sosyal sonuçlarını kabul etmesidir. Burada bahsedilen disiplin olumsuz yönde olmayan, cezalandırılmadan uygulanan disiplindir.

Sorumluluk duygusunun oluşumunda çocuğa verilen otonomi (kendi kendini yönetme) fırsatlarıyla, çocuğu davranışlarının sonuçlarıyla baş başa bırakma yolunu seçme büyük önem taşır. Bunun için öncelikle çocuğa küçük yaştan başlayarak yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun görevler vererek güven duygusunun pekiştirilmesi sağlanmalıdır. Sorumluluk verilirken çocuğun birtakım kurallara uyması ve ilk temel alışkanlıkları kazanması gerekir (Yavuzer, 2002a: 41). Örneğin, okul öncesi dönemde kendi başına yemeğini yiyemeyen, oyuncaklarını toplamayı öğrenmeyen, elbisesini giyme ve tuvalet alışkanlığı kazanamamış bir çocuğun okul başladığında verilen ödevi evde yapma sorumluluğu kolay kolay gelişmeyecektir. Özellikle ergenlik döneminde sorumluluklar ve toplumsal yükümlülükler kişinin hayatında önemli yer tutar. Öyle ki sorumluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmeyen veya getirmek istemeyen ergen ile çevresi arasında birçok çatışma yaşanmaktadır. Burada anne babalara büyük görev düşmektedir. Anne ve babaların çocuklarını küçük yaştan başlayarak kendi kendilerini disipline eden bir birey olarak yetiştirmeleri gerekir. Ancak bu yaklaşımla sorumluluk ve vicdan sahibi, özgüveni olan bireyler yetişir. Sorumluluk bilinci kazanmış bireyler üzerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışırlar ve topluma değer katarlar.

1.5.8 Akran

Arkadaşlık kurabilmek ve sürdürülebilmek önemli bir başarı ve ruh sağlığının ölçüsüdür. Yavuzer (2002)'e göre ailesine bağımlı, güvensiz ve çekingen bir kişi okulda başarılı olabilir ama arkadaşlık kurmada yetersiz kalabilir. Arkadaşlar, bireye kendi kişiliğini gösterir. Kişi kendini tanır ve tanıtır. Ancak bazı kişiler akranlarının etkisinde daha fazla kalmaktadırlar (Akt., Başoğlu, 2007: 30). Tabiat boşluk kabul etmez. Mutlaka doldurulması gerekir. Bireyin hayatında ailesi ne kadar yer tutuyorsa geri kalan kısımları çevre doldurur. Özellikle ergenlerde akran etkisi çok fazla kendini gösterir. Aile ortamında yüksek ama yeterli özgüvenle yetişen birey akranlarının hayatını etkilemesine fazla izin vermez. Birey ne kadar kendine

güvenliyse, akran grubu normlarını kabul etme ihtiyacı o ölçüde azalır. Kendisine güven duyan bireyin akran grubu baskısına direnmesi, kendi değer ve yaklaşımlarını, bağımsız ve özgürce sergilemesi mümkündür. Güvensiz olan bireylerde etki çok fazla olur. Kendine güvenmeyen ergen, akranlarının her istediğini yapan bir birey haline gelir. Bazen akran baskısı o kadar şiddetli olur ki kendini gruba katmak isteyen birey kişiliğinden bile fedakârlık yapmak zorunda kalabilir.

1.6 Erinliğin Gelişim Dönemi Özellikleri

1.6.1 Erinliğin Tanımlanması

Erinlik (puberte), çocukluk çağının sona ererek cinsel organların işlerlik kazandığı dönemdir. Çok sayıda morfolojik ve psikolojik değişikliklerle belirlenen bu dönemde M. Mead' e göre çoğu kez psikolojik bir krizin ortaya çıkması, bu bireylerin toplumdaki rollerinin belirlenmemesine bağlıdır. Ergenlik yıllarının başlangıcındaki hızlı değişikliklerin meydana geldiği döneme Erinlik (puberte) dönemi adı verilir, bu dönemde hızlı beden gelişimi ve hormonların faaliyeti ile fizikî olgunluk aşamasına ulaşılır.

“Erinlik” sözcüğü, erkeklik yeteneği ya da erkeklik yaşı anlamına gelen, Latince “pubertas” köküne dayanır. Kızlarda ortalama 11-12 yaşlarında başlayan bu dönem, erkeklerde 13-14 yaş dilimlerini kapsar (Yavuzer, 2001: 262). Erinlik (buluş, puberte), ergenliğe bir temel hazırlar ancak ergenlikten farklıdır. Ergenlik sözcüğü (adolescence) latince “Adolescere” yani büyümek ya da “yetişkinliğe erişmek” anlamına gelir. Ergenlik dönemi, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir ara dönemdir. Biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı ergenlik, hemen bütün toplumlarda fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir (Kulaksızoğlu, 2000: 32-33).

Unesco, ergenlik dönemini 15-25 yaş dilimleri arasında göstermektedir (Yavuzer, 2001: 262).

Erinlik dönemi genelde ilköğretim altıncı ve sekizinci sınıflara rastlar. Bu dönemde kimlik gelişimi önem kazanır (Koçak, 2008: 8). Kimlik sorunları en çok bu evrede ortaya çıkmaya başlar. Ergen için psikolojik anlamda bağımsızlığını kazanabilme, kendine yön verecek yeni değerler bulma ve benimseme sorunu önem kazanır. Yeni arayışlar içinde olan genç, mevcut değerler ve hayatın anlamını

sorgular. Gençler bu evrede özerk bir birey olmakla, toplumun uyumlu bir üyesi olmayı bağdaştırma durumundadır. Bu dönemde genellikle ana-baba ile yaşanan çatışmalar, okulda yaşanan başarısızlıklar, kendi cinsinden ve karşı cinsten akranlarıyla ilişkide çıkan sorunlar dikkati çeker.

Kulaksızoğlu (2000: 32)'na göre ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir "ara dönemdir".

Erinlik insanın cinsiyet yeteneklerini kazandığı gelişim dönemidir. Cinsel olgunluğa ulaşmak ise, çocuk yapabilme yeteneğini kazanmak demektir. Bu dönemde gençlerde birçok fiziksel ve psikolojik değişimler görülmektedir. Bedeni, giyinişi, seçimleri, karşı cinse olan ilgisi değiştikçe, ana- baba ile olan ilişkileri de değişecek ve ona uygulanan kurallar da değiştirilmek zorunda kalacaktır.

Erinlik, endokrin bezleri (kanalsız organlar) damarlara hormonları salgıladığı zaman biyolojik olarak başlar; kandaki hormonlar erinlik süreci (pubescence) olarak bilinen bedensel ve cinsel değişimleri başlatır. Çocukluğun sonu ile ergenliğin başlangıcı arasındaki, bireyin cinsel olarak olgunlaşmaya başladığı bir ya da iki yıl erinlik olarak tanımlanır. En hızlı büyüme ve gelişim dönemlerinden biri erinliktir; diğer ikisi, doğumdan önceki embriyonik aylar ve rahim dışındaki ilk yıldır.

1.6.2 Erinlikte Gelişim Dönemleri

Büyüme, vücutta bulunan organların zamana bağlı hacminin artmasıdır. Olgunlaşma, büyümeyle beraber organların gerekli işlevi yerine getirecek duruma gelmesidir. Gelişim, sosyal, duygusal, bilişsel, dil, psiko-motor, ahlâk, cinsel gelişim yönünden meydana gelen büyüme ve olgunlaşmadır. Gelişim; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda bir bütün olarak ilerler. Çocuğun bir alandaki gelişimi diğer alandaki gelişimi ile ilişkilidir. Örneğin fiziksel gelişimi, çocuğun hareket gelişimi ile yakından ilgilidir. Kasların normal gelişimi hareket gelişimini kolaylaştırır, hareket gelişimi ise sosyal gelişim ile ilgilidir. Çünkü rahat hareket edebilen bir çocuk insanlarla daha sık etkileşime girer. Böylece sosyal gelişimi hızlanır. Sosyal etkileşimlere girdiğinde ise, zihinsel gelişimi hızlandırır. Kısacası her alan gelişimi birbirini destekler.

Çeşitli ülkelerde, farklı iklim ve beslenme şartlarında yetişen bireylerin bu döneme girme yaşları ve gelişme hızları birbirinden farklıdır. Hızlı gelişme sürelerinde, yavaş dönemlere göre bedenin uygun bir beslenmeye ihtiyacı vardır. Bu

dönemde artan baskılara karşı koyabilmek için organizmanın enerji rezervleri yetmemektedir. Beslenme ve sağlık kurallarının yeterli olduğu ülke ve bölgelerde değişmeler daha erken başlayabilir. İnsan yaşamındaki gelişim dönemleri birbirinden oldukça farklı dönemlerdir. Farklı olan bu dönemler bir öncesinin etkisi altında kalır. Fakat kesin sınırlarla ayrılamayan bir süreklilik gösterdiği gibi, biri diğerini etkiler. Bu dönemlerin birinden diğerine geçişte sadece kişinin fizyolojik durumu değil, aynı zamanda psikolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik etkenleri de rol oynar. Bu nedenle kişinin gelişmesi, kendi gelişme hızına göre değerlendirilmelidir.

Erinlik dönemindeki özellikler yaşam boyunca bir daha görülmezler. En önemlileri şunlardır:

Erinlik çakışan bir dönemdir; çocukluğu ergenlikten ayıran çizgi cinsel olgunluğa erişme yaşından geçince, erinlik bir yönden çocuklukla diğer yönden de ergenlikle çakışan bir dönem olmaktadır.

Erinlik kısa bir dönemdir; iki yıldan dört yıla kadar uzayabilir.

Erinlik çabuk değişme dönemidir; fiziksel ve psikolojik değişimler çok çabuk oluşur. Çocuk bedeni gelişip olgunlaşırken çocuksu davranışlar da yerini daha olgun tutumlara ve davranışlara bırakır.

Erinlik bir “olumsuzluk evresi”dir; bu ismi C. Bühler ortaya atmıştır. Olumsuzluk, bireyin yaşama “karşı” bir tavır almasını veya daha önce geliştirdiği bazı iyi nitelikleri olumsuz kılmasını ifade eder. Özellikle bu karşıt tutum erinliğin başlarında daha belirgin ve yoğundur. Cinsel olgunlukla birlikte bu durum düzelir.

Erinlik yaşı değişiktir; ortalama olarak kızlarda 11-13, erkeklerde ise 13-14 olarak saptanmıştır. Genetik faktörler, beslenme, çocuğun sağlık durumu, beden kütlesi erinliğin başlangıcını belirleyen etmenlerdir. Kızlarda bu dönem altı aydan uzun sürmezken, erkeklerde iki yıl hatta daha uzun sürebilir.

Erinlik dönemi kısa bir dönem olmasına rağmen bu dönemde yaşanan hızlı değişimler birey için biyolojik, psikolojik, sosyal ve duygusal yönden önemli ve etkileyici olabilir. Bu da esasen sürenin değil, süreçte yaşanan unsurların yoğunluğunun bireydeki izlerine bakmakla mümkün olabilir.

Çocuklar cinsel olgunluğa ulaşmadan beş yıl önce cinsiyet hormonları salgıya başlarlar. Bu zamanla artar ve cinsiyet organlarının olgunluğa erişmesinden sonra da devam eder. Beynin arka alt tabanında yer alan ve bir iç salgı bezi olan pituiter ile cinsiyet salgı bezleri olan gonadlar arasında bir ilişki vardır. Buna göre, pituiter

salgısı gonadları harekete geçirir ve salgılarını arttırır. Bu salgılarda erinlik değişikliklerini ortaya çıkarırlar.

Pituiter bezinin işlevi: Erinlik değişikliklerine sebep olan iki çeşit hormon pituiterden salgılanır. Bunlar: a) Büyüme hormonu, fiziksel büyüme yi sağlar. B) Gonadotropik hormon, gonadları (cinsiyet bezi) uyarır ve onlara salgı yaptırır.

Gonadların işlevi: Cinsiyet bezleri olan gonadlar, erkeklerde testis, kadınlarda ovarium adını alırlar. Bu bezler doğuştan bedende vardır ancak çalışır durumda değillerdir. Erinlik dönemine yakın pituiterin saldığı gonadotropik hormon onları kamçılar ve salgı yaptırır.

Pituiter ve gonadlar arasındaki ilişki: Kızlarda ve erkeklerde gonadların salgıları olan cinsiyet hormonları, pituiterin büyüme hormonuna ters etki yapıp onu durdurur ve böylece cinsel olgunluk tamamlanınca ergenlik sonunda, fiziksel büyüme durur.

Bozuk çalışmalar: Herhangi bir sebepten (yaralanma vb.) dolayı cinsiyet bezleri veya pituiter az çalışır ya da çalışmazsa ergenlik geç kalır ve kişi çocuksu görünümünü uzun süre devam ettirir. Pituiterin çok çalışması veya gonadların aşırı çalışması ise erinliğin erken gelmesine neden olur. Çocuk, normal yaşından çok önce cinsiyet olgunluğu kazanır.

1.6.2.1 Fiziksel (Bedensel) gelişim

1. Kemikler hızla gelişir.
2. Büyük ve küçük kaslar boyut yönünden gelişir.
3. Değişik spor dallarına yönelirler.
4. Kilo artışları gözlenir.
5. Çok enerjiktirler.
6. Vücutta tüylenme başlar.
7. Genital sistem cinsiyet yönünden gelişmeye başlar, bir takım salgılar ve hormonlar işlevsellik kazanır.
8. Kızlarda adet kanaması başlar.
9. Karşı cinse karşı ilgi artar.

Kızlar için 11-13, erkekler için 13-15 yaşları buluğa erme dönemi olarak kabul edilebilir. Bilindiği gibi cinsel değişme ve gelişmenin olduğu, cinsel özelliklerin kazanıldığı dönem buluğ dönemidir. Bu dönem aynı zamanda ergenliğin başlarıdır.

Buluğ çağındaki insanın vücudunda, boyunu ve yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olur.

Bu dönem hızlı ve sürekli bir gelişim ve değişim dönemi olarak bilinmektedir. Genç bu çağda anne-babası ve çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin ne de çocuk olarak algılanmakta ve anne-baba ile yetişkinler, gençlerin neleri yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda birbirinden farklı fikir ve yaklaşımlar ileri sürmektedirler (Kulaksızoğlu, 2000: 19). Erinlik döneminde kız ve erkek çocukta cinsiyetle ilgili içsalgı bezleri işleve başlamıştır ve böylece kadın ve erkek olmakla ilgili bedensel değişiklikler hızlanacaktır (Bacanlı, 2004: 43).

Bu dönemde çocuklar reflekslerin gelişiminden sonra bacak, kol, gövde koordinasyonunu kazanır ve yavaş yavaş küçük kas (parmak kasları vb.) gelişiminin temellerini atmaya başlarlar (Senemoğlu, 2002: 28). İki yaşındaki bir çocuk kaşığı tutabilir fakat çok koordineli olarak kullanamaz. Bu dönem özellikle büyük kas (kol, bacak, gövde) ve küçük kas (parmak kasları) gelişiminin temellerinin atılması açısından önemlidir.

Hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimler, vücut yapısında büyük farklılıklara neden olur. Önce eller ve ayaklar büyür, sonra kollar ve bacaklar, daha sonra da beden gelişir. Beden gelişimi sırasında kızlarda yağ dokusu, erkeklerde kas dokusu fazlalaşır. Ayrıca erkeklerin akciğer ve kalbinin kızlara göre daha büyük olduğu gözlenir. Bu nedenle kuvvet, hız bakımından erkekler daha iyi etkinlik gösterirler.

Ergenlik dönemindeki gelişme ve değişikliklerin en belirgin olanı fiziksel (bedensel) değişim ve gelişimdir. Ergen davranışı üzerinde belirleyici rol oynayan fiziksel gelişme, kendisini ergenin vücut yapısında ortaya çıkan değişikliklerle göstermektedir. Fiziksel değişim ve gelişimin temelinde bir taraftan hormon dengesinde ortaya çıkan değişiklikler bulunurken, diğer yandan ikincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi bulunmaktadır (Aktuğ, 2006: 9-10). Bedensel değişimler ağırlık ve boy değişiklikleri olarak incelenmektedir. Tüm büyümeyi ve gelişmeyi sağlayan pituiter ön yumrularından çıkan salgılar, özellikle erinlik döneminde daha yoğun olup boy uzamasının en fazla görüldüğü yılları kapsar. Çocukluk döneminde ortalama olarak erkek çocuklardan daha kısa olan kız çocukları, 11 yaş civarında hızlı bir biçimde boy atmaya başlarlar. Erkek çocuklarında gelişme kızlardan iki yıl daha geç başlar. Onlarda boy artış hızının en yüksek olduğu yaş ortalama olarak 14'tür. Bu süreçte kızlar yılda 5-10 cm. arası büyürlerken, erkekler 7,5-12 cm. arası büyürler. Kaya (2007: 62) "Ergenlik

döneminde meydana gelen hızlı değişim süreci bebeklik döneminde de yaşanan değişimleri hatırlatmaktadır. Erkekler 1 yıl içerisinde ortalama olarak 10-11 cm. uzamaktadır.” Diyerek hızlı büyümeye dikkati çekmektedir.

Ağırlık boyla birlikte artar. Yaklaşık 14 yaşına kadar kız çocukları, erkek çocuklarından daha fazla kilo alırlar. 11-16 yaşlarında kızlar ortalama 19 kilo, erkekler ise 25 kilo alırlar. 15 yaşlarından sonra, kızlarla erkeklerin boy ve ağırlık olarak farklılıkları erkeklerin lehine değişmeye başlar. Fiziksel gelişimdeki bu hız farkı, özellikle yedinci ve sekizinci sınıflarda çarpıcı bir şekilde görülür. Kızlar boylarının uzamasından utanç duyabilirler. Bu nedenle boylarını saklamak için kambur durabilirler.

Erinlik dönemi, genellikle kızlar ve erkekler için şişmanlık dönemi olmaktadır. Kalça, karın, bacak, boyun ve yanaklar yağ toplanma bölgeleridir. Erinlik döneminin sonunda boy uzadıkça ve cinsel olgunluk tamamlandıkça bu şişmanlık kaybolur. Şişmanlığın nedeni, hormonların henüz düzene girmemiş olması, iştahın fazla olması ve düzensiz yemek yemektir. Bu dönem geçince, hormonların dengelenmesi ve yiyeceklerin düzenli alınıp kontrol edilmesiyle yağlar atılır.

Büyüme hem kızlar hem de erkeklerde belli bir sırayı takip eder. Eller ve ayaklar ilk büyüyen organlardır. Bu durum geçici bir sakarlığa ve beceriksizliğe neden olur. Çünkü kas ve kemiklerin aynı hızda gelişmemesi beden koordinasyonunu bozar. Kemik büyümesinin ve kemik yaşının erinlikteki belirtilerle ilişkileri vardır. Kemik yaşı kızlarda 11, erkeklerde 12 olduktan sonra erinlik belirtileri başlamaktadır. Eller ve ayaklardan sonra kollar ve bacaklar, en son olarak da beden gelişir. Yüz görünümü de değişmeye başlar. Çene uzar ve kalınlaşır, burun büyür. Solunum sisteminin gelişimi de erinlik döneminde hemen hemen tamamlanır

Ergenlikte organlardaki büyümeyi ikiye ayırarak inceleyebiliriz: 1. Baştaki büyüme, 2. Diğer organlardaki büyüme.

Baştaki Büyüme: Baş, süt çocukluğunda vücudun yaklaşık dörtte birini oluşturur. Yetişkin bir insanın başının vücuduna oranı yaklaşık sekizde birdir. Baştaki büyüme ergenlikte tamamlanır. Baştaki alın, çene, yanaklar, burun ve göz gibi organların hepsi aynı zamanda ve aynı hızda büyümmez. Önce burun, üst dişler ve alt çene belirgin bir hâl alır. Alın genişler, gözlerin arası açılır. Elmacık kemikleri ortaya çıkar. Deri, çocuklukta yumuşaklığını kaybeder.

Diğer organlardaki büyüme: Başlangıcında, önce el ve ayaklar yetişkinen alacakları büyüklüğe ulaşır. Önce kollar daha sonra bacaklar uzar. Kolla diğer

organların boyları arasında orantısızlık oluşur. Kas ve kemikler diğer organlar ile aynı hızda ve zamanda gelişmediğinden bedenini kontrol edilmesi başlangıçta güç olabilir. Uzun boylu olma, ergeni kambur durmaya zorlayabilir. Büyümedeki çabukluk gencin duruşuna, hareketlerine ve bedenini istediği gibi kontrol etmesine engel olabilir (Kulaksızoğlu, 2000: 40).

Erinlikte meydana gelen bedensel değişimler cinsel gelişmeleri de içerir. Kız ve erkek çocukları erinlik dönemine girmeden yaklaşık bir buçuk yıl önce cinsel içerikli değişiklikler başlar. Bu değişimler kızlarda 10 yaşlarında, erkeklerde 11-12 yaş dilimleri civarında olmaktadır. Erinlik döneminde cinsiyetle ilgili iç salgı bezleri hız kazanır, kızların ve erkeklerin cinsel kimliğini sağlayacak olan cinsel gelişmeler ortaya çıkar (Yavuzer,2001: 263). Ergenlik bedensel değişimleri, kızlara genç kız, erkek çocuklara da erkek görünümü kazandırır. Buna bağlı olarak hormonların çalışmasıyla erişkine özgü cinsel duygular belirir. Ergen bu yeni, yoğun ve güçlü duygularla tanışmak ve ortaya çıkan yeni duruma uyum sağlamak zorundadır.

Kızlarda 12-13 yaşlarında menstürasyon (adet görme) başlar. Erkeklerde ise üreme organlarındaki değişiklik ortalama olarak 13-14 yaşlarında başlar. Bu dönemde erkek üreme organı ve erbezleri (testisler) büyür, erkek üreme hücresi (sperm) üretmeye başlar. İlk ejakülasyon (boşalma) olur. Erinlik ve onu izleyen ergenlik döneminde erkeklerde sesin kalınlaşması, bıyık ve sakalın çıkması, gırtlakta kıkırdaklaşma, hem erkeklerde hem de kızlarda yüzde sivilcelerin oluşması, vücutta kıllanma, sık terleme, vücut kokusunun belirginleşmesi ve göğüslerde gelişme görülür. Böylece cinsler arasındaki farklar büyür ve her iki cins de kendi cinslerine özgü uygun tavırları benimsemeye başlarlar (Cüceloğlu, 1999: 345; Yavuzer, 2001: 265).

Ergenliğe özgü denebilecek tek hastalık belki de ergenlik sivilceleri (akne). Ter ve yağ bezlerinin salgıları artmakta ve birikim olmaktadır. Erlik ve dişilik hormonlarının (androgen ve estrogen) dengesizliğinden ileri geldiği sanılmaktadır.

1.6.2.2 Psiko-sosyal gelişim

1. Çocuğun benlik algısı değişmeye başlar, kimlik arayışı içine girer.
2. Bir gruba dâhil olma ve arkadaşlık ilişkileri çok önemlidir.
3. Fiziksel görünümleri konusunda çok hassastırlar.
4. Yoğun bir duygusallık yaşarlar.

5. Geleneksel ahlâki değerler ön plandadır.
6. Hem geleneksel değerlere önem verir, hem de isyankâr olur.
7. Sevdikleri kişileri model alırlar.

Ergenlerin sosyalleşmesinde arkadaş ilişkileri de önemli bir etkiye sahiptir. Arkadaşlık çocuklukta başlayıp gelişen bir ilişkidir. Çocukluk döneminde kızların kızlarla, erkeklerin erkeklerle oynaması, her iki cinsin birbirlerini kızdırmaları vb. görülür. 11 yaşından sonra erken gelişen kızlarda erkeklere karşı yakınlaşma, onların ilgisini çekme ortaya çıkar. Buna karşılık, 11-13 yaşlarındaki erkek çocuklar kızlara karşı ilgisiz görünürler. Ancak 14-16 yaşları arasında yaşıtları olan kızlarla birlikte olmak isterler ve 16 yaşından sonra da kızlarla tek tek arkadaşlık etme isteğindedirler. 13-14 yaşlarında yaşanan ilişkiler, genelde birtakım yenilikler keşfetmeye dayanan kısa süreli ve yüzeysel deneyimlerdir.

Kimlik bunalımının, kendi değerlerini ve kişiliğini oluşturmaya çalışan her gencin bu bütünleşme süreci içinde yaşayacağı bir bunalım olduğunu ifade eden Ericson'a göre, bu dönemdeki gerginlikler çözülemediği takdirde, ortaya çıkan tehlike kimlik kargaşasıdır (Kasatura, 1998: 158).

12-15 yaşlarında genelde kızlar ve erkekler kendi cinsiyet gruplarıyla ilişkiler kurar ve burada yer edinme çabaları gösterirler. Grup öğrencinin özgüvenini sağlar ve bu dönemde yaşanan değişimlerden kaynaklanan sarsılmaları önler (Kulaksızoğlu, 2000, s. 17). Ergenler için okul toplumsal bir ortamdır. Özellikle ortaokula geçiş öğrenci için önemli bir değişikliktir. Çevre ve arkadaş değişimi, çalışma ritminin hızlanması, her ders için ayrı öğretmen vb. durumlar çocuğun hayatında belirgin değişikliklerdir. Bu dönemde yani ortaokuldan başlayarak öğrencilerle öğretmenler arasında etkin bir etkileşim oluşur. Öğrenci kendini ayrı bir birey olarak gösterme ve kabul görme çabasıdadır. İlkokul öğretmenine söz söyletmeyen çocuk ortaokulda öğretmenlerini çekiştirir. Duygusal davranır. Değer verilen öğretmenler tarafından beğenilmek ve desteklenmek onun için çok önemlidir. Çünkü bu kendi başarısıdır ve ayrı bir kişi olduğunun kabul edildiğini gösterir. Desteklendiği yerde de başarılar elde edebilir.

Okul hayatının dışında kalan boş zamanlarını değerlendirme biçimleri öğrencilerin ilgi alanlarını belirler. Boş zamanın verimli olarak kullanılması ailede başlar. Aile, değerlendirmeyi planlı değil, dağınık ve tesadüfi olarak öğretmeye çalışır. Ayrıca bireyin seçeceği etkinliğe karışabilir. Boş zamanların

değerlendirilmesi, ergenin kişiliğinin dengeli, güvenli ve gerçekçi olmasında rol oynar. İlgiler arasında en yaygın olanlar müzik ve spor ilgisidir.

Ergen, bu dönemde arayış içindedir ve akran gruplarına körü körüne güvenir. Bu nedenle ergen, akran grupları istediği için anti sosyal davranışlar gösterebilir. Ergenin cevap bulması gereken birçok soru vardır. Bunlardan bazıları: “Çocuk mu, yoksa yetişkin miyim?“, “Bir gün anne ya da baba olacak mıyım?“, “Başarılı mı, yoksa başarısız mı olacağım?” vb.leri Bütün bu soruları ve duyguları açıklığa kavuşturmada, çözümlenmede öğretmen ve ana babalar, ergene yardım edebilirler. Öğretmen ve ana babalar, ergene bir yetişkin olarak davranmalı; onunla sevgi ve saygı temeline dayalı bir dostluk kurmalıdırlar. Ergenin sağlıklı bir şekilde kimliğini kazanmasında, çevresinde model alabileceği yetişkinlerin bulunması önem taşımaktadır.

Yörükoğlu (1986: 28) bu dönemdeki bireyde kişiliği ile ilgili kaygılar oluştuğunu belirtmiştir. Özellikle ortaokul dönemine denk düşen ilk gençlik ya da ergenlik döneminde cinsel uyanışla birlikte yeni ruhsal tepkiler ve davranışlar belirmeye başlar. Dengeli ve uyumlu ilköğretim çocuğu gider, yerine oldukça tedirgin, kuruntulu, güç beğenen ve çabuk tepki gösteren bir ergen gelir. Duygular çabuk iniş çıkış gösterir. Çabuk sevinir, çabuk üzülür, birden sinirlenir, olur olmaz şeyi sorun yapar. Tepkileri önceden kestirilemez olur. Derslere ilgisi azalır, çalışma düzeni bozulur. Bencilleşir, istekleri artar, konan yasakları saçma, kendisine tanınan hakları yetersiz bulur. Evdeki kuralların çokluğundan ve sıklığından yakınır. Ana babanın uyarılarına birden tepki gösterir Kendini aşağı görmek, kendine güveni olmamak, kendini aptal hissetmek sık sık öfkeye kapılmak, küçük şeylere üzülme, olayları çok ciddiye almak, çok hayal kurmak gibi kişiliği ile ilgili kaygıları vardır.

1.6.2.3 Zihinsel ve duygusal gelişim

1. Soyut işlemler dönemidir.
2. Tartışmaları sever.
3. Düşüncelerini ifade etmek isterler.
4. Mantık üzerinde yoğunlaşırlar.
5. Olaylara çok yönlü bakabilirler.
6. Ergen ben merkezliliği izlenir.

Çocukta bireyselleşmenin ilk adımları ergenlik ile başlar. Bir birey olarak 6-11 yaş döneminde çocuğun zihinsel ve sosyal becerileri oldukça artar. Çocuğun zihinsel becerileri, temel matematik ve fizik prensiplerini ölçebilecek düzeye ulaşır. Düşünme, öğrenme, diğer bireyleri ve sosyal olayları anlama biçiminde önemli değişiklikler olur. Bu dönemde hayâl kurma, canlandırma ve espri yetenekleri de gelişir (Ataman, 2004: 15).

Bu dönemde ergenlerin tüm düşünce süreçleri değişir. Ergen, artık somut düşünceden soyut düşünceye geçmiştir ve sürekli olarak geleceği düşünmeye başlar. Gözlemler yaparak bundan ilkeler çıkarmak, varsayımlar ileri sürerek onları denemek ergen düşüncesinin temel özelliklerindedir. Ergenin soyut sözcükleri kullanma ve anlama becerisi gelişmiş, felsefe, din, siyaset ve ahlâk gibi soyut konularda akıl yürütmeye başlamıştır.

Ergenin duygularının yoğunluğunda artma olur. Üzüntü, sevinç, öfke korku gibi duygularını ifade ederken bu yoğunluk göze çarpar. Artan duygululuk ve coşku hali ergende duygularını dışa vurma ve ifade etme ihtiyacını doğurur. Olumsuz duygular el, kol hareketleri, yüz ifadesi ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, heyecan, coşku ve karşı cinse yönelik duygularını şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile kâğıda yansıtır. Ergenlikte genel olarak kızların erkeklerden daha önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenebilir.

Kulaksızoğlu (2000: 67-68) ergenlik dönemindeki duygusal gelişim esnasında ergenlerin duygularında meydana gelen değişiklikleri şu şekilde belirtmiştir:

1. Duyguların yoğunluğunda artış,
2. Duygularda istikrarsızlık,
3. Âşık olma,
4. Mahcubiyet ve çekingenlik,
5. Aşırı hayal kurma,
6. Tedirgin ve huzursuz olma,
7. Yalnız kalma isteği,
8. Çalışmaya karşı isteksizlik,
9. Çabuk heyecanlanma.

Ergenlik döneminin en önemli gelişim özelliklerinden biri de, duygusal gelişim yani; bireyin kendi kendini idare edebilmesi ve farklı bir birey olduğunun farkında olmasıdır (Kaya, 2007: 152). Ergenin duygusal dünyasında bazı çelişkiler dikkati çeker. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra, bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor

görme, ama ona dayanma; endişe ve umutsuzluğa karşı geleceğe coşkuyla yöneliş, bu devrenin çelişkili duyguları arasında sayılabilir.

Bu devrede zihinsel gelişim somut operasyonlardan formel operasyonlara geçer. Formel operasyonlara geçen birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır. Çünkü bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir. Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişir ve bireyin ahlâk anlayışında olduğu kadar, kendini algılayışında da temel değişiklikler meydana gelir (Cüceloğlu, 1999: 352).

Ergenlik konularındaki çalışmalarıyla tanınan Stanley Hall, hızlı ve belirgin değişikliklerin bu dönemde yer aldığını, bu evrede çocuğun tümüyle yeni bir kişiliğe büründüğünü ileri sürmüştür. Bu değişiklikler cinsel olgunluk sonucu, yani biyolojik kaynaklıdır. Hall bu dönemi “fırtına ve gerginlik” evresi olarak tanımlar. Ona göre bu evredeki genç, duygusal, dengesiz, önseziden yoksun bir bireydir (Akt. Yavuzer, 2001: 268).

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM SİSTEMLERİ

2.1 Türk Eğitim Sistemi

Türkiye’de eğitimin amaçları ve yapısı çeşitli kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiştir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde “Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” denilerek Türk Eğitim Sistemi’nin genel amacı vurgulanmıştır. Yine aynı Kanun’un 25. maddesinde İlköğretim Kurumlarının yapısı belirlenmiştir. İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur (<http://mevzuat.meb.gov.tr>).

Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’nde öğrencilerin kişilik ve özgüven eğitimleri konusunda amaçların neler olduğu 9. maddede belirtilmiştir.

Öğrencinin bireysel ve sosyal gelişimini desteklemek, duygusal sorunlarında yardımcı olmak üzere gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir. Bu hizmetlerde aşağıdaki hususlar temel alınır:

1. Öğrencilerin davranış, duygu, düşünce ve tutumlarına karşı duyarlılık gösterilerek gizlilik ilkesine özellikle dikkat edilir.

2. Bireysel rehberlik etkinliklerinde öğrencilerin kendilerine ilişkin farkındalık düzeyini yükseltmelerine yardım edilir.
3. Öğrenci herhangi bir sorun ifade ettiğinde, bu alanda psikolojik danışmanın vereceği hizmet, öğrencinin sorununu onun adına çözmesi anlamına gelmez.
4. Öğrenci, sorununu çözme sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Psikolojik danışman, öğrenciyi sorununu çözme çabasında, alanın bilimsel yöntemlerine göre destekler.
5. Psikolojik danışma uygulamalarında, uygulamacının psikolojik danışma formasyonuna sahip olması esastır.
6. Bireysel rehberlik; öğrencilerin sorunlarına yardımın yanı sıra, onların kişilik ve sosyal gelişimlerine ve olgunlaşmalarına destek olmayı ve bu amaca yönelik düzenlenmiş bireysel ve grup etkinliklerini de içerir (Tebliğler Dergisi: Mayıs 2001/2524).

2.1.1 Eğitimde Rehberlik

Türkiye'deki eğitim sisteminde rehberlik hizmetleri önemli bir yere sahiptir. Özellikle ortaokul ve lise yıllarında çocukluktan gençliğe geçişteki psikolojik sorunlar, uyum problemleri, akran baskısı gibi etmenler nedeniyle öğrencilerin destek alması şarttır.

Okul hayatında öğrencilere bu desteği sağlayacak olan birim, okullarda kurulmuş olan rehberlik servisleridir. Türkiye'de bu hizmetlerin nasıl ve ne şekilde verileceği ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'deki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin amacı: Türk Eğitim Sisteminin genel amaçları çerçevesinde eğitimde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri temelinde; öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve gizilgüçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yöneliktir.

Okullarda eğitsel, meslekî ve bireysel olmak üzere üç türlü rehberlik hizmeti verilmektedir.

2.1.1.1 Eğitsel rehberlik

Her öğrenciye, kendine zđü yetenek, ilgi, meslekđ değer, başarı ve motivasyonu oranında eğitim-ğretim uygulamalarıyla uyum sağlaması, özelliklerine ve gelişimine uygun programlara yönelmesi için gerekli hizmetler verilir.

Bu hizmetler:

1. Öğrencileri okula, okuldaki alanlara, çeşitli etkinliklere, yeni durumlara alıştırma ve yönlendirme,
2. Öğrencilerin etkili öğrenme ve çalışma becerileri geliştirmelerine yardım etme,
3. Öğrencilerin motivasyonlarını destekleme ve artırma,
4. zelliklerine uygun st öğrenim kurumlarına yönlendirme olarak ele alınır.

Eğitsel rehberlik hizmetleri bir bakıma öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesini sağlamaya çalışır. Bu amaçla da eğitsel rehberliğin kapsamına, öğrenciye zamanı iyi kullanma, verimli ders çalışma yolları, plan yapma ve uygulama, öğrenmeye güdülenme, öğrendiklerini unutmadan bellekte saklama, sınavlara hazırlanma, kaynaklardan yararlanma, yeteneklerini geliştirme, öğrenme engellerini aşma, eğitsel seçimler yapma vb. gibi pek çok konuda olumlu tutum ve alışkanlıklar geliştirmesine yardım hizmetleri girer.

Bu tip becerilerin kazanılmasında öğrenmeye karşı olumlu tutumların geliştirilmesinde kuşkusuz, ilköğretim dönemi son derece önemlidir. Bu dönem çok iyi değerlendirilmelidir. Çünkü rgn eğitime başladığı ilk yıllarda, kazanılan duyuşsal niteliklerin değiştirilmesi güçtür. İlk yıllarda kazanılan olumlu ya da olumsuz yaşantılar öğrencinin tüm eğitim sürecini etkiler. Özellikle bu yıllarda özgüveni kaybolmuş bir öğrenciyi yeniden kazanmak oldukça zordur.

Ayrıca, ğrencinin ilgi, yetenek ve özelliklerini, öğrenme güçlüklerini, eğitsel ihtiyaçlarını saptamak için yapılan öğrenciyi tanıma çalışmaları, eğitsel rehberlik kapsamında yer alan önemli etkinliklerdendir. Tanıma çalışmalarının bulguları doğrultusunda, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirici fırsatlar düzenlemek; özel yetenekli öğrencilere uygun olanaklar hazırlamak, öğrenme güçlüğü çeken, özel eğitim gerektiren öğrenciler için gerekli düzenlemelerin yapılmasına yardımcı olmak gibi hizmetler, eğitsel rehberlik kapsamına girer. Çünkü başta vurgulandığı gibi bu

hizmetler, tüm öğrencilerin eğitsel gelişimine yardımcı amaçlar. Bu hizmetler sürdürülürken, öğrencilerin eğitsel güçlükleriyle çözümleri konusunda velilere yönelik etkinlikler, araştırma ve izleme çalışmaları, eğitsel rehberlik hizmetlerinin değişik yönlerini oluşturur. Bu hizmetler verilirken rehberlik anlayışında olduğu gibi gelişimsel bir yaklaşım benimsenmelidir. Çünkü önemli olan, çocuğun gelişimini dengeli ve uyumlu sürdürmesidir. Ayrıca çocuğun dönemlere özgü ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikleri kazandırmak ve eğitsel gelişim görevlerini başarmasına yardımcı olmak esastır. Bu hizmetlerin koruyucu, önleyici ve geliştirici olması temel niteliklerindedir. Ancak, ortaya çıkan bir güçlüğü gidermeye yönelik çözüm yaklaşımı da gerekli olabilir. Eğitsel rehberlik hizmetlerinde süreklilik esastır. Bu hizmetlerden bir kısmı kimi dönemlerde daha çok önem kazanırsa da, öğrenim sürecinin hemen her evresinde gereklidir. Sadece önem ve öncelik sırası değişebilir. Çünkü belli hizmetler kritik dönemlere denk düşmek zorundadır.

2.1.1.2 Meslekî rehberlik

Eğitim sürecinde her öğrenciye; meslekî tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir.

Bu hizmetlerde aşağıdaki hususlar temel alınır:

1. Hizmetler bir süreç olarak ele alınır, okul öncesi eğitim ve ilköğretimin başlaması ile birlikte bu hizmetler verilir.
2. Hizmetlerde öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemi ve bireysel özellikleri dikkate alınır.
3. Öğrenciye ve velisine, öğrencinin özellikleri, iş dünyası, meslekler ve bunları edinme yollarına ilişkin güncel bilgiler sistemli olarak aktarılır.
4. Öğrenci, bir meslek alanı veya mesleği seçme baskısı altında bırakılmaz.

Ülkelerin kalkınmasında bireylere, üretken ve gelişmeye açık nitelikleri kazandırmayı amaçlayan çağdaş eğitim anlayışı, bireyin kendi potansiyelini maksimum düzeyde ortaya koyabileceği en uygun mesleği seçmesine önem verir. Eğitim sürecinde bireye bu alanda yapılan hizmetler meslekî rehberlik kapsamında yer alır. Meslekî rehberlik gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve meslekî yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleridir.

Meslekî rehberlik hizmetleri üç aşamada gerçekleştirilir:

1. Bireyi (öğrenciyi) tanıma,
2. Meslek alanlarını tanıma,
3. Bireyin kişisel nitelikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantıyı kurarak kendine uygun bir mesleği seçmesine yardım etme.

Bu hizmetlerdeki mantık oldukça basit ve geçerlidir. Bireyler birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Meslekler de çeşitli niteliklere sahip olmayı gerektirir. O halde birey kendi özelliklerine uygun olan mesleği seçerse başarılı ve verimli olacağı gibi psikolojik yönden de doyum sağlar ve mutlu olur.

2.1.1.3 Bireysel rehberlik

Öğrencinin bireysel ve sosyal gelişimini desteklemek, duygusal sorunlarına yardımcı olmak üzere gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir. Bu hizmetlerde aşağıdaki hususlar temel alınır:

1. Öğrencilerin davranış, duygu, düşünce ve tutumlarına karşı duyarlık gösterilerek gizlilik ilkesine özellikle dikkat edilir.
2. Bireysel rehberlik etkinliklerinde öğrencilerin kendilerine ilişkin farkındalık düzeyini yükseltmelerine yardım edilir.
3. Öğrenci herhangi bir sorun ifade ettiğinde, bu alanda psikolojik danışmanın vereceği hizmet, öğrencinin sorununu onun adına çözmesi anlamına gelmez.
4. Öğrenci, sorununu çözme sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Psikolojik danışman, öğrenciyi sorununu çözme çabasında, alanın bilimsel yöntemlerine göre destekler.
5. Psikolojik danışma uygulamalarında, uygulamacının psikolojik danışma formasyonuna sahip olması esastır.
6. Bireysel rehberlik; öğrencilerin sorunlarına yardımın yanı sıra, onların kişilik ve sosyal gelişimlerine ve olgunlaşmalarına destek olmayı ve bu amaca yönelik düzenlenmiş bireysel ve grup etkinliklerini de içerir.

Bireysel rehberlik, öğrenciye bir birey olarak grup içinde yaşamayı öğrenmesi ve bu alanda başarılı olabilmesi için gerekli yeterlikleri kazandırmayı amaçlar. Bir bakıma öğrencinin kendini tanıyıp özgüven kazanmasına yardımcı olur. Çocuk, okulöncesi dönemden başlayarak “Ben kimim?” sorusuna karşılık olarak kendisini fark etmeye ve kendi güçleriyle özelliklerinin uyumunu keşfetmeye başlar. Özellikle

bu alanda çocuğun olumlu bir “kendini kabul” süreci yaşaması, onun gerek eğitim ve meslek alanında; gerekse genel olarak yaşamda, başarılı ve uyumlu olabilmesi açısından son derece önemlidir.

Bireysel rehberlik, öğrencinin kendini tanıması, anlaması, üstün ve sınırlı yönleriyle kendini kabul etmesi ve geliştirmesi; kendine güvenen, kişilerarası ilişkilerde becerikli, kişisel ve sosyal yönden dengeli, uyumlu bir birey olarak yetişmesinde yardım hizmetlerini kapsar. Bu yönlerden her öğrencinin değişik zamanlarda ve değişik derecelerde yardıma ihtiyacı olabilir. Bu hizmetler yürütülürken, bireyin bir gelişme süreci içinde olduğu, gözlenen davranışların kalıcı olmadığı, içinde bulunulan gelişim basamağına özgü olup, değişebileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, her birey kendine özgü bir varlıktır, gelişimi kendi olanakları ve koşulları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bir kimsenin şimdi olduğundan daha iyi durumda olması mümkün olduğuna göre herkese potansiyelini geliştirmek ve özünü gerçekleştirmek için olanaklar sağlanmalıdır.

2.1.2 Özgüven İle İlgili Araştırmalar

Yarımkaya (2013: 56), voleybol egzersizi yapan çocukların özgüven düzeylerinin servis atma becerisi üzerine etkisinin incelenmesi amacı ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya 12-14 yaş grubu 80 öğrenci katılmıştır. Bayan ve erkeklere ilişkin özgüven ön test ve özgüven son test değerlerinin anlamlı olduğu gözlemlenmektedir. Kadın ve erkek deneklerde, özgüven ön test değerleri ile isabet ön test değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Kasatura'nın (1998: 163), 144 başarılı, 144 tane de başarısız lise öğrencisiyle yaptığı bir araştırmada, ailenin ekonomik sıkıntı çekmesinin, öğrencide güven duygusunun yok olup bunun yerine korku ve endişe duyguları geliştirmesine neden olduğu, bu durumunda öğrencinin okul başarısını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Yine aynı araştırmada öğrencilerin çoğu ailelerin kendileriyle ilgilenmesini istemektedir. Anne babanın çocukla ilgilenmemesi çocuğun kendine güvenmemesine sebep olmakta, ailenin çocuğuyla ilgilenmesi ise çocuğun okul başarısını artırmaktadır.

Günalp (2007: 76), farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven gelişimi ile ilişkisini incelemiştir. Korelasyon analizi sonucunda demokratik ana baba tutumunun, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş

grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine anlamlı ve pozitif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer tutumların ise çocukların özgüven duygularının gelişimine anlamlı ve negatif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Baçoğlu (2007: 101), erinlik döneminde sınav kaygısı ile özgüven arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, yüksek kaygının sınav sonrası düştüğü, benlik saygısı ile sınav kaygısı arasında negatif bir ilişkinin olduğu erinlik döneminde; yaş ilerledikçe sınav kaygısının artmadığı, kız öğrencilerin sınav kaygısının yüksek olduğu, anne veya babanın yaşamını yitirmesinin özgüveni olumsuz etkilemediği, ders durumu iyi olan öğrencilerin sınav kaygısı ile özgüvenleri arasında negatif bir ilişki olduğu, aşırı heyecanlanmanın özgüveni olumsuz olarak etkilediği, ilgilenilen etkinliklerin özgüveni anlamlı düzeyde etkilemediğini tespit edilmiştir.

Umutlu (2010: 153), çocuk dostu okul projesi kapsamında olan ve olmayan ilköğretim okulu öğrencilerinin özgüvenleri ve zorbalık eğilimlerini incelediği araştırmasında, çocuk dostu olan okullardaki öğrencilerin özgüven ve zorbalık algılamaları ile çocuk dostu olmayan okullardaki öğrencilerin özgüven ve zorbalık algılamaları arasında ilişki bulmuştur. Çocuk dostu olan okullarda özgüven algılaması yüksek, zorbalık algılaması düşük iken, çocuk dostu olmayan okullarda özgüven algılaması düşük, zorbalık algılaması ise yüksek olarak tespit edilmiştir.

Kurtuldu (2007: 86), araştırmasında ilköğretim okul yöneticilerinin özgüven düzeyleri ile liderlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda okul müdürlerinin liderlik düzeyleri ile özgüven düzeyleri arasında 0.1 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Merey (2010: 120), yetişkinlerde özgüven duygusu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi kültürlerarası bir yaklaşımla karşılaştırmıştır. Araştırma sonucuna göre 25–50 yaş arası orta sosyoekonomik düzeydeki çalışan yetişkinlerin özgüven ve anksiyete puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Kültürler arası inceleme sonucu da özgüven ve anksiyete arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Özgüven açısından Avusturyalılar en yüksek puanları elde ederken, Hindistan ve Türkiye örneklemleri bu grubu izlemiştir. Amerika örneklemleri ise en düşük özgüven puanını almıştır. Anksiyete açısından ise Türkiye en yüksek anksiyete seviyesine sahip örneklem olarak saptanırken, bu ülkeyi sırasıyla Hindistan ve Amerika izlemiştir. Avusturya örnekleminde anksiyete en düşük düzeyde bulunmuştur.

Mutluer (2006: 149), “Özgüven Oluşmasında Manevî Değerlerin Rolü” isimli araştırmasında, inancın, sevginin, ibadetlerin, sabrın ve şükürün özgüven düzeyini

yükselttiği ve manevi değerlere sahip olanların özgüven düzeylerinin anlamlı derecede diğerlerinden farklı olduğu sonuçlarına varmıştır.

2.2 Yurtdışı Eğitim Sistemleri

Günümüzde dünya ülkeleri eğitim sistemlerini sürekli yenilemekte, daha çok insanı daha uzun süre eğitmek hedefinden hareketle reform denebilecek uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Her alanda gerçekleşen hızlı değişim, eğitimin amaçlarında, öğrenme-öğretme süreçlerinde, rehberlik çalışmalarında, öğrencilerin daha sağlıklı bir kişiliğe kavuşmasında izlenecek yollarda, bireyin sürekli değişen ihtiyaçlarının giderilmesinde, öğretmen yeterliliklerinde yeniliğe gidilmesini gerektirmektedir. Bu bölümde bazı AB ülkelerinin eğitim sistemleri incelenecektir. Bu ülkelerin eğitim sistemleri ile ilgili bilgiler daha çok “EURYDICE” ve “EURYBASE” veri tabanlarından alınmıştır. Konumuz gereği incelenen ülkelerin sadece ortaokul düzeyindeki yapısı irdelenecektir.

2.2.1 Finlandiya Eğitim Uygulamaları

Finlandiya Temel Eğitim Yasası'na göre temel eğitimin amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Öğrencilerin kişiliklerinin gelişimini sağlamak,
2. Öğrencilerin becerilerinin gelişimi için destek olmak,
3. Gelecekteki eğitimleri ve iş yaşamı için geçerli bilgileri sağlamak,
4. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak gelişimlerini sağlamak,
5. Öğrencilere yaşantılarında gerekli olacak bilgi ve becerilerin sağlanması, onların insani ve ahlâkî yönlerden gelişimlerinin sağlanarak toplumun sorumlu bir üyesi olmalarını sağlamaktır.

Finlandiya'da zorunlu eğitim temel eğitim olarak adlandırılmakta, ilköğretim ve ortaöğretim I. devreyi kapsayan çok amaçlı okullarda dokuz yıl sürmekte, 7-16 yaş grubunu kapsamaktadır. Bir öğrenci, belli sınırlar içerisinde kendi oturduğu belediyenin içinde, çok amaçlı okulu seçmekte özgürdür. Okula devam edemeyen çocukların eğitimi belediyelerce sağlanmak zorundadır.

Öğretmenler kendi ders kitapları, öğretim araç-gereçleri, öğretim yöntemleri üzerinde bağımsız olarak karar verme hakkına sahiptirler (Erginer, 2012: 7-11).

Zorunlu temel eğitim boyunca, değerlendirme adına herhangi bir ulusal sınav veya yılsonu sınavı yoktur. Öğrenciler, öğretmenin hazırladığı sorularla değerlendirilmektedir. Bu yüzden öğretimin odağında öğrencileri testlere hazırlamaktan ziyade tamamen öğrenme vardır. Okullar ev ortamı gibi rahat dekore edilmiştir (Onuk, 2011). Bu ülkede müfredatlar yaparak öğrenme prensibine göre düzenlenmiştir. Çocuklar sınıf içinde dolaşarak, arkadaşlarından, öğretmen ve ders malzemelerinden bilgiler toplayabilir, ara sıra da kanepeler üzerinde dinlenebilirler. Öğrenciler öğretmenlerine isimleriyle hitap edebilir ve öğle yemeklerini birlikte yerler. Okul kantininde sadece süt, su ve meyve bulunur. Her çocuğa kendi öğrenme yöntemine göre ödev verilir. NLP teknikleri öğretmenler tarafından derslerde uygulanmaktadır. Bazı dersleri farklı yaş grubundaki öğrenciler bir arada işleyebilir. Okuldaki bitkilerin bakımı, kütüphanedeki işler, atık kâğıtların toplanması, bahçe ve akvaryum işleri, mutfak yardımı gibi gündelik işleri öğrenciler sırayla yaparlar. Böylece yeterlilikleri geliştiği gibi okullarını da benimserler.

Okuldaki ana kararlar okul yönetimi tarafından alınmaktadır. Okulda yönetim süreçlerinde rol alan üç önemli kişi vardır: Okul müdürü, müdür yardımcısı ve matematik öğretmeni. Verilen kararlar kısa sürede uygulanmaktadır (Tansel, 2010). Okulda öğrencilerin hobilerini yapmaları için geniş imkânlar sunulur. Okullarda tiyatro ders olarak okutulmaktadır. Büyük tiyatro projeleri mevcuttur. Tiyatroları hem ilkokul, hem de lise birlikte yaparlar. Okuldaki büyük öğrenciler okula yeni başlayan öğrencilere yardımcı olurlar. Okulda hem psikolog, hem de sağlıkçı mevcuttur. Okulda her hafta alan temsilcilerinin katıldığı toplantılar olmaktadır. Bu toplantılarda öğrencilerin sağlık ve güvenlik sorunları konuşulur. Bu toplantılardan çıkan sonuçlara göre danışman öğretmenler öğrencileri yönlendirir. Finlandiya eğitim sisteminin özünde merkezi sınav ve okul sıralaması yoktur. Sınıfta özerk uygulamalara yer verilir. Denetim sistemi yerine güvene dayalı bir sistem işlemektedir. Öğrenci danışmanlığının etkili işleyişi, çok yönlü bir değerlendirme sistemi, Fince'nin resmî ve etkili kullanımı, öğrenci odaklı sistem ve müfredat programındaki esneklik eğitim sistemin diğer özellikleri olarak görülmektedir. Eğitim sisteminin en belirgin özelliğinin, belediyelerce halktan alınan eğitim vergisinin yine belediyelerce okullara aktarılması olduğu söylenebilir. Böylece her öğrenciye eşit imkân sunulmakta, öğrencilerin, beslenme, sağlık ve ulaşım gibi giderleri bu bütçeden karşılanmaktadır.

TIMSS 2011 sonuçlarına göre, dördüncü sınıflarda Türkiye’den sınava katılan öğrenciler matematik özgüvenleri açısından 50 ülke arasında 37. sırada olup, Almanya, Finlandiya, Güney Kore, Hong Kong, İtalya ve Japonya’nın öğrencileri öğrencilerimizden daha az matematik özgüvenine sahiptir. Ancak söz konusu matematik özgüveni düşük öğrencilere sahip bu ülkelerin matematik başarısı daha yüksektir. Kazakistan, Azerbaycan, Suudi Arabistan, Katar gibi ülkeler ise özgüven açısından üst sıralarda olmasına rağmen başarıları düşüktür.

2.2.2 Almanya Eğitim Uygulamaları

Federal Almanya Cumhuriyeti on altı eyaletten oluşmakta ve on altı ayrı okul sistemi bulunmaktadır. Eyaletler federal devlet gibi, devlet niteliği taşımaktadır. Eyaletlerin anayasal olarak eğitim, bilim ve kültür alanlarında yetkileri bulunmaktadır. Her eyaletin kendine özgü bir Eyalet Yasası ve Eyalet Hükümleri vardır (EURYDICE/CEDEFOP, 2000.Germany 1999).

Almanya federal bir yapıya sahip olması nedeniyle Anayasa’da eğitim ve kültür konularıyla ilgili çok az hükme yer verilmiştir. Federal Almanya Anayasası’nda eğitim ve kültür konuları ile ilgili şu hükümler yer almaktadır (Erginer 2012: 261):

1. Güzel sanatlar ve bilim özgürlüğü, bütün okul sisteminin devletin denetiminde olması,
2. Meslek seçme özgürlüğünün garanti altına alınması,

Gökçe (2000) Almanya eğitim sisteminin genel amacını, herkese eşit eğitim fırsatının sağlanması, ders araçlarının ücretsiz olarak sunulması, uluslararası hoşgörünün geliştirilmesi ve desteklenmesi, sınıf farkı gözetmeksizin tüm bireylerin, ortak ve ulusal eğitim için üst düzeyde öğrenim görmelerinin sağlanması olarak belirtmiştir (Akt. Erginer, 2012: 262).

Almanya’da ilköğretimin amaçları:

1. Okulları okul öncesi eğitime benzer biçimde ve oyun eğitimine göre biçimlendirmek,
2. Öğrencileri bir üst öğretim kurumuna hazırlamak,
3. Öğrencilere algıladıkları çevreyi anlatabilme yetisi kazandırmak,
4. Çocuğun kişilik özelliklerinin, ilgilerinin, hayal güçlerinin geliştirilmesini sağlamak,

5. Öğrencilerin toplum içinde toplumsallaşmasını sağlamak,
6. Öğrencileri bireysel gelişim özelliklerine ve yeteneklerine uygun desteklenmelerini sağlamaktır (Erginer, 2012: 262).

Almanya'da 4 sene süren ilkokul (Grundschule), bütün öğrencilere kendilerini gösterme şansı verilen bir ortamdır. Bu sürenin sonunda bir seçim yapılmaktadır. Öğrenciler, notlarına göre Gymnasium¹ , Realschule² veya Hauptschule³'ye gönderilir. Alman eğitim sisteminin en önemli özelliklerinden biri, bu üç kademedeki okullar arasında devamlı bir akış olmasıdır. Buna göre bir defa Gymnasium'a giren öğrenci devamlı orada kalma garantisine sahip değildir. Hauptschule'ye giden öğrencinin de oradan Real veya Gymnasium'a geçiş yapma yolları tamamen kapanmış değildir. Öğrencinin performansına göre bu tür yatay geçişler olabilmektedir. Bu yatay geçiş imkânı teorik olarak var olmakla birlikte uygulamada bunu başaran öğrenci sayısı çok azdır. Bu sebeple aileler, çocuklarının daha iyi bir gelecek planlaması yapabilmesi için Grundschule sonundaki 4. yılda çocuklarının daha iyi bir okula (Gymnasium veya Realschule) gidebilmesine gayret etmektedirler. Eğer çocuk buradaki seçimde iyi bir okula giderse, genellikle bu başarı ileride de devam etmektedir.

Almanya'da öğretmenlerin pedagojik özgürlüğü vardır. Öğretim yöntemlerini seçme ve kitap seçmede öğretmenler özgürdür.

2.2.3 Belçika Eğitim Uygulamaları

Belçika federal bir devlet yapısına sahiptir ve krallıkla yönetilmektedir. Federal sistem üç topluluk (Fransızca, Almanca ve Flamanca konuşanlar) ve üç bölgeden (Valon, Flaman ve Bürüksel) oluşmaktadır.

Belçika'da zorunlu eğitim altı yaşından on sekiz yaşına kadar olan on iki yıllık bir süreyi kapsar. Öğrenciler ilköğretimdeki başarı düzeylerine göre, devam edebilecekleri ortaöğretim kurumunu seçerler. Bu aşamada yöneltme ve iş yaşamını tanıtmaya dönük etkinliklere yoğun bir biçimde yer verilir. Belçika'da zorunlu eğitimin genel amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

---

¹ Almanya'da ilkokuldan sonra başarı durumu çok iyi olan öğrencilerin gittiği okuldur.

² Almanya'da ilkokuldan sonra başarı durumu iyi olan öğrencilerin gittiği okuldur.

³ İlkokul sonunda başarı durumları iyi olmayan öğrencilerin gittiği okuldur.

1. Her çocuğun kendine güven duymasını sağlamak ve kişiliğini geliştirmek,
2. Öğrencilerin bütün yaşamları boyunca sosyal, kültürel ve ekonomik alanda etkin bir rol üstlenebilmeleri için onlara gerekli bilgi ve becerilerin verilmesini sağlamak,
3. Bütün öğrencileri, sorumlu yurttaşlar olarak yetiştirmek,
4. Demokratik toplumun gelişmesine katkıda bulunmalarını sağlamaktır (EURYDICE/CEDEFOP, 2000).

Eğitim özgürlüğü Belçika’da anayasal bir haktır. Her özel veya tüzel kişinin eğitimi düzenleme ve bu amaçla kurumlar kurma hakkı vardır. ‘Yönetim makamı’ Flaman eğitiminde anahtar kavramdır. Yönetim makamı bir ya da daha fazla okuldan sorumludur ve bir şirketin yönetim kurulu makamına denktir. Yönetim makamları önemli oranda özerktir. Öğretim yöntemlerini seçme konusunda tamamen serbesttirler ve eğitimlerini belli bir felsefe ya da amaca dayandırabilirler. Ayrıca kendi müfredat ve zaman çizelgelerini belirleyebilir ve kendi kadrolarını kurabilirler. Ancak okullar resmi olarak tanınmak ve fon almak için kazanım hedeflerine uymak zorundadır. Bunun yanında yeterli eğitim malzemesine sahip olmalı, güvenlik talimatları ve hijyen standartlarına uyan, yaşanabilir binalarda kurulmuş olmalıdırlar.

Flaman politika belirleyiciler, eğitim verenlerden daha çok çocuklara, öğrencilere ve ebeveynlere olabildiğince fazla sorumluluk vererek eğitime yeni bir itici güç kazandırmayı denemiştir. Bu arada yerel sorumluluk süreci, eğitimin her düzeyi için getirilmiştir. Yükseköğrenim kolejleri ve üniversiteler, anaokulları, ilk ve ortaöğretim okullarından daha ileridir.

Hükümet, sınıf başına öğrenci sayısı konusunda en düşük ve en yüksek limitler belirlemez. Okullar, öğrencileri gruplara nasıl ayıracaklarına kendileri karar verirler. Başka düzenleme yöntemleri olsa da çoğu anaokulu ve ilköğretim okulu yıllık gruplama sistemini seçmektedir. Çoğu kez her bir sınıfın kendi (anaokulu) öğretmeni vardır.

Her ortaöğretim okulu, okul yönetmeliği oluşturmalıdır. Okul yönetmelikleri bir taraftan ebeveynlerin ve öğrencilerin, diğer yandan da okul kurulunun karşılıklı hak ve görevlerini içerir. Bunun yanında, düzen ve disiplin kuralları ile sınav sonuçlarına itiraz etmek isteyen öğrenciler için itiraz prosedürünü belirtirler. Okul konseyi bu yönetmelikleri önceden tartışır.

Çocuklar, ebeveynler, öğretmenler ve okul yönetimi ekipleri CLB(Çocuk Rehberlik Merkezi)'ye bilgi, yardım ve rehberlik almak için başvurabilirler. CLB rehberliği ücretsizdir ve dört önemli unsuru vardır:

1. Öğrenme ve çalışma,
2. Okul kariyeri,
3. Önleyici sağlık bakımı,
4. Sosyal ve duygusal gelişim.

CLB çoklu disiplinli rehberlik sunar. Bunun için CLB refah ve sağlık kurumları ile işbirliği yapar. Bir CLB'de doktorlar, sosyal hizmetliler, eğitimciler, psikologlar, psikolojik danışmanlar ve hemşireler istihdam edilir. Yerel ihtiyaçlara ve şartlara göre, CLB'de, konuşma terapisti ve fizik tedavi uzmanı da yer alır. Çocuğun kazanımları ana hedeftir. Sistem rehberlik, güven ve diyalog üzerine kuruludur. Rehberlik hizmeti çocuğun veya ebeveynlerinin girişimde bulunmasından sonra başlar. Eğer CLB'ye bir okul tarafından başvurulduysa, merkez mutlaka önce ebeveynin açık rızasını (12 yaşın altındaki çocuklar için) ya da çocuğun kendisinin rızasını (12 yaşından itibaren) sorar. CLB 'nin rehberliği ancak okula devam etmeme durumlarında zorunludur. CLB ayrıca eğitimin kimi yıllarında zorunlu olan tıbbi muayeneleri de gerçekleştirir. CLB özellikle, sosyal geçmişleri ve sorunlu yaşama koşulları yüzünden okulu bırakma riski taşıyan çocuklara odaklanır. Çocuklarla ilgili veri ve çalışmaların ayrı ayrı gizliliğini garanti eder. Böylelikle CLB, tüm gençler için eğitimde fırsat eşitliğine yönelik olarak hizmet verir. Ayrıca gençleri gerektiğinde özel eğitime yönlendiren kuruluştur. CLB'nin hayatî bir işlevi vardır ve gençleri uygun desteğe yönlendirir. Bu nedenle CLB, Birleşik Gençlik Yardımı'nın önde gelen bir ortağıdır (Jo De Ro, 2008).

2.2.4 Portekiz Eğitim Uygulamaları

Portekiz eğitim sisteminin genel amaçları şunlardır:

1. Portekiz kültürüne saygılı olmak ve ulusal kimliği korumak,
2. Farklı düşünen bireylerin gelişimini sağlamak,
3. Yerinden yönetimi geliştirmek,
4. Eğitimde herkese fırsat eşitliği sağlayan modern bir eğitim sistemi kurmak,
5. Demokrasinin gelişimini demokratik yaşama katılımı sağlamaktır.

Temel eğitimde, çağdaş kültürün tüm alanlarına yönelik insanî, edebî, sanatsal, beden ve spor, bilim ve teknoloji ile ilgili bilgi ve becerilerle bir üst öğrenime giriş veya iş yaşamına geçiş için gerekli olan bilgi ve becerilerin sistemli ve ayrıntılı bir biçimde kazandırılması amaçlanır. İş yaşamına girme veya bir üst öğrenime devam etme arasında seçimi kolaylaştırmak için eğitsel ve mesleki rehberlik hizmeti verilir (Erginer, 2012: 23-24).

Portekiz’de zorunlu temel eğitim dokuz yıl sürmektedir. Temel eğitim birbirini takip eden üç devreye ayrılır:

1. Birinci devre, 4 yıl (altı-on yaş)
2. İkinci devre, 2 yıl (on-on iki yaş)
3. Üçüncü devre, 3 yıl (on iki-on beş yaş)

Portekiz’de Eğitim Sistemi ile ilgili Çok Amaçlı Yasa, okul öncesi eğitim, temel eğitim ve ortaöğretim okullarına özerklik tanıyarak, kendi yönetimlerini oluşturma ve karar alma yetkisi vermiştir.

Portekiz Anayasası, Portekiz vatandaşlarının en temel haklarından birinin eğitim ve eğitimde fırsat eşitliği olduğuna işaret etmekte ve bu çerçevede devletin bu alandaki sorumluluklarını açıkça sıralamaktadır. Bununla birlikte Portekiz'in bugün için en önemli sorunlarından birini eğitim sisteminin yetersizliği, çağdaş gereksinimlerin gerisinde kalması teşkil etmektedir. Bu durum en üst düzeyde ileriye yönelik kaygılara da yol açmaktadır. Nitekim Portekizli yöneticilerin her vesileyle vurguladığı hususlardan başlıcasını ülkede eğitim alanında gerekli reformların atılması ihtiyacı teşkil etmektedir. Portekiz eğitim konusunda AB'nin de en geri ülkelerinden biri konumundadır. Ülkede okuma-yazma bilmeyenlerin oranı da çok yüksektir. Portekiz Ulusal İstatistik Merkezi'nin son olarak yaptığı bir araştırma, ülkede 840 bin kişinin (%11 kadın, %6 erkek) okuma-yazmasının olmadığını, ülke genelinde bu oranın 1991'de %11 civarında iken son 10 yılda ancak %9'a indirilebildiğini ortaya koymuştur.

Portekiz aynı şekilde eğitim alma süresi bakımından da OECD ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Çeşitli araştırmalar 25-29 yaş grubunun sadece %24'ünün lise eğitimini tamamladığını göstermektedir (AB ortalaması %58'dir). Öte yandan son yıllarda eğitim alanına yönelik olarak gerçekleştirilen büyük yatırım ve harcamalar neticesinde genç neslin (18-24 yaş grubu) lise eğitimini tamamlama oranı % 60 civarına yaklaşabilmiştir. Ancak ortaokul sonrası eğitimine devam etmeyen Portekiz

vatandaşlarının genel ortalaması halen Avrupa'nın en yüksek oranlarından birini teşkil etmektedir (http://www.meb.gov.tr/haberler/html_haberler/PortekizdeEgitim.htm).

2.2.5 Özgüven İle İlgili Yurtdışı Araştırmalar

Richards, M. ve ark. (1991), 17–18 yaşındaki 72 kız ve 67 erkek öğrencinin kendi algıladıkları ana-baba tutumları ile benlik gelişimi ve özgüven arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Sonuçta, benlik gelişimi ve özgüven düzeyinin cinsiyete göre farklı olduğunu, kızların benlik gelişiminin erkeklerin ise özgüven düzeylerinin daha yüksek olduğunu, ana-babanın kendilerine destekleyici şekilde yaklaştığını algılayan çocukların özgüvenlerinin yüksek ve cinsiyet farkının bir etkisinin görülmediğini tespit etmişlerdir. Psikologların üzerinde anlaştıkları bir konu da erkeklerin verilen görevleri doğru yapacakları konusunda kendilerine daha çok güvendikleridir (Akt., Bilgin, 2011: 60).

Dubow ve arkadaşları (1987) yaptıkları boylamsal çalışmalarında 206 kız ve 192 erkeği sekiz yaşından itibaren izlemişler, ailelerin çocuklara karşı tutumlarını özgüven ve davranış biçimleri açısından incelemişlerdir. 22 yıl sonra otoriter olmayan ve uygun anne baba davranışları ile büyüyen yetişkinlerin öz güven duygusunun diğer yetişkinlere göre daha yüksek seviyede geliştiğini saptamışlardır (Akt., Eldeleklioğlu, 2004: 111-121).

Demo, D.H. ve ark. (1987), 10-17 yaşları arasındaki 139 öğrenci ve ailesi üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, aile içi iletişim ile öğrencilerin özgüveni arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca, aile içi ilişkilerin erkek öğrencilerin özgüven düzeyini kız öğrencilere göre daha fazla etkilediği de tespit edilmiştir (Başoğlu, 2007: 53).

Laskovic, G. ve ark. (1990), ortalama yaşı 13.4, 15.5 ve 17.5 olan üç gruptan oluşan 399 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmanın konusu “önemli diğer kişilerin”, öğrencilerin özgüven düzeylerinin oluşumuna katkısını saptamaktır. Buna göre; öğrencilerin özgüven düzeyleri, yaşa ve cinsiyete göre değişmektedir. Kızlar erkeklere ve yaşı küçük olanlar yaşı büyük olanlara göre daha yüksek özgüvenlidir. Önemli diğer kişilerin özgüven üzerindeki etkisinin yaş büyüdükçe azaldığı, yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterdiği saptanmıştır (Başoğlu, 2007: 53).

Bachman (1977: 365-380) tarafından genç erkeklerle yapılan boylamsal çalışma sonucunda özgüven ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır. Lise dönemindeki

özgüvenin daha sonraki dönemlerde eğitim ve meslekî alanlardaki başarılarıyla ilişkisi yok denecek kadar azdır. Meslekî konumun özgüven üzerinde pozitif etkisi vardır ve okul sonrasında elde edilen eğitim alanlarındaki başarıların özgüvenle ilişkisi yoktur.

Kalaian ve Freeman (1994), ortaöğretim öğretmen adaylarının cinsiyet farklılıklarını üç kriter açısından incelemiştir. Bu kriterler; özgüven, meslekî bilgidен beklenen kaynaklar ve eğitim yönelimleridir. Araştırmada erkeklere göre bayan öğretmen adaylarının öğretmen yetiştirme programına daha düşük özgüvenle başladıkları, programın sonunda ise bayan öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adayları ile neredeyse aynı seviyede özgüven düzeyine sahip olmasına rağmen hâlâ erkeklerin gerisinde kaldıkları tespit edilmiştir (Bilgin, 2011: 62).

Rosenberg'in (1962), 5077 öğrenci ile yaptığı ve özgüven ile anksiyete arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, iki değişken arasında ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Direnfield (2003), çocukların özgüven duygularının gelişiminde, uygun kilo ve olumlu beden imajının belirleyici bir rol oynadığını bildirmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, kiloları normal olan ve olumlu beden imajına sahip olan bireylerin özgüven düzeyleri daha yüksektir (Bilgin, 2011: 63).

Hildingh ve diğerleri (2006), İsveçli ve Amerikalı genç bayanlar arasındaki stres, sağlık şikâyetleri ve özgüven düzeyleri ilişkisini inceledikleri araştırmalarını 386 İsveçli ve 201 Amerikalı genç bayan üzerinde yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, Amerikalı bayanların İsveçli bayanlara göre daha düşük özgüven düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. İsveçli bayanlarda, iyi bir işe sahip olmak özgüveni yükseltirken, parasal açıdan rahat olmak Amerikalı bayanların özgüvenlerini yükseltmektedir. Her iki grupta da fiziksel olarak fit olmak özgüven düzeyini etkilemektedir.

Kleitman ve Stankov (2007), özgüven faktörü ile biliş ve biliş ötesi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, özgüven ve biliş ötesi süreçler arasında yüksek bir korelasyonun olduğu ve özgüvenin açıkça biliş ötesi alanın içine yerleştiği saptanmıştır (Bilgin, 2011: 64).

TIMSS 2011 raporlarına göre, dördüncü sınıflarda Türkiye'den sınava katılan öğrenciler matematik özgüvenleri açısından 50 ülke arasında 37. sırada olup, Almanya, Finlandiya, Güney Kore, Hong Kong, İtalya ve Japonya'nın öğrencileri öğrencilerimizden daha az matematik özgüvenine sahiptir. Ancak söz konusu

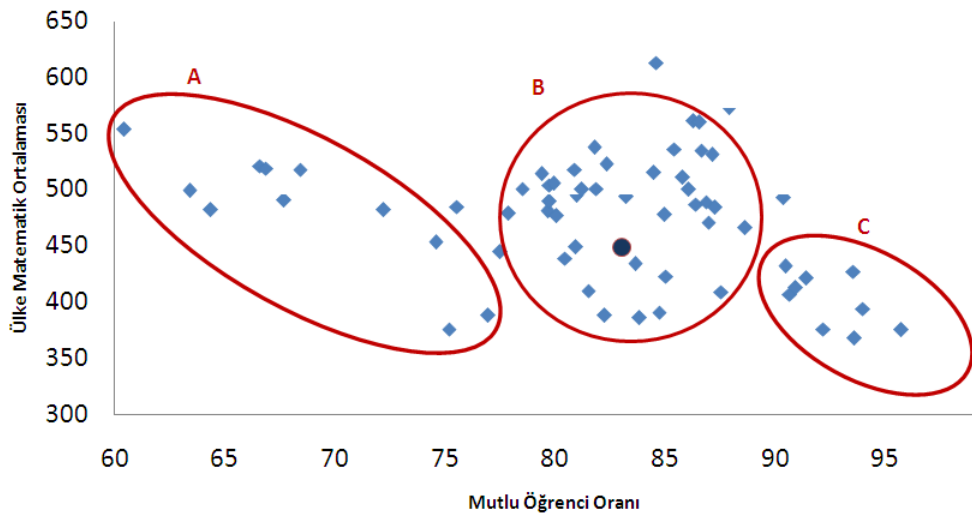
matematik özgüveni düşük öğrencilere sahip bu ülkelerin matematik başarısı daha yüksektir. Kazakistan, Azerbaycan, Suudi Arabistan, Katar gibi ülkeler ise özgüven açısından üst sıralarda olmasına rağmen başarıları düşüktür.

Türkiye sekizinci sınıflarda özgüven açısından 42 ülke arasında 39. sırada olup ABD’li öğrencilerin özgüven düzeyi bizden daha düşüktür. Ermenistan, Azerbaycan, Bahreyn, Şili ve İran gibi ülkeler özgüvende üst sıralardadır.

Öğretmenlerin matematik öğretimindeki özgüvenleri sıralamasında Türkiye son sıralarda yer alıp, dünyanın en başarılı ülkelerinden Güney Kore, Japonya, Hong Kong ve Singapurlu öğretmenlerin özgüvenleri ülkemiz öğretmenlerinden daha düşüktür. Kazakistan, Gana, İsrail, ABD ve İngiltere’nin öğretmenlerinin özgüven düzeyleri en üstte yer almaktadır.

Araştırmaya katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin %18’inin öğretmenleri, okulları düzensiz ve güvensiz bulmakta olup, bu açıdan Türkiye dünya birincisidir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin %13’ünün öğretmenleri, okulları düzensiz ve güvensiz bulmakta olup, bu oran bakımından Şili, Tunus, Fas ve Japonya gibi ülkelerde de benzer oranlar gözlenmiştir.

PISA 2012 raporlarına göre, bir ülkede okulda mutlu olduğunu söyleyen öğrenci oranı ile ülkenin PISA testlerindeki ortalama başarısı arasında ilginç bir ilişki göze çarpmaktadır.

Şekil 2.1: Mutlu öğrenci ile matematik başarılarının karşılaştırılması.

Dağılım grafiğinde üç farklı formasyon göze çarpmaktadır. B çemberi içinde kalan Türkiye’nin de (grafikteki belirgin nokta) içinde bulunduğu, okulda mutlu olduğunu söyleyen öğrenci oranı %80 ile %90 arasında olan ülkelerdeki oran ile ülke

başarısı arasında bir ilişki göze çarpmazken, A ve C çemberleri içinde kalan ülkelerde negatif bir ilişki göze çarpmaktadır.

A grubu içinde yer alan Kore, Finlandiya, Estonya, Polonya gibi ülkelerde okulda mutlu hisseden öğrenci oranı görece az olmasına rağmen bu ülkeler OECD ortalaması üzerinde başarı göstermiştir. Diğer yandan C grubu içinde Peru, Arnavutluk, Endonezya gibi test puan sıralamasında sonlarda yer alan ülkelerde okulda mutlu olduğunu söyleyen öğrenci oranı oldukça yüksektir.

Türkiye’de okulda mutlu olduğunu söyleyen öğrenci oranı OECD ortalaması üzerindedir. Fakat devamsızlıkla ilgili veriler incelendiğinde, PISA uygulamasının yapıldığı tarih itibariyle son iki haftada en az 3 kez derse geç kaldığını, ders kıldığını veya en az 3 kez tüm gün okulu astığını söyleyen öğrenci oranının görece fazlalığı dikkat çekmektedir. Sonuçlara bakıldığında Türkiye’de devamsızlıkla ilgili yaptırımların yetersiz kaldığı söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Amacı

Öğrencilerde özgüven eksikliği eğitim sisteminde karşılaşılan en büyük sorunlardan biridir. Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyini etkileyen nedenlerin ortaya konması amacıyla hazırlanacaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır.

1. Öğrencilerin özgüven düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin özgüven düzeyleri ebeveynlerin eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin özgüven düzeyleri akademik başarı durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin özgüven düzeyleri ebeveyn-çocuk iletişim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin özgüven düzeyleri ebeveynin çocuğa güven durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
6. Öğrencilerin özgüven düzeyleri zekâ durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
7. Öğrencilerin özgüven düzeyleri sorumluluk durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Öğrencilerin özgüven düzeyleri fiziksel görünümüne göre farklılaşmakta mıdır?
9. Öğrencilerin özgüven düzeyleri öğretmenle iletişim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
10. Öğrencilerin özgüven düzeyleri aile tipine göre farklılaşmakta mıdır?
11. Öğrencilerin özgüven düzeyleri ailelerin ekonomik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

12. Öğrencilerin özgüven düzeyleri yerleşim yeri türüne göre farklılaşmakta mıdır?

3.2 Araştırmanın Önemi

İnsanların psikolojik olarak kendini iyi hissetmesi, hayata olumlu bakması özgüven düzeyleri ile doğrudan ilişkilidir. Ergenliğin ilk yılları olan 10-14 yaş aralığındaki öğrencilerin özgüven eksikliği hem akademik başarı hem de ruhsal sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı açıktır. Öğrencilerin özgüven düzeylerini etkileyen faktörlerin ortaya konması, velilerin bilinçlenmesi ve okuldaki eğitim ortamlarının eksikliklerinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Yüksek düzeyde özgüvene sahip olmak bireylere bazı avantajlar sağlayabilmektedir. Öncelikle kendi yetenekleri hakkında pozitif ve gerçekçi anlayışa sahip oldukları için bu bireyler hayatta karşılaştıkları zorluklar karşısında hemen umutsuzluğa kapılmayan, zorluklarla baş edebilen, kendilerine saygı duyan, kendilerini kabul edilmeye değer, yararlı ve önemli kişiler olarak algılama eğilimindedirler. Ayrıca bu bireylerin, sağlıklı ilişkiler geliştirebildikleri için çevreleri tarafından kabul edilmeleri, takdir edilmeleri ve yalnızlık duygularından kurtulmaları mümkün olmaktadır. Yüksek düzeyde özgüvene sahip bireyler, karşı cinsle daha iyi ilişkiler geliştirebilmekte, gerek eğitim gerekse iş yaşamında daha da başarılı olabilmektedirler.

Çocukluk döneminde kazanılmış veya kazanılamamış özgüven ergenlik döneminde kendisini hissettirebilmektedir. Kazanılmış özgüven varsa, ergen bu dönemi daha rahat ve kendine yeten özelliklerinin farkında olarak kolaylıkla geçebilecektir. Ancak özgüven henüz kazanılmamış ise genç, arkadaşlarının, çevresinin, ailesinin, okuldaki ortamın etkisinden ve üzerindeki baskısından kurtulamayabilir. Sürekli onların beklentilerine uyum sağlamak ve karşı çıkmak arasında savaş verecek olan gencin okul hayatını, özel yaşantısını ve aile ilişkilerini farklı zorluklar yaşayarak sürdürme riski olması yüksek görülebilir. Şöyle ki; ergen ya otoriteye karşı kendini güçlü ve güvende hissetmek için onlara karşı çıkar ya da kendini güvende hissetmek adına tamamen içine kapanmayı tercih edebilir. Ergenlik döneminde henüz kazanılamamış özgüven, ergenin benlik imgesine de zarar verebilmektedir.

Bu çalışma ortaokul öğrencilerindeki özgüven düzeyini etkileyebilecek değişkenlerin belirlenmesiyle, belirlenen bu değişkenleri olumsuz etkileyebilecek aile ve okul ortamlarının değiştirilmesine ve yeniden oluşturulmasına, ayrıca bu değişkenlerin etkisinin göz önünde tutulduğu yeni eğitim ortamlarının hazırlanmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde özgüvenin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan ölçeğin Rossenberg (1965) tarafından geliştirilen benlik saygısı ölçeği olduğu görülmektedir. Ancak bu ölçek özgüvenden çok özsaygının ölçümüne yöneliktir. Oysaki özsaygı kavramı özgüvenle yakından ilişkili olmasına rağmen, ondan farklı bir kavramdır. Bu iki kavram arasındaki en temel ayrım, benlik saygısının pasif karakterde olmasıdır. Başka bir ifadeyle benlik saygısı, bireylerin kendine ne kadar değer verdiğiyle ilgiliyken; özgüven, bireylerin herhangi bir şeyi ne kadar iyi yapabildiğine dair inançlarıyla ilgilidir.

Bu çalışmada, Akın (2007) tarafından geliştirilen ve öğrencilerin özgüven düzeylerini geçerli ve güvenli bir şekilde test edebileceği düşünülen özgüven ölçeği kullanılmıştır (Akt. Bilgin, 2011: 125).

3.3 Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine verilen veri toplama araçlarını doğru ve samimi bir şekilde cevapladıkları kabul edilmektedir.

3.4 Sınırlılıklar

1. Araştırmada incelenen ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyi, özgüven ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırma Afyonkarahisar ili, Merkez Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu, Susuz Kasabası Susuz Ortaokulu ve Sadıkbey Köyü Sadıkbey Ortaokulu 8. Sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar benzer koşullara sahip öğrencilere genellenebilir.
3. Anket 6. ve 7. sınıf öğrencilerine deneme amaçlı uygulanmış; fakat anket sorularının algılanmasında sorunlarla karşılaşıldığından çalışma sadece 8. sınıf öğrencileri ile sınırlı kalmıştır.

3.5 Tanımlar

Öğrenci: Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt. Öğrenim görmek amacıyla herhangi bir öğretim kurumunda okuyan kimse (TDK, <http://tdk.gov.tr>).

Ortaokul: Öğrencileri genel eğitim yoluyla bir yandan yaşama, öte yandan daha sonraki öğretim basamağına hazırlayan dört yıllık okul (TDK, <http://tdk.gov.tr>).

Erinlik: Erin olma durumu, bülüğ.

Çocukluğun sona ererek üretim organlarının görev yapabilir duruma geldiği yaş. (TDK, <http://tdk.gov.tr>).

“Erinlik” sözcüğü, erkeklik yeteneği ya da erkeklik yaşı anlamına gelen, Latince “pubertas” köküne dayanır. Kızlarda ortalama 11-12 yaşlarında başlayan bu dönem, erkeklerde 13-14 yaş dilimlerini kapsar (Yavuzer, 2001:262).

Özgüven: Bir görüşmede görüşmecinin araştırmayı sunarken ve sürdürürken kendine duyması gereken güven (TDK, <http://tdk.gov.tr>).

3.6 Araştırmanın Modeli

Araştırmada üç farklı yerleşim yerinde öğrenim gören ergenlik dönemine yeni girmiş ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyleri ile bazı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma ilişkisel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma ortaokulda okuyan tüm öğrencilere uygulanmak istenmiş fakat deneme amaçlı yapılan anket sonucunda 5. 6. ve 7.sınıf öğrencilerinin soruları anlamakta güçlük çektiği ve sağlıklı cevap vermediği görüldüğünden sadece 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, Özgüven Ölçeği ortaokul 8.sınıf öğrencilerine uygulanmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.7 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar merkezinde öğrenim gören ortaokul 8.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Afyonkarahisar Merkez ilçesine bağlı ortaokullar köy, kasaba ve merkez okullar olarak kümelere ayrılmıştır. Bu kümeler içerisinde bir merkez okul, bir kasaba okulu ve bir de köy okulu rasgele seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2013-2014 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar Merkez

Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu, Susuz Kasabası Susuz Ortaokulu ve Sadıkbey Köyü Sadıkbey Ortaokulunda öğrenim gören 251 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine ve yerleşim yerine göre dağılımı Tablo 3.1 ve 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Örneklemin cinsiyete göre dağılımı.

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bay	129	51,4	51,4	51,4
Bayan	122	48,6	48,6	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Tablo 3.1’e göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %51,4’ü erkek, %48,6’sı kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3.2: Örneklemin yerleşim yerine göre dağılımı.

Yerleşim Yeri	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Köy	51	20,3	20,3	20,3
Kasaba	85	33,9	33,9	54,2
Şehir	115	45,8	45,8	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Tablo 3.2’ye göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %20,3’ü köyde, %33,9’u kasabada, %45,8’i de şehir merkezinde yaşamaktadır.

3.8 Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler iki ölçme aracı ile toplanmıştır. Öğrencilerin kişisel özelliklerine ilişkin verileri ve birtakım tutumları “ Kişisel Bilgi Formu”, özgüven düzeylerine ilişkin verileri “ Özgüven Ölçeği” ile elde edilmiştir.

3.8.1 Kişisel Bilgi Formu

Tarafımdan hazırlanan ve öğrencilerin farklı demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla çoktan seçmeli maddelerden oluşan bu formda cinsiyet, yaşanılan yer, doğum sırası, kiminle oturduğu, anne baba durumu, kardeş sayısı,

ailenin kaçıncı çocuğu olduğu, gelir durumu, anne babanın eğitim durumu ve öğrenciye karşı tutumlarını belirlemek amacıyla 10 soru bulunmaktadır (Ek-1).

3.8.2 Özgüven Ölçeği

Akın (2007) tarafından geliştirilen Özgüven Ölçeği kullanılmıştır (Akt. Bilgin, 2011: 125). Özgüven ölçeğinin maddeleri beş basamaklı Likert (“1” Hiç katılmıyorum, “2” Katılmıyorum, “3” Kararsızım, “4” Katılıyorum, “5” Tamamen katılıyorum) dereceleme ölçeği şeklinde yazılmış ve bu maddeler üzerinde geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır.

Güvenirlik çalışmaları olarak alfa modeli uygulanmış, madde analizi için ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları incelenmiştir. Tablo 6.3’te güvenirlik istatistikleri verilmiştir.

Tablo 3.3: Güvenirlik istatistikleri.

Cronbach's Alpha	N
,803	39

Tablo 6.3’te ölçeğin alfa değeri 0,80 olarak bulunmuştur. Alfa değeri 0,80’den büyük olduğundan ölçek oldukça güvenilirdir. Ölçekteki tüm soruların alfa değerleri ile ölçeğin alfa değeri karşılaştırıldığında, ölçekteki 2,3,8,13,20 ve 35. sorular ile diğer soruların toplamından oluşan bütün arasındaki korelasyon değerleri eksi ve çok küçük olduğundan bu soruların çıkarılması gerekli olsa da alfa değeri oldukça güvenilir çıktığı için soru çıkarılıp yükseltme yapılmamıştır.

3.9 Verilerin Toplanması

Anket uygulamasının yapılacağı okullar Afyonkarahisar ilinde eğitim öğretime devam eden Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu, Susuz Kasabası Susuz Ortaokulu ve Sadıkbey Köyü Sadıkbey Ortaokulu olarak seçilmiştir. Özgüven Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu belirlenen okulların 8. sınıfında öğrenim gören 251 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanması sürecinde öğrencilere toplu olarak gerekli bilgiler verilmiş ve uygulamalar sınıflarda yapılmıştır. Araştırma yaklaşık 10 gün sürmüştür.

3.10 Verilerin Analizi

Öğrencilerin cevaplamış oldukları veri toplama araçları incelenerek kabul edilebilir nitelikte olanlar analize tabi tutulmuştur. Veriler SPSS 17.00 (Statistical Package For Social Sciences) paket programına aktarılarak istatistikî analizleri yapılmış ve elde edilen bilgiler çözümlenmiştir.

Özgüvenin; yerleşim yeri türüne, kardeş sayısına, doğum sırasına, algılanan sosyo-ekonomik düzeye, algılanan ana-baba tutumlarına, akademik başarıya, fiziksel görünümüne göre karşılaştırılmasında “Tek Yönlü Varyans Analizi” (ANOVA) kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda elde edilen F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın kaynağının belirlenmesi amacıyla “Sheffe Çoklu Karşılaştırma Testi” yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan öğrencilerin özgüven düzeylerinin; cinsiyete, yerleşim yerine, aile tipine, anne babanın sağ olup olmamasına, kardeş sayısına, doğum sırasına, gelir durumuna, ebeveyn tutumuna, anne baba eğitim durumuna, başarı durumuna, fiziksel görünümüne, anne babanın çocuğa güven durumuna, öğretmenin çocuğa güven durumuna ve sorumluluk düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Öğrencilerin özgüven düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1: Özgüvenin cinsiyete göre karşılaştırılması.

Özgüven	Cinsiyet	N	X	S	Sd	T	P
	Bay	129	3,97	,44	249	,44	,66
	Bayan	122	3,94	,45			

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi cinsiyete göre farklılık gösterir.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi araştırmanın örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin N değerleri, ortalamaları, standart sapmaları verilmiş ve öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farklılık cinsiyet değişkenine bağlı

olarak t-testi ile incelenmiştir. Bu sonuçlara göre erkek öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 3,97, kız öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 3,94'tür. İki grubun puanları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($P=,66>0,05$). Kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında farklılık yoktur. H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin yerleşim yerine göre karşılaştırılması Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2: Yerleşim yerine göre özgüvenin karşılaştırması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Min.	Mak.	Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır			
Köy	51	3,9245	,42469	,05947	3,8051	4,0440	3,03	4,73	,002
Kasaba	85	3,8378	,35258	,03824	3,7617	3,9138	2,79	4,97	
Şehir	115	4,0588	,49152	,04583	3,9680	4,1496	2,18	4,97	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	2,18	4,97	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi yerleşim yerine göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi yerleşim yerine göre farklılık gösterir.

Tablo 4.2 incelendiğinde yerleşim yerine göre öğrencilerin özgüven ortalamaları şu şekildedir: Köyde yaşayanların ortalaması 3,92, kasabada yaşayanların 3,84, şehirde yaşayanların ise 4,06'dır. Şehirde yaşayan öğrencilerin özgüven ortalaması en yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,02<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyi yerleşim yerine göre anlamlı farklılık gösterir. Yerleşim yerleri arasındaki karşılaştırma sonuçları Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3: Yerleşim yerleri arasındaki çoklu karşılaştırma.

Yaşadığınız yer	Yaşadığınız yer	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	90% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Köy	Kasaba	,08675	,07711	,262	-,0406	,2141
	Şehir	-,13422*	,07324	,068	-,2551	-,0133
Kasaba	Köy	-,08675	,07711	,262	-,2141	,0406
	Şehir	-,22097*	,06227	,000	-,3238	-,1182
Şehir	Köy	,13422*	,07324	,068	,0133	,2551
	Kasaba	,22097*	,06227	,000	,1182	,3238

*. Ortalama fark 0.1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.3 incelendiğinde kasabada oturanlar ile şehirde oturanlar arasında anlamlı fark görülmüştür. Aynı şekilde köyde oturanlar ile şehirde oturanlar arasında da fark vardır. Şehirde yaşayan öğrencilerin özgüven düzeyleri köy ve kasabada oturan öğrencilere göre daha yüksektir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin aile tipine göre karşılaştırılması Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4: Aile tipine göre özgüvenin karşılaştırılması.

Özgüven	Aile Tipi	N	X	S	Sd	T	P
	Çekirdek aile (anne-baba-kardeşler)	185	3,98	,46	249	1,56	,12
	Geniş aile (Anne-baba-dede-nine-kardeşler)	66	3,88	,38			

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi aile tipine göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi aile tipine göre farklılık gösterir.

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi araştırmanın örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin N değerleri, ortalamaları, standart sapmaları verilmiş ve öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farklılık aile tipi değişkenine bağlı olarak t-testi ile incelenmiştir. Bu sonuçlara göre çekirdek aile tipine sahip

öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları 3,98, geniş aile tipine sahip öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 3,88'dir. İki grubun puanları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($P=,12>0,05$). Her iki aile tipine sahip öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında farklılık yoktur. H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin anne babanın sağ olup olmamasına göre karşılaştırılması Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Anne baba durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Anne baba sağ ve beraber	237	3,9455	,43916	,02853	3,8893	4,0017	,103
Anne baba sağ ve ayrıldılar	7	4,3853	,43200	,16328	3,9857	4,7848	
Babam öldü annemle yaşıyorum	6	4,0707	,25618	,10458	3,8019	4,3395	
Annem öldü babamla yaşıyorum	1	2,9091	.	.	.	.	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi anne babasının sağ veya ölü olmasına göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi anne babasının sağ veya ölü olmasına göre farklılık gösterir.

Tablo 4.5 incelendiğinde anne baba durumuna göre öğrencilerin özgüven ortalamaları şu şekildedir: Anne babası sağ ve beraber yaşayanların ortalaması 3,95, anne babası sağ ve ayrı yaşayanların 4,39, babası ölüp annesi ile yaşayanların 4,07, annesi ölüp babası ile yaşayanların ise 2,91'dir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,103>0,05$ bulunmuştur. $P>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Sonuçlara bakıldığında anne baba durumları ile öğrencilerin özgüvenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Anne babası sağ ve beraber olmayan öğrencilerin çok fazla özgüven puan ortalamasına sahip olmaları, tepki davranışı olarak kendilerini çok fazla özgüvenli hissetmeleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin sayısal verilerine bakıldığında sayısal olarak çok az olmaları araştırma konusu ile ilgili sağlıklı veri

alınmasına engel olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin kardeş sayısına göre karşılaştırılması Tablo 4.6’te gösterilmiştir.

Tablo 4.6: Kardeş sayısına göre özgüvenin karşılaştırılması.

Kardeş sayısı	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Tek	18	4,1162	,38179	,08999	3,9263	4,3060	,116
2	89	4,0170	,49058	,05200	3,9137	4,1204	
3	89	3,8962	,40714	,04316	3,8104	3,9819	
4	39	3,8656	,40696	,06517	3,7337	3,9975	
Beş ve fazla	16	4,0000	,47990	,11997	3,7443	4,2557	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi kardeş sayısına göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi kardeş sayısına göre farklılık gösterir.

Tablo 4.6 incelendiğinde kardeş sayısına göre öğrencilerin özgüven ortalamaları şu şekildedir: Tek çocuk olanların ortalaması 4,12, iki kardeş olanların 4,02, üç kardeş olanların 3,90, dört kardeş olanların 3,87, beş ve daha fazla kardeş olanları ise 4,00’dır. Tek çocuk olan öğrencilerin özgüven ortalaması en yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,116>0,05$ bulunmuştur. $P>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyi kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kardeş sayısına göre karşılaştırma sonuçları Tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7: Kardeş sayısına göre çoklu karşılaştırma.

Siz dâhil kaç kardeşsiniz	Siz dâhil kaç kardeşsiniz	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Tek	2	,09914	,11415	,386	-,1257	,3240
	3	,22001	,11415	,055	-,0048	,4448
	4	,25058*	,12586	,048	,0027	,4985
	Beş ve fazla	,11616	,15176	,445	-,1828	,4151
2	Tek	-,09914	,11415	,386	-,3240	,1257
	3	,12087	,06621	,069	-,0095	,2513
	4	,15145	,08482	,075	-,0156	,3185
	Beş ve fazla	,01702	,11994	,887	-,2192	,2533
3	Tek	-,22001	,11415	,055	-,4448	,0048
	2	-,12087	,06621	,069	-,2513	,0095
	4	,03057	,08482	,719	-,1365	,1976
	Beş ve fazla	-,10385	,11994	,387	-,3401	,1324
4	Tek	-,25058*	,12586	,048	-,4985	-,0027
	2	-,15145	,08482	,075	-,3185	,0156
	3	-,03057	,08482	,719	-,1976	,1365
	Beş ve fazla	-,13442	,13113	,306	-,3927	,1239
Beş ve fazla	Tek	-,11616	,15176	,445	-,4151	,1828
	2	-,01702	,11994	,887	-,2533	,2192
	3	,10385	,11994	,387	-,1324	,3401
	4	,13442	,13113	,306	-,1239	,3927

Tablo 4.7 incelendiğinde sadece tek kardeş ile dört kardeş olan öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilir. Kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin özgüven düzeylerinde anlamlı bir değişim olduğu söylenemez. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin doğum sırasına göre karşılaştırılması Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Doğum sırasına göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Birinci	111	3,9708	,47754	,04533	3,8810	4,0606	,821
İkinci	75	3,9596	,37987	,04386	3,8722	4,0470	
Üçüncü	44	3,9063	,47316	,07133	3,7625	4,0502	
Dördüncü	15	3,9212	,39524	,10205	3,7023	4,1401	
Beşinci	6	4,1162	,56054	,22884	3,5279	4,7044	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi doğum sırasına göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi doğum sırasına göre farklılık gösterir.

Tablo 4.8 incelendiğinde doğum sırasına göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: Birinci çocuk olan öğrencilerin ortalaması 3,97, ikinci çocuk olan öğrencilerin 3,96, üçüncü çocuk olan öğrencilerin 3,91, dördüncü çocuk olan öğrencilerin 3,92, beşinci çocuk olan öğrencilerin ise 4,12'dir. Ortalamalara bakıldığında doğum sırasının özgüven üzerinde bir farkı olmadığı söylenebilir. Birinci çocuk ile beşinci çocuk olan öğrencilerin özgüven puan ortalamalarının en yüksek olması dikkat çekicidir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,82>0,05$ bulunmuştur. $P>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerinin özgüven düzeyleri ile ailede kaçınıcı çocuk olmaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin gelir düzeyine göre karşılaştırılması Tablo 4.9'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Gelir düzeyine göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
1000 TL den az	40	3,9417	,35155	,05558	3,8292	4,0541	,004
1000-2000 TL arası	116	3,8691	,44235	,04107	3,7878	3,9505	
2000 TL den fazla	95	4,0699	,46146	,04734	3,9759	4,1639	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi gelir düzeyine göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi gelir düzeyine göre farklılık gösterir.

Tablo 4.9 incelendiğinde gelir düzeyine göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: Ailesinin geliri 1000 TL'den az olduğunu söyleyen öğrencilerin ortalaması 3,94, 1000-2000 TL arası olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,87, 2000 TL'den fazla olduğunu söyleyen öğrencilerin ise 4,07'dir. Ortalamalara bakıldığında yüksek gelir grubuna dâhil ailelerin çocuklarında özgüven değeri

oldukça fazladır. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,04<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Ailelerin gelir düzeyleri değiştikçe öğrencilerin de özgüven düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Tablo 4.10'da gelir düzeyleri arasındaki karşılaştırmalar verilmiştir.

Tablo 4.10: Gelir düzeyine göre çoklu karşılaştırma.

Ailenizin aylık gelir düzeyi	Ailenizin aylık gelir düzeyi	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
1000 TL den az	1000-2000 TL arası	,07254	,08011	,366	-,0597	,2048
	2000 TL den fazla	-,12819	,08235	,121	-,2641	,0078
1000-2000 TL arası	1000 TL den az	-,07254	,08011	,366	-,2048	,0597
	2000 TL den fazla	-,20073*	,06046	,001	-,3005	-,1009
2000 TL den fazla	1000 TL den az	,12819	,08235	,121	-,0078	,2641
	1000-2000 TL arası	,20073*	,06046	,001	,1009	,3005

*. Ortalama fark 0.05 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.10 incelendiğinde gelir düzeyi 2000 TL'den fazla olan ailelerin çocuklarının özgüven düzeyleri ile diğer gelir seviyesinde olan ailelerin çocukları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin özgüveninde de buna paralel olarak bir artış olduğu söylenebilir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin ebeveyn tutumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.11'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11: Ebeveyn tutumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Demokratik	114	4,0250	,40466	,03790	3,9499	4,1001	,064
Otoriter	38	3,8708	,39294	,06374	3,7417	4,0000	
Koruyucu	89	3,9326	,47264	,05010	3,8330	4,0321	
İlgisiz	10	3,7182	,67881	,21466	3,2326	4,2038	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi ebeveyn tutumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi ebeveyn tutumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.11 incelendiğinde ebeveyn tutumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: Ailesinin kendisine karşı demokratik davrandığını söyleyen öğrencilerin ortalaması 4,03, otoriter olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,87, koruyucu olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,93, ilgisiz olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,71'dir. Ortalamalara bakıldığında demokratik bir aile ortamında yetişen öğrencilerin özgüven değeri oldukça fazladır. %90 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,06<0,1$ bulunmuştur. $P<0,1$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Ailelerin çocuklarına karşı demokratik davranmaları öğrencilerin özgüven düzeylerini anlamlı şekilde arttırdığı belirlenmiştir. Tablo 4.12'de ebeveyn tutumları arasındaki karşılaştırmalar verilmiştir.

Tablo 4.12: Ebeveyn tutumuna göre çoklu karşılaştırma.

Anne babanızın size karşı tutumlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz	Anne babanızın size karşı tutumlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	90% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Demokratik	Otoriter	,15417*	,08259	,063	,0178	,2905
	Koruyucu	,09240	,06237	,140	-,0106	,1954
	İlgisiz	,30680*	,14542	,036	,0667	,5469
Otoriter	Demokratik	-,15417*	,08259	,063	-,2905	-,0178
	Koruyucu	-,06177	,08544	,470	-,2028	,0793
	İlgisiz	,15263	,15671	,331	-,1061	,4114
Koruyucu	Demokratik	-,09240	,06237	,140	-,1954	,0106
	Otoriter	,06177	,08544	,470	-,0793	,2028
	İlgisiz	,21440	,14706	,146	-,0284	,4572
İlgisiz	Demokratik	-,30680*	,14542	,036	-,5469	-,0667
	Otoriter	-,15263	,15671	,331	-,4114	,1061
	Koruyucu	-,21440	,14706	,146	-,4572	,0284

*. Ortalama fark 0.1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.12 incelendiğinde demokratik ailelerin çocukları otoriter ve ilgisiz ailelerin çocuklarına göre daha fazla özgüven düzeyine sahiptirler. Ailedeki demokratik ortam öğrencilerin özgüveni üzerinde olumlu bir katkı sağlar. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin anne eğitim durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.13'te gösterilmiştir.

Tablo 4.13: Anne eğitim durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
İlkokul	128	3,8736	,39520	,03493	3,8045	3,9427	,002
Ortaokul	45	3,9212	,40985	,06110	3,7981	4,0443	
Lise	49	4,1156	,47888	,06841	3,9781	4,2532	
Üniversite	29	4,1097	,54650	,10148	3,9018	4,3176	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi anne eğitim durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi anne eğitim durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.13 incelendiğinde anne eğitim durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: Annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin ortalaması 3,87, ortaokul mezunu olan öğrencilerin 3,92, lise mezunu olan öğrencilerin 4,12, üniversite mezunu olan öğrencilerin ise 4,11'dir. Ortalamalara bakıldığında annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,002 < 0,05$ bulunmuştur. $P < 0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. Öğrencilerin anne eğitim durumuna göre özgüven düzeyleri de anlamlı farklılık gösterir. Tablo 4.14'te eğitim düzeyleri arasındaki karşılaştırmalar verilmiştir.

Tablo 4.14: Anne eğitim düzeyleri arasındaki çoklu karşılaştırma.

Anne eğitim durumu	Anne eğitim durumu	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	90% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
İlkokul	Ortaokul	-,04763	,07527	,921	-,2210	,1258
	Lise	-,24207*	,07296	,006	-,4101	-,0740
	Üniversite	-,23614*	,08932	,043	-,4419	-,0304
Ortaokul	İlkokul	,04763	,07527	,921	-,1258	,2210
	Lise	-,19443	,08968	,135	-,4010	,0121
	Üniversite	-,18851	,10343	,265	-,4267	,0497
Lise	İlkokul	,24207*	,07296	,006	,0740	,4101
	Ortaokul	,19443	,08968	,135	-,0121	,4010
	Üniversite	,00593	,10176	1,000	-,2285	,2403
Üniversite	İlkokul	,23614*	,08932	,043	,0304	,4419
	Ortaokul	,18851	,10343	,265	-,0497	,4267
	Lise	-,00593	,10176	1,000	-,2403	,2285

*. Ortalama fark 0.1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.14 incelendiğinde annesi ilkokul mezunu olan öğrenciler ile annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyi annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin baba eğitim durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.15’te gösterilmiştir.

Tablo 4.15: Baba eğitim durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
İlkokul	70	3,8853	,39066	,04669	3,7921	3,9784	,022
Ortaokul	55	3,8584	,45290	,06107	3,7360	3,9808	
Lise	64	4,0052	,43094	,05387	3,8976	4,1129	
Üniversite	62	4,0743	,48335	,06138	3,9515	4,1970	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi baba eğitim durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi baba eğitim durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.15 incelendiğinde baba eğitim durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin ortalaması 3,89, ortaokul mezunu olan öğrencilerin 3,86, lise mezunu olan öğrencilerin 4,01, üniversite mezunu olan öğrencilerin ise 4,07’dir. Ortalamalara bakıldığında babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,022<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. Öğrencilerin baba eğitim durumuna göre özgüven düzeyleri anlamlı farklılık gösterir. Tablo 4.16’da eğitim düzeyleri arasındaki karşılaştırmalar verilmiştir.

Tablo 4.16: Baba eğitim düzeyleri arasındaki çoklu karşılaştırma.

Baba eğitim durumu	Baba eğitim durumu	Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	90% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
İlkokul	Ortaokul	,02688	,07907	,986	-,1552	,2090
	Lise	-,11993	,07589	,392	-,2947	,0549
	Üniversite	-,18901*	,07653	,067	-,3653	-,0127
Ortaokul	İlkokul	-,02688	,07907	,986	-,2090	,1552
	Lise	-,14681	,08068	,267	-,3326	,0390
	Üniversite	-,21589*	,08128	,042	-,4031	-,0287
Lise	İlkokul	,11993	,07589	,392	-,0549	,2947
	Ortaokul	,14681	,08068	,267	-,0390	,3326
	Üniversite	-,06908	,07819	,813	-,2492	,1110
Üniversite	İlkokul	,18901*	,07653	,067	,0127	,3653
	Ortaokul	,21589*	,08128	,042	,0287	,4031
	Lise	,06908	,07819	,813	-,1110	,2492

*. Ortalama fark 0.1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.16 incelendiğinde babasının ilköğretim mezunu olduğunu söyleyen öğrenciler ile üniversite mezunu olduğunu söyleyen öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu söylenebilir. Aynı şekilde babası üniversite mezunu olan öğrenciler ile babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin özgüven ortalamalarında da anlamlı farklılık vardır. Babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüvenleri de buna bağlı olarak yüksek olur diyebiliriz. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin başarı durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.17’de gösterilmiştir.

Tablo 4.17: Akademik başarıya göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	4	3,5303	,61682	,30841	2,5488	4,5118	,000
Katılmıyorum	2	3,9697	,08571	,06061	3,1996	4,7398	
Kararsızım	15	3,4162	,58631	,15138	3,0915	3,7408	
Katılıyorum	36	3,7887	,39039	,06507	3,6566	3,9208	
Tamamen katılıyorum	192	4,0398	,40055	,02891	3,9828	4,0968	
Toplam	249	3,9572	,44627	,02828	3,9015	4,0129	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi akademik başarı durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi akademik başarı durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.17 incelendiğinde öğrencilerin akademik başarı durumlarına göre özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Akademik olarak başarılı mısınız?” sorusuna “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,53, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,97, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.42, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,79, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,04’tür. Ortalamalara bakıldığında kendilerini akademik olarak başarılı gören öğrencilerin özgüven puan ortalamaları da buna paralel olarak yüksek bulunmuştur. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,00<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin akademik olarak başarılı olmaları özgüven düzeylerinde anlamlı farklılık gösterir. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin fiziksel görünüşe göre karşılaştırılması Tablo 4.18’de gösterilmiştir.

Tablo 4.18: Fiziksel görünüşe göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	48	4,0095	,42869	,06188	3,8850	4,1339	,000
Katılmıyorum	35	3,7827	,47701	,08063	3,6188	3,9465	
Kararsızım	45	3,8471	,42468	,06331	3,7195	3,9747	
Katılıyorum	53	3,8182	,38707	,05317	3,7115	3,9249	
Tamamen katılıyorum	70	4,1827	,39979	,04778	4,0874	4,2780	
Toplam	251	3,9567	,44477	,02807	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi fiziksel beğeni durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi fiziksel beğeni durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.18 incelendiğinde fiziksel olarak kendini beğenme durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Fiziksel olarak kendimi beğeniyorum.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 4,01, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,78, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.85, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,82, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,18’dir. Ortalamalara bakıldığında fiziksel olarak kendini beğenen öğrencilerin

özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,000<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin fiziksel beğeni durumuna göre özgüven düzeylerinde anlamlı farklılık vardır. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin annenin çocuğa güven durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.19’de gösterilmiştir.

Tablo 4.19: Annenin çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	3	3,1111	,33379	,1927	2,2819	3,9403	,000
Katılmıyorum	6	3,4040	,65181	,2661	2,7200	4,0881	
Kararsızım	7	3,6104	,49343	,1865	3,1540	4,0667	
Katılıyorum	43	3,7019	,41089	,0626	3,5755	3,8284	
Tamamen katılıyorum	192	4,0568	,38980	,0281	4,0013	4,1123	
Toplam	251	3,9567	,44477	,0280	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi annenin çocuğa güven durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi annenin çocuğa güven durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.19 incelendiğinde annenin çocuğa güven durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Annem bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,11, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,40, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.61, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,70, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,06’dır. Ortalamalara bakıldığında annesinin kendisine güvendiğini söyleyen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,000<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin annesinin kendisine güven durumuna göre özgüven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin babanın çocuğa güven durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.20’de gösterilmiştir.

Tablo 4.20: Babanın çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	4	3,5303	,61682	,3084	2,5488	4,5118	,000
Katılmıyorum	2	3,9697	,08571	,0606	3,1996	4,7398	
Kararsızım	15	3,4162	,58631	,1513	3,0915	3,7408	
Katılıyorum	36	3,7887	,39039	,0650	3,6566	3,9208	
Tamamen katılıyorum	192	4,0398	,40055	,0289	3,9828	4,0968	
Toplam	249	3,9572	,44627	,0282	3,9015	4,0129	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi babanın çocuğa güven durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi babanın çocuğa güven durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.20 incelendiğinde babanın çocuğa güven durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Babam bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,53, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,97, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3,42, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,79, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,04’tür. Ortalamalara bakıldığında babasının kendisine güvendiğini belirten öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,000<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin babasının kendisine güven durumuna göre özgüven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin öğretmenin çocuğa güven durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.21’de gösterilmiştir.

Tablo 4.21: Öğretmenin çocuğa güven durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	11	3,6501	,59511	,1794	3,2503	4,0499	,000
Katılmıyorum	4	3,5227	,59194	,2959	2,5808	4,4646	
Kararsızım	32	3,6705	,47788	,0844	3,4982	3,8427	
Katılıyorum	75	3,8372	,34431	,0397	3,7580	3,9164	
Tamamen katılıyorum	129	4,1367	,38879	,0342	4,0690	4,2044	
Toplam	251	3,9567	,44477	,0280	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi öğretmenin çocuğa güven durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi öğretmenin çocuğa güven durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.21 incelendiğinde öğretmenin çocuğa güven durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Öğretmenim bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,65, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,52, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3,67, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,84, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,14’tür. Ortalamalara bakıldığında öğretmenlerinin kendilerine güvendiğini söyleyen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,000<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin öğretmenin çocuğa güven durumuna göre özgüven düzeylerinde anlamlı farklılık vardır. Öğrencilerin özgüven düzeylerinin sorumluluk durumuna göre karşılaştırılması Tablo 4.22’de gösterilmiştir.

Tablo 4.22: Sorumluluk durumuna göre özgüvenin karşılaştırılması.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Güven Aralığı		Anlamlılık
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Hiç katılmıyorum	8	3,9432	,53781	,1901	3,4936	4,3928	,000
Katılmıyorum	6	3,0051	,45693	,1865	2,5255	3,4846	
Kararsızım	32	3,6307	,30965	,0547	3,5190	3,7423	
Katılıyorum	86	3,8848	,37622	,0405	3,8041	3,9654	
Tamamen katılıyorum	119	4,1451	,38921	,0356	4,0745	4,2158	
Toplam	251	3,9567	,44477	,0280	3,9014	4,0119	

H_0 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi sorumluluk durumuna göre farklılık göstermez.

H_1 = Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeyi sorumluluk durumuna göre farklılık gösterir.

Tablo 4.22 incelendiğinde fiziksel olarak sorumluluk durumuna göre öğrencilerin özgüven puan ortalamaları şu şekildedir: “Okulda, derslerde ve faaliyetlerde sorumluluk alırım.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,94, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,01, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3,63, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,88, “Tamamen katılıyorum”

diyen öğrencilerin ise 4,15'dir. Ortalamalara bakıldığında sorumluluk almaktan çekinmeyen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. %95 güven düzeyinde yapılan F testi sonucuna göre özgüven düzeyi için anlamlılık değeri $p=0,000<0,05$ bulunmuştur. $P<0,05$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin sorumluluk durumuna göre özgüven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır. Özgüveni yüksek olan öğrenciler sorumluluk almaktan çekinmez. Sürekli sorumluluk verilen öğrencilerin özgüvenlerinde de pozitif yönde artış sağlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular, araştırmaya konu olan hipotezler ışığında tartışılacak ve kuramsal çerçeveye ile birlikte yorumlanacaktır. Bu çalışmadaki asıl amaç ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Öğrencilerin özgüven düzeyini etkileyen değişkenlerin özgüven üzerinde ne derece etkili olduğu aşağıda yorumlanmıştır.

5.1 Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonucuna göre erkek öğrencilerin özgüven ölçeğine göre aldıkları puanların ortalaması 3,97, kız öğrencilerin özgüven puan ortalaması ise 3,94 olarak bulunmuştur. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda öğrencilerin özgüven düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Erkek öğrencilerin özgüven puan ortalamaları kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmasına karşın iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Özgüvenin oluşmasında etkin olan değişkenlerden birisi de cinsiyet değişkenidir. Ataerkil bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde özellikle kırsal kesimlerde erkek öğrencilerin özgüven düzeyinin kız öğrencilerden daha yüksek olması gerektiği düşünülmektedir. Her ne kadar anlamlı bir farklılık olmasa da araştırma sonuçları bu düşüncüyü desteklemektedir.

Richards, M. ve ark. (1991), ergenler üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda benlik gelişimi ve özgüven düzeyinin cinsiyete göre farklı olduğunu, kızların benlik gelişiminin, erkeklerin ise özgüven düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Laskovic, G. ve ark. (1990), ortalama yaşı 13,4 15,5 ve 17,5 olan üç gruptan oluşan 399 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda kızların erkeklere göre özgüvenlerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Başoğlu, 2007: 53).

Çankaya (2007: 47) lise 1 ve 2. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının cinsiyete göre anlamlı bir farkın olmadığını saptamıştır.

Yapılan araştırmalara bakıldığında cinsiyetin özgüvene olan etkisinin olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varılamadığı görülmektedir.

5.2 Öğrencilerin Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre köyde yaşayan öğrencilerin özgüven puan ortalaması 3,92, kasabada yaşayanların 3,84, şehirde yaşayan öğrencilerin özgüven puan ortalaması ise 4,06 olarak bulunmuştur. Şehirde yaşayan öğrencilerin özgüven puan ortalaması en yüksektir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda yerleşim yerinin özgüven üzerinde anlamlı bir farkı olduğu saptanmıştır.

Şehirde yaşayan öğrencilerin özellikle kasabada oturan öğrencilere göre özgüven düzeyi açısından oldukça anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Köyde yaşayan çocuklar kendi yaşam sınırları içerisinde oldukça özgüvenli oldukları söylenebilir. Kasabada yaşayan öğrencilerin şehirle olan bağlantıları daha fazla olmasına karşın, kendi benliklerini bulma noktasında bir bocalama içinde oldukları söylenebilir. Ne tam anlamıyla şehirli olabildikleri ne de köylü kalabildikleri söylenebilir. Bu bocalama öğrencilerde belli oranda özgüven probleminin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

5.3 Öğrencilerin Aile Tipi Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre çekirdek aile tipine sahip öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları 3,98, geniş aile tipine sahip öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 3,88'tür. İki grubun puanları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Araştırma verilerine bakıldığında çekirdek aile dediğimiz sadece anne, baba ve kardeşlerin olduğu aile ortamında yaşayan öğrencilerin özgüven ortalaması geniş aile tipine sahip öğrencilerin özgüven puan ortalamasından yüksek çıkmıştır. Buna rağmen aile

tipinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisi yoktur. Her iki aile tipinde yetişen öğrenciler kendilerini özgüvenli hissetmektedir.

Burada asıl sorgulanması gereken aile tipinden ziyade, aileyi oluşturan bireylerin özgüven düzeyleridir. Çocuktaki özgüven düzeyi ve gelişimi anne-babanın özgüven düzeyi ile paralellik gösterir. Humphreys (2002: 7) bu olguyu şu şekilde açıklamıştır: Özgüveni düşük ve orta düzeyde olan anne-babanın, çocuklarının özgüveni de aynı düzeyde olur. Özgüveni zayıf olan anne ve babalar kendilerini ihmal eden, ya kendinden ya da başkalarından aşırı talepleri olan kişilerdir. Özgüveni orta düzeyde olan anne ve babalar, başarıya ve başkalarının onayına fazlasıyla bağımlıdırlar. Özgüveni yüksek anne-babalar ise hem kendilerini hem de başkalarını tam anlamıyla kabul etmiş kişilerdir. Sonuç olarak öğrencinin özgüven kazanmasını sağlayan ailenin niceliği değil niteliğidir.

5.4 Öğrencilerin Anne Babanın Sağ Olup Olmamasına Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına anne babası sağ ve beraber yaşayanların ortalaması 3,95 (237 kişi), anne babası sağ ve ayrı yaşayanların 4,39 (7 kişi), babası ölüp annesi ile yaşayanların 4,07 (6 kişi), annesi ölüp babası ile yaşayanların ise 2,91 (1 kişi)'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerden anne babası sağ ve birlikte yaşayan öğrencilerin özgüven düzeylerinin en yüksek çıkması beklenir. Fakat en yüksek değer anne babası sağ ve ayrı yaşayan öğrencilerde çıkmıştır. Sayı olarak 7 öğrencinin bu grupta olması istatistiksel olarak yeterli değildir. Sonucun farklı çıkması buna bağlı olabilir.

Ülkemizde aile, baba otoritesine dayanır. Babanın aile içindeki yoksunluğu, babanın ilgisinin eksik olması veya aşırı otoriter davranması, çocuğun içine kapanık, utangaç ve çekingen bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. Çocuk kendine güvenini yitirebilir ve buna bağlı olarak çeşitli uyum ve davranış bozuklukları ortaya çıkabilir. Yapılan çalışmalar sonucu baba yoksunluğundan erkeklerin daha fazla etkilendiği, kızlar da ise bu etkinin erken ergenlik döneminde açıkça ortaya çıktığı saptanmıştır.

5.5 Öğrencilerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre tek çocuk olanların ortalaması 4,12, iki kardeş olanların 4,02, üç kardeş olanların 3,90, dört kardeş olanların 3,87, beş ve daha fazla

kardeş olanları ise 4,00'dır. Tek çocuk olan öğrencilerin özgüven ortalaması en yüksektir. Daha sonra beş ve daha fazla kardeşe sahip öğrenciler ikinci sırada yer almaktadır. Her ne kadar F değeri 0,12 çıksa da kardeş sayısı değişkeni özgüven oluşumuna etki etmektedir. Araştırma köy, kasaba ve şehir yerleşim yerlerinde yapılmıştır. Beş ve daha fazla kardeşe sahip öğrenciler daha çok kırsal kesimde oturmaktadır. Aslında kardeş sayısının artması öğrenci özgüven düzeyini olumsuz etkilemesi gerekir. Fakat kırsal kesimdeki fazla sayıda kardeşi olan öğrencilerin bu durumdan olumlu etkilendikleri söylenebilir.

5.6 Öğrencilerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre birinci çocuk olan öğrencilerin ortalaması 3,97, ikinci çocuk olan öğrencilerin 3,96, üçüncü çocuk olan öğrencilerin 3,91, dördüncü çocuk olan öğrencilerin 3,92, beşinci çocuk olan öğrencilerin ise 4,12'dir. Ortalamalara bakıldığında doğum sırasının özgüven üzerinde bir farkı olmadığı söylenebilir. Birinci çocuk ile beşinci çocuk olan öğrencilerin özgüven puan ortalamalarının en yüksek olması dikkat çekicidir. F 0,82 bulunmuştur. Bu da doğum sırasının özgüven üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Bilindiği üzere Adler'in öncülüğünü ettiği bireysel psikolojide üzerinde durulan noktalardan birisi de doğum sırasıdır. Adler'e göre en büyük çocuk ailenin kraliyken ortanca çocuğun doğmasıyla tacını yitirmiş kral durumuna düşer. Buradan hareketle ortanca çocuğa düşman olur. Daha sonra en küçük çocuk doğarak ailede bütün dikkatleri üzerine çeker böylece ortanca çocuğun tahtını elinden alır ve ortanca çocuğu kendine düşman eder. Böylece ortanca çocuk hem büyüğe hem de küçüğe düşman olmuştur. Bu durum Adler'in doğum sırası savı açısından bakıldığında ortanca çocuğu etkileyecektir ve özgüveninin kaybolmasına neden olacaktır. Elde ettiğimiz bulgular da Adler'in doğum sırası görüşü ile örtüşür niteliktedir.

5.7 Öğrencilerin Gelir Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre ailesinin geliri 1000 TL'den az olduğunu söyleyen öğrencilerin ortalaması 3,94, 1000-2000TL arası olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,87, 2000TL'den fazla olduğunu söyleyen öğrencilerin ise 4.07'dir. Ortalamalara

bakıldığında yüksek gelir grubuna dâhil ailelerin çocuklarında özgüven değerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. $F = 0,04$ bulunmuştur. Bu da gelir değişkeninin özgüven üzerinde anlamlı bir farklılık yaptığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde benzer sonuçlara rastlanıldığı görülür. Kâğıtçıbaşı'nın (1981, 1990) Türkiye'yi de kapsayan kültürler arası çalışmalarında düşük sosyoekonomik düzeyde ve özellikle birbirine sıkı bağlarla bağlı ailelerin egemen olduğu kırsal kesimdeki tarımla uğraşan geleneksel gruplarda, çocuğun "kendine güvenmesi" ve "bağımsız olması" en az değer verilen özellikler olarak bulunmuştur (Akt. Eldeleklioğlu, 2004: 111-121).

Kasatura'nın (1998: 163), 144 başarılı, 144 tane de başarısız lise öğrencisiyle yaptığı bir araştırmada ise ailenin ekonomik sıkıntı çekmesinin, öğrencide güven duygusunun yok olup bunun yerine korku ve endişe duyguları geliştirmesine neden olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Tüm bu araştırma sonuçları yapılan araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Ailelerin gelir durumu arttıkça öğrencilerin özgüven düzeylerinde de anlamlı bir artış olduğu gözlenmektedir.

Bir ailenin olmazsa olmazlarından birisi geçimini sağlayacak iyi bir gelir düzeyine sahip olmasıdır. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlanan ailelerde birçok problem ortaya çıkmaktadır. Geçim derdine düşmüş bir baba çocuğuna yeterince ilgi gösteremeyecektir. İlgisiz bir ortamda büyüyen bir çocuğun da kendine güven duyması ve yüksek benlik saygısına sahip olması beklenemez.

5.8 Öğrencilerin Ebeveyn Tutumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre ailesinin kendisine karşı demokratik davrandığını söyleyen öğrencilerin ortalaması 4,03, otoriter olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,87, koruyucu olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,93, ilgisiz olduğunu söyleyen öğrencilerin 3,71'dir. Ortalamalara bakıldığında demokratik bir aile ortamında yetişen öğrencilerin özgüven değeri oldukça fazladır.

En yüksek özgüven puan ortalamasının anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerde görüldüğü saptanmıştır. Literatürde öğrencilerde özgüven ve benlik saygısı ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çok sayıda araştırmaya rastlanılmaktadır.

Dubow ve arkadaşları (1987) yaptıkları boylamsal çalışmalarında 206 kız ve 192 erkeği sekiz yaşından itibaren izlemişler, ailelerin çocuklara karşı tutumlarını özgüven ve davranış biçimleri açısından incelemişlerdir. 22 yıl sonra otoriter olmayan ve uygun anne baba davranışları ile büyüyen yetişkinlerin özgüven duygusunun diğer yetişkinleri göre daha yüksek seviyede geliştiğini saptamışlardır (Akt., Eldeleklioğlu, 2004: 111-121).

Demo, D.H. ve ark.(1987), 10-17 yaşları arasındaki 139 öğrenci ve ailesi üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, aile içi iletişim ile öğrencilerin özgüveni arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, aile içi ilişkilerin erkek öğrencilerin özgüven düzeyini kız öğrencilere göre daha fazla etkilediği de tespit edilmiştir (Başoğlu, 2007: 53).

Yapılan araştırmalara göre anne-baba tutumlarının özgüven düzeyi üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Tüm araştırma sonuçlarında varılan ortak sonuç ise anne-baba tutumunun demokratik olduğu ailelerdeki çocukların özgüven düzeylerinin de daha yüksek olduğudur. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgu daha önce yapılan benzer araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Demokratik ailelerde büyüyen öğrenci kendini daha rahat ifade edebilmekte, duygu ve düşüncelerini rahatça dışarıya yansıtabilmektedir. Bu durum bireyin özgüvenini olumlu yönde etkilemektedir. Diğer ana-baba tutumlarının yaşandığı özellikle de otoriter ve ilgisiz ailelerde ise kişi üzerinde baskı ve zorlama hissetmektedir. Sıkıntıya düştüğünde yanında anne ve babasını bulamayan öğrenci kendini yalnız hisseder. Fikri sorulmayan, düşüncesine değer verilmeyen birey kendini ifade etmekte zorlanır. Bu durum öğrencinin özgüvenini olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

5.9 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin ortalaması 3,87, ortaokul mezunu olan öğrencilerin 3,92, lise mezunu olan öğrencilerin 4.12, üniversite mezunu olan öğrencilerin ise 4,11'dir. Ortalamalara bakıldığında annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,002 bulunmuştur. Bu da annesinin eğitim seviyesi yüksek olan öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksek bulunmuştur.

Eğitim seviyesi yüksek bir anne, ocuk yetiştirme konusunda geleneksel Şekilde yetişen bir anneye göre daha bilinçli olacaktır. Çocuğunun sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayacak ruhsal ihtiyaçlarını da gerektiği lde karşılayacaktır. Çocuğun zgven gelişimini sağlayan yeterli bir ruhsal desteğin olmasıdır.

5.10 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre zgven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin ortalaması 3,89, ortaokul mezunu olan öğrencilerin 3,86, lise mezunu olan öğrencilerin 4.01, niversite mezunu olan öğrencilerin ise 4,07'dir. Ortalamalara bakıldığında babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin zgven düzeyleri de yüksektir. F değerı 0,022 bulunmuştur. Anne eğitim seviyesinin yüksek olması gibi baba eğitim seviyesinin yüksek olması da öğrencinin zgven düzeyinin yüksek olmasına bir sebeptir. Kısaca ebeveynlerin eğitim seviyesi çocuğun yüksek özgüvene sahip olmasında önemli bir etkindir.

5.11 Öğrencilerin Akademik Başarı Değerkenine Göre zgven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre "Akademik olarak başarılı mısınız?" sorusuna "Hiç katılmıyorum" diyen öğrencilerin ortalaması 3,53, "Katılmıyorum" diyen ğrencilerin 3,97, "Kararsızım" diyen ğrencilerin 3.42, "Katılıyorum" diyen ğrencilerin 3,79, "Tamamen katılıyorum" diyen öğrencilerin ise 4,04'tür. Ortalamalara bakıldığında kendilerini akademik olarak başarılı gören öğrencilerin zgven puan ortalamaları da buna paralel olarak yüksek bulunmuştur. F değerı 0,00 olarak bulunmuştur.

Yapılan birçok araştırma akademik başarı ile zgven arasında sıkı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özgüveni yüksek olan bireylerin akademik başarısı yükseldiği gibi akademik olarak başarılı olan bireylerde de zgven düzeyi buna bağlı olarak yükselmektedir. Araştırma bulgularında en yüksek puan akademik olarak başarılı olma durumuna tamamen katılıyorum diyen öğrencilerde görülmüştür. Katılmıyorum diyen öğrencilerin zgven puan ortalaması araştırmamızda gzen

çarpan bir unsurdur. Kararsızım ve katılıyorum diyenlerden daha yüksek bir ortalamaya sahiptir.

Akademik olarak kendini başarısız gören birçok öğrenci farklı alanlarda kendini geliştirmektedir. Spor etkinliklerinde başarı gösteren öğrencilerin derslerine baktığımızda genelde başarısız öğrenciler olduğunu görmekteyiz. Akademik olarak başarısız olan öğrenci kendini gösterme noktasında farklı alanlarda başarılı olmaya çalışır. Bu gibi durumlarda da öğrencilerin özgüven düzeylerinde anlamlı bir yükselme gözlenir.

5.12 Öğrencilerin Fiziksel Beğeni Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre “Fiziksel olarak kendimi beğeniyorum.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 4,01, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,78, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.85, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,82, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,18’dir. Ortalamalara bakıldığında fiziksel olarak kendini beğenen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,000 bulunmuştur. Bu sonuçlara göre öğrencilerin fiziksel beğeni durumuna göre özgüven düzeylerinde anlamlı farklılık vardır.

Fiziksel olarak kendini beğenen öğrenci kendisi ile barışık olur. Bedeni ile barışık olan öğrencide olumlu benlik saygısı gelişir, kendine güven duygusu artar. Çevresindeki arkadaşları ile daha kolay iletişime geçebilir. Çevresi tarafından beğenildiğini düşünmek davranışlarda olumlu yönde katkı sağlar. Kendini beğenmeyen öğrenci içine kapanık olur. Çevreyle iletişime geçmekte zorlanır. Kafasında sürekli beğenilip beğenilmediği düşüncesi gelişir. Bu durum öğrencinin hem derslerine hem de çevreyle olan iletişimine olumsuz etki eder.

5.13 Öğrencilerin Annenin Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre “Annem bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,11, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,40, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.61, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,70, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,06’dır. Ortalamalara bakıldığında annesinin kendisine güvendiğini söyleyen öğrencilerin

özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,000 bulunmuştur. Sonuçlara göre öğrencilerin annesinin kendisine güven durumuna göre özgüven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır.

Çocuk için güven duygusu çok önemlidir. Doğduğu andan itibaren çocuk başkalarına bağımlıdır. Okula başladığında annesinden ayrılmak istemez. Annesini sürekli yanında görmek ister. Yaptığı davranışlarda annesinden onay bekler. Sürekli yanlış yaptığı söylenen öğrencide benlik saygısı azalır. Özgüveni tam olarak yerleşemez.

5.14 Öğrencilerin Babanın Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre “Babam bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,53, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,97, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.42, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,79, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,04’tür. Ortalamalara bakıldığında babasının kendisine güvendiğini belirten öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,000 bulunmuştur. Bu sonuçlara göre öğrencilerin babasının kendisine güven durumuna göre özgüven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık vardır.

Annenin çocuğa güven duyması gibi babanın da çocuğa güvenmesi çocuğun özgüven kazanması açısından önemli bir unsurdur. Kendini güvende hisseden ve kendine güvenildiğini bilen öğrenci davranışlarında daha özgüvenlidir. Yanlış yaptığında bile kendisine güvenildiğini bilir. Hayatı öğrenme aşamasında olan öğrenci bir şeyleri denemekten çekinmez. Sonuçta çocuk deneyerek öğrenecektir.

5.15 Öğrencilerin Öğretmenin Çocuğa Güven Durumu Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre “Öğretmenim bana güvenir.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,65, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,52, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.67, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,84, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,14’tür. Ortalamalara bakıldığında öğretmenlerinin kendilerine güvendiğini söyleyen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,000 bulunmuştur. Sonuçlara

göre öğretmeninin kendisine güvendiğini söyleyen öğrencilerin özgüven puan ortalamaları da yüksek bulunmuştur.

Sınıfta öğretmeninin kendisine güvendiğini hissedenden öğrenci derse katılmaktan çekinmez. Düşüncesi yanlış bile olsa derste aktiftir. Öğrenmek ve öğretmene kendisini göstermek için sürekli bir çaba içerisinde. Aksi durumda içine kapanık, dersle ilgisi olmayan, düşüncesini söylemekten çekinen bir öğrenci profili ortaya çıkar. Bu durum da çocuğun özgüven gelişimini olumsuz etkiler.

5.16 Öğrencilerin Sorumluluk Değişkenine Göre Özgüven Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarına göre “Okulda, derslerde ve faaliyetlerde sorumluluk alırım.” ifadesine “Hiç katılmıyorum” diyen öğrencilerin ortalaması 3,94, “Katılmıyorum” diyen öğrencilerin 3,01, “Kararsızım” diyen öğrencilerin 3.63, “Katılıyorum” diyen öğrencilerin 3,88, “Tamamen katılıyorum” diyen öğrencilerin ise 4,15’dir. Ortalamalara bakıldığında sorumluluk almaktan çekinmeyen öğrencilerin özgüven düzeyleri de yüksektir. F değeri 0,000 bulunmuştur. Sonuçlara göre özgüveni yüksek olan öğrenciler sorumluluk almaktan çekinmez. Sürekli sorumluluk verilen öğrencilerin özgüvenlerinde de pozitif yönde artış sağlanır.

Sorumluluk almak, kendine güvenmek ile ilgilidir. Öğretmenleri ve ailesi tarafından kendisine güvenilen öğrenci sorumluluk almaktan çekinmez. Kendine güvenilmediğini düşünen öğrenci kendisini sürekli arka planda tutar. Faaliyetlere katılmakta çekingen davranır. Kendisini yetersiz hisseder. Aynı şekilde sorumluluk verilen öğrencilerde de özgüven düzeyi pozitif yönde etkilenir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuçlar

Çalışmanın örneklem grubuna dâhil edilen öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanlara göre cinsiyet değişkenine bağlı olarak kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Ancak erkek öğrencilerin özgüven puan ortalamaları, kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Yerleşim yeri değişkeni altında üç farklı yerleşim yerinden öğrenciler seçilmiştir. Beklenildiği gibi şehirde yaşayan öğrencilerin özgüven puan ortalaması köy ve kasabada yaşayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Yerleşim yeri öğrencinin özgüven düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermiştir. Araştırma sonuçlarında ilgi çeken nokta, köyde yaşayan öğrencilerin kasabada yaşayan öğrencilere göre özgüven puanlarının daha yüksek olmasıdır.

Araştırma konularından birisi olan aile tipi değişkeni iki farklı aile tipi temel alınarak yapılmıştır. Çekirdek aile dediğimiz anne-baba ve kardeşlerden oluşan aile tipine sahip öğrencilerin özgüven puan ortalamaları, geniş aile tipine göre daha yüksek bulunmuştur. Fakat istatistiksel olarak iki aile tipi arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Araştırmada ulaşılmak istenen sonuçlardan birisi de anne babanın sağ olup olmamasının özgüven üzerindeki etkisinin olup olmadığıdır. Örneklem grubumuzu oluşturan öğrencilerden 237 kişi anne babasının sağ ve birlikte yaşadığını belirtmiştir. 7 öğrenci anne babasının sağ fakat ayrı yaşadıklarını, 6 öğrenci babasının öldüğünü ve annesi ile yaşadığını, 1 öğrenci ise annesinin öldüğünü ve babası ile yaşadığını belirtmiştir. Beklenen sonuç anne babasının sağ ve beraber yaşadığını söyleyen öğrencilerin özgüven puan ortalamasının en yüksek olması gerekirken, anne babasının ayrı yaşadığını söyleyen öğrencilerde en yüksek ortalama

bulunmuştur. Bu sonuçlara göre anne baba durumlarının öğrencilerin özgüven düzeyleri üzerinde pozitif yönde bir katkı yapmadığı saptanmıştır.

Kardeş sayısı değişkenine bakıldığında öğrencilerin özgüven puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Tek çocuk ve iki kardeş olan öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puanların daha yüksek olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin doğum sırası değişkenine bağlı olarak yapılan ölçümler sonucunda öğrencinin ailede kaçınıcı çocuk olduğu özgüven düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermemektedir. En yüksek puan ortalamasını birinci ve beşinci çocukların aldığı saptanmıştır.

Öğrencilerin gelir düzeyleri değişkenine göre yapılan ölçümlerde düşük orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olmaları özgüven düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirdiği saptanmıştır. Orta gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencinin özgüven düzeyi de artmaktadır.

Ebeveyn tutumları değişkeni açısından yapılan ölçümler sonucunda en yüksek puanı demokratik aile tutumuna sahip öğrenciler almıştır. En düşük puanı ise ilgisiz aile tutumu almıştır. Özellikle demokratik aile tutumu ile otoriter ve ilgisiz aile tutumları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır. Yani aile tutumları öğrencilerin özgüven düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmıştır.

Annenin eğitim düzeyi değişkeninin öğrencilerin özgüven puan ortalamasına etkisi incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin özgüven düzeyleri de yükselmektedir. Lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocukları en yüksek özgüven puan ortalamasına sahiptir. Özellikle ilkokul mezunu anne ile üniversite mezunu anne arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Anne eğitim durumu gibi baba eğitim durumu da öğrencilerin özgüven düzeylerinde anlamlı bir farklılığa yol açmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin özgüvenleri de pozitif yönde yükselmektedir.

Öğrencilerin kendilerini akademik olarak başarılı görme algısına göre özgüven düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olup olmadığına bakıldığında kendini başarılı gören öğrencilerin özgüven puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur. Akademik başarı algısı ile özgüven arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan örneklem grubundaki öğrencilere fiziksel olarak kendilerini beğenip beğenmedikleri sorulmuştur. Tamamen katılıyorum diyen

öğrencilerin özgüven puan ortalamaları en yüksek çıkmıştır. Fiziksel olarak kendini beğenme durumu ile özgüven arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin çocuğa güven durumu ile özgüven arasındaki ilişkiye bakıldığında elde edilen sonuçlar anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Anne ve babasının kendisine güvendiğini düşünen öğrencilerin özgüven puan ortalamaları en yüksek çıkmıştır. Ebeveynin güven durumu yükseldikçe öğrencinin özgüven düzeyi de yükselmektedir.

Öğrencilere öğretmenlerinin kendilerine güvenip güvenmedikleri sorulmuştur. Öğretmenin kendisine güvendiğini düşünen öğrencilerin özgüven puan ortalaması en yüksek çıkmıştır. Öğretmenin güven durumu arttıkça öğrencilerin özgüven düzeylerinde de anlamlı bir farklılık oluşmuştur.

Son olarak sorumluluk algısı incelenmiştir. Okulda ve derslerde sorumluluk alma düzeyleri incelendiğinde sorumluluk almaktan çekinmediğini söyleyen öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları puan en yüksektir. Sorumluluk alma düzeyleri arttıkça özgüven düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin sorumluluk algısı ile özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

6.2 Öneriler

Yapılan değerlendirmeler sonucunda aşağıdaki önerilerin uygun olacağı düşünülmektedir:

1. 8. Sınıf öğrencileri ergenliğe yeni yeni geçmekte olan bir topluluktur. Bu yaştaki öğrenciler mantığı bir kenara bırakıp daha çok duygusal olaylar içerisine girmektedir. Gençliğe yeni adım atan bu öğrencilere psikolojik açıdan destek olunması çok önemlidir. Günümüz okullarında bu desteği verecek psikolojik danışman eksikliği önemli bir sorundur. Hemen her okulda bir rehber öğretmen olması gerekmektedir.

2. Ortaokullardaki branş öğretmenlerine öğrencileri tanıma teknikleri konusunda hizmet içi eğitimler verilmelidir.

3. Okullarda özgüven gelişimine dönük iletişim becerileri, insan ilişkileri gibi dersler konulmalıdır.

4. Akademik yönden zayıf olan öğrencilerin özgüvenlerini geliştirmeye yönelik sosyal aktivite yapabilecekleri mekânlar ve olanaklar sağlanmalıdır. Ülkemizdeki birçok okulumuz sadece derslikten ibarettir. Resim, müzik, tiyatro ve spor salonu

birçok okulumuzda yoktur. Öğrenci akademik olarak başarısız ise okul ortamı ona sıkıcı gelecektir. Okul binaları inşa edilirken mutlaka sosyal ve sportif faaliyetlerin yapılacağı mekânlar planlanmalıdır.

5. Eğitimde aile önemli bir parçadır. Aileyi eğitimin içine çekemediğimiz sürece bir taraf hep noksan kalacaktır. Bu noktada ailelerin eğitimi ve okula bakış açıları çok önemlidir. Veli okul iletişimi öğrencinin gelişimi açısından olmazsa olmazlardandır. Yerel yönetimler ve Halk Eğitim Merkezleri bu noktada aile eğitimlerine önem vermelidir.

6. Okullardaki öğretmenlerin öğrencileri çok iyi tanması gerekmektedir. Aile ile birebir iletişime geçmesi öğrencinin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Öğrencinin yaşadığı ortamı bilmeyen, anne baba durumu hakkında bilgi sahibi olmayan bir öğretmen öğrencinin psikolojik durumunu anlayamaz. Eğitim sadece müfredatta yer alan konuları öğrencilere aktarmak değildir. Öğrencinin kalitesi sınavlarda aldığı netlere göre değerlendirilmektedir. Eğitimin asıl amacı öğrenciyi sağlıklı bir birey olarak topluma hazırlamak olmalıdır. Öğretmen ve öğrencinin ders haricinde birlikte olabileceği, birlikte etkinlik yapabileceği düzenlemeler yapılmalıdır.

7. Çocuğun özgüveninin gelişmesini engelleyen şey, onun başarısızlığı değil, onun çevresinde yer alan ve onun tarafından önemli görülen kişilerin, onun başarısızlığına olan tepkileridir. Kaldı ki hayatta her zaman bizden daha başarılı, daha becerikli ya da daha zeki kimseler olacaktır. Çocukların ve öğretmenler için öğrencilerin, özgüvenlerini geliştirmek istiyorsak, bu gerçeği kabul etmek, dolayısıyla da onları her zaman zirvede olmaya zorlamaktan kaçınmak gerekir. Önemli olan mevcut kapasitenin zirvesine ulaşabilmektir. Bu nedenle de çocuklarımızın potansiyellerini çok iyi tespit etmemiz şarttır. Bu noktada özellikle ilköğretim çağındaki çocukların kendi ideal benliklerini oluştururken, çevrelerinde yer alan önemli kişilerin etkisinde kaldıkları ve bunları içselleştirdikleri unutulmamalıdır. Bu çocuklar için önemli görülen kişilerin başında aile fertleri, öğretmenler ve başarılı arkadaşlar gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2007). Özgüven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 7(Sayı 2), 165-175.
- Akkuş, Z. (2005). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Özsaygı ve Denetim Odağı ile İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aktuğ, T. (2006). *Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arık, İ. A. (1996). *Motivasyon ve Heyecana Giriş*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ataman, A. (2004). *Gelişim ve Öğrenme* (2. Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2004). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Bachman, J. G. (1977). Self-esteem in Young Men: A Longitudinal Analysis of The Impact of Educational and Occupational Attainment". *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(6), 365-380.
- Başoğlu, S. T. (2007). *Sınav Kaygısı İle Özgüven Arasındaki İlişkinin Erinlik Döneminde İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Bilgin, O. (2011). *Ergenlerde Özgüven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı* (9.Basım b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çankaya, B. (2007). *Lise 1 ve 2. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Benlik Saygısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çiğdemoğlu, S. (2006). *Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Derbedek, H. (2008). *İlköğretim Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Özelliklerinin Öz Yeterlilik Üzerine Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duran, Ş. K. (2007). *9, 10, 11 Yaşındaki Çocukların Zihinsel Gelişim ve Benlik Saygısına Ailenin Sosya-Ekonomik Düzeyinin Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eldeliklioğlu, J. (2004). Çocuklarda Özgüven Gelişimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 111-121.

Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri* (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Eurydice/Cedefop. (2000). *Structure of Education , initial training and adult education systems in Europe, Germany 1999*. Brussels: Web: http://www.eurydice.org/About/En/frameset_objectives.html.

Göknar, Ö. (2010). *Özgüven Kazanmak* (2.Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Güenalp, A. (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Etstitüsü.

Humphreys, T. (2002). *Çocuk Eğitimin Anahtarı:Özgüven*. (T. Anapa, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Kasatura, İ. (1998). *Kişilik ve Özgüven*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kaya, A. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kaya, N., Ulusoy, M., & Aral, F. (1992). *Çocuk, Anne ve Dayak. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı*. İzmir: Saray Tıp Kitabevi.

Kocaarslan, B. (2009). *Genel Müzik Eğitimi Alan İlköğretim Öğrencilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutum, Müzikal Özgüven ve Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kor, M. (2008). *Sivas İl Merkezindeki Ortaöğretim Öğrencilerinde Sporun Özsaygı Düzeyine Etkisinin Araştırılması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurtuldu, P. S. (2007). *İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Özgüven Düzeyleri ile Liderlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı, Kurumlar, Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.

Küçük, D. P. (2011). *Müzik Etkinliklerine Katılan ve Katılmayan Çocuklarda Benlik Saygısı ve Müzik Yeteneğine Yönelik Özyeterlik Algısının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı.

Lauster, P. (2010). *Özgüven Öğrenilebilir*. (L. Yarbaş, Çev.) İzmir: İlya Yayınev.

MEB. (2013). *PISA 2012 Ulusal Ön Raporu*. Ankara.

MEB. (tarih yok). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2014
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_1/temelkanun_1.html

MEB. (tarih yok). *Portekizde Eğitim*. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2014
http://www.meb.gov.tr/haberler/html_haberler/PortekizdeEgitim.htm

- Merey, B. (2010). *Yetişkinlerde Özgüven Duygusu ile Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması ve Kültürlerarası Bir Yaklaşım* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mutluer, S. (2006). *Özgüven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onuk, B. U. (tarih yok). *Kuraldışı Dergi*. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2014
<http://www.kuraldisidergi.com/4334/en-basarili-egitim-sistemi-neden-finlandiya>
- Öner, U., & Eren Gümüş A. (2000). Kurt Lewin ve Alan Kuramı, Lewin'in Çocuk Psikolojisi. doi: 10.1501/Egifak_0000000030
- Polvan, Ö. (2000). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.
- Ro, J. D. (2008). *Flaman Bölgesinde Eğitim*. Brussel: Die Keure.
- Say, M. (2005). *Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Öz-Yeterlilik İnanışları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sevinç, M. (2003). *Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür yayınları.
- Sullivan, H. S. (1953). *Interpersonal Theory of Personality*. New York: Norton Company Inc.
- Tansel. (2010, 22 Mart). *Tanselce*. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2014
<http://tanselce.blogspot.com.tr/2010/03/finlandiyada-egitim.html>
- TD. (2001, Mayıs). *Tebliğler Dergisi*. *Tebliğler Dergisi*(2524).
- TDK. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu*. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2014
<http://tdk.gov.tr/index.php>
- Temel, F., & Aksoy, A. (2001). *Ergen ve Gelişim*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Umutlu, Ç. (2010). *Çocuk Dostu Okul Projesi Kapsamında Olan ve Olmayan İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Öz güvenleri İle Zorbalık Eğilimlerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varol, B. (2007). *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Öz-Yeterlilikleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yarımkaya, E. (2013). *12-14 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Öz güven Düzeylerinin Voleybolda Servis Atma Becerisi Üzerine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2002a). *Anne Baba ve Çocuk* (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2002b). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik Çağı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, C., Karadağ, E., & Turan, S. (2013). *TIMSS 2011 Ulusal Ön Değerlendirme Raporu*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

EKLER

Ek A: Kişisel Bilgi Formu.....	117
Ek B: Özgüven Ölçeği.....	118

EK A: Kişisel Bilgi Formu

Bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan bu formda çeşitli sorular bulunmaktadır.

Ad, soyad ve numara gibi kimliğinizi tanıtıcı bilgiler vermeden formda yer alan tüm soruları doğru ve samimi bir şekilde cevaplamanız rica olunur.

Lütfen her ifadeye TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız.

Katkılarınız için teşekkürler.
İsmail ÇELİK

1) Cinsiyetiniz: Bay ( ) Bayan ( )

2) Yaşadığınız yer: Köy ( ) Kasaba ( ) Şehir ( )

3) Evinizde sizden başka kimler yaşıyor:

Anne, baba ve kardeşler ( ) Anne, baba, kardeşler, dede, nine ve diğerleri ( )

4) Anne baba durumunuz:

Anne baba sağ ve beraberler ( ) Anne baba sağ ve ayrıldılar ( )

Babam öldü annemle yaşıyorum ( ) Annem öldü babamla yaşıyorum ( )

5) Siz dâhil kaç kardeşsiniz: Tek ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5+ ( )

6) Anne babanızın kaçınıcı çocuğusunuz (yaş sıralamasına göre)

1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5. + ( )

7) Ailenizin gelir düzeyi: Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek ( )

8) Anne-Babanızın size karşı tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz:

İlgisiz ( ) Otoriter ( ) Koruyucu ( ) Demokratik ( )

9) Anne eğitim durumu: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )

10) Baba eğitim durumu: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )

EK B: Özgüven Ölçeği:

Sevgili öğrenci, bu anketlerden elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. İfadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğe (X) ile işaretleyiniz.

Her sorunun karşısında bulunan; (1) Hiç Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Karasızım (4) Katılıyorum Tamamen katılıyorum Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. kendinize göre, en uygun yanıtları vereceğinize inanıyorum. Katılımınız için teşekkür ederim.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Kendimi başarılı bir insan olarak görürüm.	1	2	3	4	5
2	Başkalarının yanında heyecanımı kontrol edebilirim.	1	2	3	4	5
3	Seçimlerimde başkalarına bağımlı değilimdir.	1	2	3	4	5
4	Yaşamdaki zorluklarla baş edebilirim.	1	2	3	4	5
5	Benim için aşılamayacak sorun yoktur.	1	2	3	4	5
6	Başkalarının görüşlerine saygı gösteririm.	1	2	3	4	5
7	Problemlerimin üstesinden gelebileceğime inanırım.	1	2	3	4	5
8	Sosyal etkinliklere katılmaktan çekinmem.	1	2	3	4	5
9	Verdiğim kararların arkasında dururum.	1	2	3	4	5
10	Kendi kendime yetebileceğime inanırım.	1	2	3	4	5
11	Aktif birisi olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4	5
12	Öz eleştiri yapabilirim.	1	2	3	4	5
13	Anlamadığım konularda başkalarına soru sorabilirim.	1	2	3	4	5
14	Yeni girdiğim ortamlara uyum sağlarım.	1	2	3	4	5
15	Kendimle barışık bir insanım.	1	2	3	4	5
16	Gerektiğinde sonuna kadar hakkımı savunurum.	1	2	3	4	5
17	İstediğim şeyleri elde etmek için mücadele edebilirim.	1	2	3	4	5
18	Kendimi rahat bir şekilde ifade edebilirim.	1	2	3	4	5
19	Kendimi ve başkalarını olduğu gibi kabul ederim.	1	2	3	4	5
20	Çevremde yeteri kadar güvenebileceğim insan vardır.	1	2	3	4	5
21	Sorumluluk almaktan çekinmem.	1	2	3	4	5
22	Diğer insanların eleştirilerini anlayışla karşılayabilirim.	1	2	3	4	5
23	Sıkıntılı anlarımda bile olumlu düşünmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
24	Ön plana çıkmaktan korkmam.	1	2	3	4	5
25	Başarısız olduğumda hemen pes etmem.	1	2	3	4	5

26	Başka insanlarla kolaylıkla iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5
27	Değerli birisi olduğuma inanırım.	1	2	3	4	5
28	Kolay arkadaş edinebilirim.	1	2	3	4	5
29	Düşüncelerimi ifade ederken başkalarından çekinmem.	1	2	3	4	5
30	Kolay karar verebilirim.	1	2	3	4	5
31	Sosyal bir insan olduğuma inanırım.	1	2	3	4	5
32	Kendimi severim.	1	2	3	4	5
33	Başka insanların güvenlerini hak ettiğime inanırım.	1	2	3	4	5
34	Derslerimde başarılı bir öğrenciyim.	1	2	3	4	5
35	Fiziksel olarak kendimi beğeniyorum.	1	2	3	4	5
36	Annem bana güvenir.	1	2	3	4	5
37	Babam bana güvenir.	1	2	3	4	5
38	Öğretmenlerim bana güvenir.	1	2	3	4	5
39	Okulda, derslerde ve faaliyetlerde sorumluluk alırım.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İsmail ÇELİK
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Afyonkarahisar-02.02.1969
Medeni Hali : Evli
Adres : Dervişpaşa Mahallesi Bilgi Caddesi Gözde Ap. No:8
E-Posta Adresi : igscelik@mynet.com
İletişim (Telefon) : 505 5339008

EĞİTİM

İlkokul : Sinanpaşa İlkokulu-1980
Lise : Çiğiltepe Lisesi-1986
Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği Bölümü-1993
Yüksek Lisans : Türk Hava Kurumu Üniversitesi-2014

MESLEKİ DENEYİM

- 1994-2002 Şanlıurfa İli Merkez Havşanlı İlköğretim Okulu Müdür Yetkili Öğretmen
- 2002-2004 Afyonkarahisar İli Sinanpaşa İlçesi Boyalı Şöhret Hanım İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni
- 2004-2010 Afyonkarahisar İli Özlem Özyurt İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni
- 2010-..... Afyonkarahisar İli Susuz Ortaokulu Okul Müdürü

YABANCI DİL

İngilizce